

260370

OS

Tolsztoj

—
Minden-
napra

OSZK

VII

T O L S Z T O J

MINDENNAPRA

VII

EUGEN HEINRICH SCHMITT ÉS SKARVAN
NÉMET KIADÁSÁBÓL FORDITOTTA

SALGÓ ERNŐ

AZ OROSZ KIADÁS ALAPJÁN ÁTNÉZTE

GELLÉRT HUGÓ

CHRISTENSEN ÉS TÁRSA
GUTENBERG KÖNYVKIADÓVÁLLALAT
B U D A P E S T

**TOLSZTOJ ÖSSZES REGÉNYEI
ÉS ELBESZÉLÉSEI**

Chelkova-Gschényi Könyvtár

A GUTENBERG KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT KÖNYVEI

FORDITÓK ÉS BIRÁLÓK

AMBRUS ZOLTÁN	KARINTHY EMILIA
ADORJÁN SÁNDOR	KARINTHY FRIGYES
BÁLINT LAJOS	KELEN FERENC dr.
BALLA MIHÁLY	LÁNDOR TIVADAR
BÁNÓCZI LÁSZLÓ dr.	MARGITTAI SZANISZLÓNÉ
BONKÁLÓ SÁNDOR dr.	NÉMETH ANDOR
CSERNA ANDOR	OCSKAI ISTVÁNNÉ
CSILLAY KÁLMÁN	Ifj. PÁLÓCZI HORVÁTH L.
ÉBER LÁSZLÓ dr.	DOBOSI PÉCSY MÁRIA
ENDREI ZALÁN	PETERDI ISTVÁN
ENDRÓDY BÉLA dr.	POGÁNY KÁZMÉR
FEKETE ÖSZKÁR dr.	PÖRZSOLT KÁLMÁN
FORRÓ PÁL dr.	PÜNKÖSTI ANDOR
GELLÉRT HUGÓ	SALGÓ ERNŐ dr.
GERGELY GYÖZŐ	SEBESTYÉN KÁROLY dr.
GUTI ERZSI	SCHÖNER DEZSÓ
GYAGYOVSZKI EMIL	SCHÖPFLIN ALADÁR
HAIMAN HUGÓ dr.	SZEGEDY ISTVÁN
HALASI ANDOR	SZÉP ERNŐ
HAVAS ALBERT	SZIKLAY JÁNOS dr.
HAVAS ANDRÁS KÁROLY	SZINI GYULA
HAVAS JÓZSEF	SZIRMAI JÓZSEFNÉ
HEVESI SÁNDOR	SZTROKAY KÁLMÁN
HONTI RÉZSÓ	TRÓCSÁNYI ZOLTÁN dr.
KARDÓS LÁSZLÓ dr.	VÉCSEY LEÓ

T O L S Z T O J

MINDENNAAPRA

(КРУГЪ ЧТЕНИЯ)

VII.

EUGEN HEINRICH SCHMITT ÉS SKARVAN
NÉMET KIADÁSÁBÓL FORDITOTTA

SALGÓ ERNŐ

AZ OROSZ KIADÁS ALAPJÁN ÁTNEZTE

GELLÉRT HUGÓ

CHRISTENSEN ÉS TÁRSA
GUTENBERG KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT
BUDAPEST

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

260370

R
2

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N. Növédéknapló
1954 év 526 SZ.

R
1965

Globus, Budapest.

Október 20.

Az ember élete csak akkor észszerű, ha szolgálatként fogjuk fel.

Csak egyet tudunk kétségtelenül, azt, hogy halál vár reánk. „Miként a fecske, mely a szobán átsuhan, olyan az emberélet.“ Jövünk és nem tudjuk, hogy honnan és megyünk és nem tudjuk, hogy hova. Áthatolhatatlan homály mögöttünk, sűrű árnyék előttünk. Mi jelentősége lesz számunkra, ha majd üt az óránk, hogy inycsiklandó ételeket ettünk-e vagy nem, puha ruhákat viseltünk-e vagy nem, nagy vagyont hagytunk-e hátra vagy semmit, babért arattunk-e vagy lenézés volt a részünk, tudósnak tartottak-e bennünket, vagy tudatlannak, — mi jelentősége lesz mind ennek ahhoz képest, hogy miként használtuk fel az Urtól reánk bízott tehetséget?

Mi értéke lesz számunkra mind ennek, mikor majd szemünk megtörik, fülünk süketté válik és a homályból egy kéz nyul ki és a csendben ez hallatszik: „Jó és hü szolgálja te: mert a kevésben hiven beváltál, uraságod lészen most sok felett.“ *Henry George.*

Aki az isteni erő sugarát felismeri a világ legkisebb dolgaiban is, az magasztos felfogású és emelkedett törekvésű ember. Az ilyen ember becsüli önma-

gát, megbecsüli a többi embert és nem veti meg a kis ügyeket, hanem isteni tisztelet tárgyának tekinti azokat.

Dzsealeddin Rumi.

Az erény oly szolgálata, mellyel az ember önmagának tartozik. Még ha nem is volna Ég és világot kormányzó Isten se volna, az erény akkor is kötelező élet-törvény lenne. Tudni, hogy mi helyes és megtenni azt, ez az ember kiváltsága.

Ramayana.

Minden képességeket és minden tudásokat olybá tekintsétek, mint eszközöket, amelyekre szükségtek van, hogy másokon segítsetek.

Az erős és a bölcs nem azért kapta adományait, hogy a gyengét elnyomja, hanem, hogy vezesse és támogassa őt.

John Ruskin.

Ha valakivel találkozol, ne arra gondolj, hogy mit használhatna neked, hanem hogy te mivel lehetnél szolgálatára.

Minden cselekedetünk tekintetében adva van a legtökéletesebb törvény, az a törvény, melyet semmiféle hatalom se korlátozhat és amelyet az ember még a börtönfalakon belől is érvényesíthet.

Világos, hogy életünknek Isten e világában nem önálló, hanem szolgálata a jelentősége. Világos, hogy testi, önző értelemben elbukás és meghalás vár reánk; szemünk ezt látja, értelmünk erről szól, az egész természet erről tanuskodik; Isten e világának ez az élet-törvénye, Isten így akarja. És az emberből, ki ehhez a felfogáshoz eljutott, apránként és abban a mértékben, ahogy ez az igazság világossá válik előtte, kívánság a kedv, hogy az emberekkel testi életének jóvolta miatt,

oly dolog miatt, mely, amiként látjuk, idegen tőlünk, mulandó és kegyetlenül hatalmaskodó: hareoljon és ellenségeskedjen.

Buka.

★ ★ ★

TörekedjeteK csak igaz életre — és tökéletesen be-töltíteK a nekteK kiosztott szolgálatot.

Heti olvasmány

Lamennals

Nagy intellektusok és izzó szivek, azok az embe-
rek, kik mély nyomokat hagynak maguk után életük-
ben, különös világossággal tüntetik fel ugyanazokat a
fejlődési fokokat, melyeken kisebb vagy nagyobb mér-
tékben minden közönséges ember keresztül megy.

E fejlődésfokok: 1. GyermeKi, beoltott hit, teljes
alávetés a tekintéllyel szemben, nyugodt és biztos köz-
lekedés az egész környezettel. 2. Elmélyedés e beoltott
és bizalommal fogadott hit mivoltába, titkos kételke-
dés annak igazságában és különös buzgólkodás a meg-
szilárdítására és elterjesztésére; helyeslés és dicséret
a környezet részéről. 3. Kisérlet a vakon elfogadott
hitrendszeret megtisztítani minden hazug, felesleges és
babonás járuléktól, megjavítani azt és reá alapítani az
életet: meghasonlás azokkal, kik azelőtt rokonszenvel
tanusítottak az ember iránt, rosszalás a részükről és
végre, 4. teljes megszabadulás a bizalommal fogadott
tantól és kizárólagosan csak annak az elismerése, ami
az értelemmel és a lelkiismerettel egyezik, tudata az
emberek között való egyedüllétnek és az Istennel való
egybeforrottságnak; magasztos és hatalmas szeretet a
közelállók kisszámu csapata részéről és félelem és gyü-
lölet mindvégig a többség részéről. Minden ember át-

megy ez állapotokon, Lamennais esetében azonban azok különösen erősen és termékenyen nyilvánultak.

Felicité de Lammenais 1782-ben, Bretagne-ban született. 1816-ban pappá szentelték. Bár gyermekkorától fogva már mindig vallásos volt, nem tisztára saját kívánságából szentelte magát a papi pályának. Lammenais leveleiből kitűnik, hogy csak azért lett pap, mert övéi ragaszkodtak hozzá, hogy az legyen. Rokonai, mikor észrevették vallásosságát, ezt az Egyház javára akarták felhasználni. És Lammenais csakugyan, miután pap lett, minden erejével katolikus Egyházát szolgálta, melynek igaz voltában nem kételkedett. Lammenais látta a vallás hanyatlását az uri világban és a nép körében és igyekezett annak gátat vetni, amikor is vallásának igaz voltát főként azzal próbálta bizonyítani, hogy a katolicizmus a legelterjedtebb, az emberek többségétől elismert vallás. Akkori véleménye szerint az igazság felismerése nem elkülönült emberek, hanem csak az emberek összességének a ténykedése. A legtöbbben elismerik a katolicizmust, ezért annak igaz volta nem szenved kétséget. És mert a katolicizmus a legfőbb igazságot képviseli, ez igazságnak az állam is köteles alávetni magát. Az állam nem állhat meg vallás nélkül, a vallás nem lehet meg Egyház nélkül, az Egyház nem — a pápa nélkül.

Akkoriban ez volt Lamennais meggyőződése. Ebben a szellemben szól egyik első műve is: „*Tanulmány a vallási dolgok iránt tanusított közömbösségről.*“ Lamennais szellemi fejlődésének ez volt az első phasisa, — a hit, mely nem ismer kétséget. Mert Lamennais, mint a katolikus vallás oltalmazójába, az állami hatalomba vetette bizalmát, ez eszmék közel hozták a monarchista hatalom szélsőséges védelmezőihez és ezért a *Conservateur*-be is irt. E folyóiratban különleges helyet foglalt el és míg a munkatársak a monarchia érdekében irtak, Lamennais mindig és mindenekelőtt a vallást tartotta szem előtt;

a monarchista hatalom csak annyiban érdekelte, amennyiben az a katolicizmus diadalát elősegíthette. Csakhamar észrevette azonban, hogy az államnak néha valósággal előnyös lenne, ha a vallást elnyomná. Amikor Lamennais ezt látta, megváltoztatta nézeteit és egy másik folyóirathoz pártolva, már nem követelt az államhatalomtól segítséget a vallásnak, sőt szövetséget se vele, hanem teljes szabadságot akart és hogy az állam ne avatkozzon bele a vallási dolgokba. Azonban Lamennais még ennél se állhatott meg, hanem tovább ment és az Egyháznak az államtól való elválasztását kezdte követelni és az állami hatalmat gáncsolva önkénytelenül a forradalmárok pártjára kelt, amikor is igazolta az 1830-iki forradalmat. Ez volt Lamennais szellemi fejlődésében a második fordulat.

A 30-as évek forradalma idején Lamennais Montalembert és Lacordaire társaságában megalapította a *L'Avenir* (A jövő) folyóiratot, melyben hirdette: 1. Az Egyház elválasztását az államtól; 2. a személyes szabadság biztosítását; 3. a párek kamarájának és az állami központosítás tulhajtottságának megszüntetését; 4. a képesítő census megszüntetését és az általános választójog életbeléptetését. E folyóiratban annak a gondolatnak ad kifejezést, hogy amiként az állami hatalom nem avatkozhat semmiféle egyházi ügybe, az egyházi hatalomnak se lehet része az állami ügyek intézésében, amiért is a pápának le kell mondanania a világi hatalomról, a papnak pedig — az állami fizetésről. Az ily eszmék Rómában nem találhattak kedvező visszhangra. Ezt előre sejtve Lamennais, Rómába utazott, abban a reményben, hogy a pápai hatalmat sikerülni fog meggyőznie az engedmények kikérülhetetlenségéről, ha a népeket meg akarják tartani az Egyháznak. Rómában azonban a pápa nem fogadta és javaslatára sem kapott választ. Reményében, hogy a katolicizmust megújítja, már erősen megrendülve tért vissza Lamennais Párisba, ott egy ideig még

szerkesztette folyóiratát, melyben azt a gondolatot hangoztatta, hogy a katolicizmusnak meg kell változtatnia formáját, mert csak így uralkodhat továbbra is a népek felett. Ez volt a harmadik fordulat.

1832-ben megjelent a pápa encyclikája, mely mindazokat a gondolatokat, amelyeket Lamennais kifejezésre juttatott, kárhóztatással sujtotta és Lamennais, bár roppant nehezeére esett lemondani mindarról, amiben hitt és amit szolgált, bevallotta magának, hogy a katolicizmus menthetetlen és javithatatlan. Ettől fogva megszakított minden összeköttetést Rómával és megírta „*Egy hívő szavai*“ című híres munkáját. Bibliái zsoltárok és evangéliumi parabolák formájában Lamennais e művében megtámadja a fennálló gazdasági és politikai berendezést, mely ellenkezik a vallás követelményeivel. E könyvet a pápa nyomban átok alá vetette. És ezzel Lamennais teljesen elvált az Egyháztól és élete végső éveit kizárólagosan a nép szolgálatának szentelte. Ez volt a negyedik és végső fordulat.

Élete végső éveit minden politikai tevékenységtől távol, jóformán visszavonultan és szegénységben töltötte el, kizárólagosan irodalmi munkálkodásnak szentelve magát. Befejezte „*Egy philosophia vázlata*“ című munkáját és „*A négy evangélium*“ címmel megírta egyikét a legjobb kommentároknak.

Az alapeszme, melynek Lamennais összes könyveiben, cikkeiben és beszédeiben (az időben, mikor parlamenti képviselő volt) kifejezést adott, az, hogy a népnek magának kell sorsáról döntenie és életét berendeznie. Miként a katolikus egyház védelmezésében, itt is attól az elvtől vezettette magát, hogy az igazságnak és az erkölcsi tökéletességnek nem az egyes ember, hanem csak az emberek közölete — a tömeg, a nemzet, végső fokon az emberek összessége — lehet a hordozója. Amellett, hogy a népnek átengedte a teljes hatalmat, Lamennais sohasem szünt meg bizonyítani, hogy az állami berendezkedés körében semmi külső reform és változtatás se javíthat

a nép állapotán, ha az nem törekedik állandóan az erkölcsi tökéletesedésre. „Csak azt követeljétek, ami igazságos, — mondta a népnek, — az igazságosság mindig diadalt arat. Tiszteljétek még azoknak a jogait is, kik a ti jogaitokat lábbal tiporják. Szentnek kell tartanotok kivétel nélkül mindenek biztonságát és tulajdonát. A kötelesség mindig és mindenkit kötelez. Ha egyszer már megszegettétek a kötelességet, hol lesz a megállás? A rendbontást nem rendbontás szünteti meg. Mivel vádolnak benneteket ellenségeitek? Azzal, hogy uralmukat a ti uralmatokkal akarjátok helyettesíteni, hogy visszaéltek az erőhatalommal, mint ahogy ők visszaéltek vele, bosszugondolatokat ápoltak, zarnoki szándékok lakoznak bennetek. Innen a határozatlan félelem az elmékben, melyet ellenségeitek ügyesen hasznukrá fordítanak, hogy továbbra is fentartsák szolgaságtokat.“

A társadalmi téren mi se lehetséges a társadalom mélyében való szellemi munkálkodás nélkül, — szokta mondani.

A szocialisztikus kommunista rendszerekkel szemben Lamennais mindig elutasítóan viselkedett. Véleménye szerint e tanok nem veszik figyelembe az emberi természet törvényeit, amennyiben az élet természetes menetét a hatóság erőszakával helyettesítik. E tanokat főként azért helytelenítette, mert mind csak anyagi célokat tartottak szem előtt és nem ismerték el a vallás nélkülözhetetlen voltát. Minden társadalmi szervezetnél nélkülözhetetlennek tartotta nem az anyagi, hanem a szellemi célokat, melyeket az értelemnek és a kötelességnek a szenvedélyek felett való győzelmével lehet elérni.

Az ötvenes évek kezdetén Lamennais megbetegedett és mert érezte, hogy betegsége halálos, magához hívta Barbet barátját és reá ruházta a rendelkezést házában betegsége alatt és halála után a végrendeleti dolgokban. Ezenkívül írásos kijelentést is hagyott maga után, hogy a szegények közé és szegény-

ként kíván eltemettetni; kérte, ne állítsanak emléket a siron, a holttestet egyenesen a temetőbe vigyék és ne tegyék ki a templomban. A papság részéről történt minden igyekvés ellenére is, hogy visszavezessék az Egyházhoz, Lamennais, mint amiként már korábban is, szeliden, de határozottan elutasított minden eféle kísérletet és megtagadta, hogy papot bebocsásson magához. Nyugodtan halt meg és állhatatosan abban az élő hitben Isten iránt, amelyben öntudatos életének egész folyamata alatt élt. Végző szavai ezek voltak: „Érzem, hogy közeledik a vég, meg kell halni Isten akarata előtt, jól leszek, mihelyt Vele leszek“. És a végző percekben néhányszor megismételte: „Szerencsés pillanat.“ 1854 február 27-én halt meg.

Lamennais műve — a „l'oeuvre“, ahogy a franciák mondják, — igen nagy és távolról sincs eléggé méltányolva. Miként mind a nagy elmék és izzó szívek, egyengette az utat, melyen az emberiség feltétlenül haladni fog és amelyen már megindult, — utját a külső, az élettől elkülönült, ál-keresztény hittől való megszabadulásnak és ama fundamentális keresztény tan érvényesülésének, mely mind az egyes ember, mind az egész emberi társadalom életét átalakítja.

Tolsztoj.

Október 21.

Amiként a viharok a vizeket hullámvásba hozzák és tisztaságukat elhomályosítják, azonképpen szenvedélyek, izgalmak és aggodalmak is, azzal, hogy a lelket megzavarják, megakadályozzák az embert, hogy lényének mivoltát megismerje.

Emberek, kiknek nagy és szép lelkük van, mindig nyugodtak és megelégedettek; semmi-lelkű emberek mindig elégedetlenek és kesergők.

Mandzsú mondás.

Az emberek csak akkor vannak nehézségekben, csak akkor aggódnak és nyugtalanok, ha külső dolgokkal foglalkoznak, melyek nem tőlük függenek. Ilyenkor gondterhelten kérdezik maguktól: „Mit fogok csinálni? Mi lesz? Mi következik majd belőle? Bárcsak ez vagy amaz meg ne történne.“ Így van ez azoknál, akik folyton olyan dolgokkal törődnek, melyekhez semmi közük.

Ellenben az az ember, ki azzal foglalkozik, ami tőle magától függ és életét önmagának a tökéletesítésében látja, nem fog eképpen aggodalmaskodni. Még ha az nyugtalanítaná is, vajjon sikerül-e neki az igazság szerint élni és a hazugságot kerülni, akkor is így szólnék hozzá: Nyugodj meg, — ami téged nyugtalanít, a saját kezében van; ügyelj csak gondolataidra és cselekedeteidre és iparkodj minden lehető módon megjavítani magadat. És ne beszélj így: „Mi fog történni?“ Mindenből, ami csak történhet, tanulságot és hasznot fogsz huzni.

„Ha azonban meghalok a balsorssal való küzdelemben?“

„Hát aztán? Ez esetben úgy halsz meg, mint becsületes ember, ki megtetted, amivel tartoztál. Hiszen ugyanis meg kell halnod és valamely alkalommal különben is elér a halál. Én meg lennék elégedve, ha a halál valami emberhez méltó munkánál érne el, oly munkánál, mely jó és mindenkinek hasznos; vagy ha olyankor lepne meg, mikor azon igyekszem, hogy megjavítsam magamat. Ekkor fölemelhetném kezeimet Istenhez és azt mondhatnám Neki: „Uram, Te tudod, mennyire fordítottam javamra, amivel Te törvényeid megértésére felruháztál. Tettem-e Neked szemrehányást? Mit háborodjam fel viszont azon, ami engem ért? Meghátráltam-e kötelességem teljesítése elől? Köszönöm Neked, hogy születtem és köszönöm minden adományodat. Elegendően kihasználtam azokat, vedd vissza és rendelkez felőlük a Te tetszésed szerint, — mert hiszen a Te tulajdonaid!“

Lehetséges-e szebb halál? És hogy ilyen halált éri, ahhoz nem kell sokat kockáztatnod, bár, természetesen, sokat nyersz vele. Ha azonban meg akarod tartani azt, ami nem a tied, feltétlenül elveszited még azt is, ami a tied.

Aki világi dolgokban sikert akar érni, egész éjszakákon át nem alszik, folyton el van foglalva és gondok bántják, igyekeznek tetszeni a világ nagyjainak és általában közönséges ember módjára viseli magát. És végül is mit ért el mindezzel? Elérte, hogy némely tiszteletnyilvánításokkal veszik körül, félnék is tőle, miután valami feljebbvaló lett belőle, mások felett parancsnokol. Nem kellene-e mégis nem ártatlanod némi fáradságot, hogy mind az ilyen gondoktól megszabadítsd magadat és nyugodtan aludj, anélkül, hogy valamitől félnél és anélkül, hogy gyötörd magadat? Tudd meg azonban, hogy az ily lelki nyugalmat nem lehet fáradság nélkül érni el.

Epiktetosz.

Aki életét az ész világánál építette fel és azt szolgálja, annak a számára nincsenek kétségbeesett helyzetek az életben, az nem ismer lelkiismeretfurdalásokat, nem fél a magányosságtól, nem keres lármás társaságot, — az ilyen ember a felsőbbrendű életet éli; nem rejtőzik az emberek elől, de nem is fut utánuk. Nem nyugtalanítják afelől való gondolatok, vajjon szelleme sokáig lesz-e testi hüvelyébe berekesztve; az ilyen ember cselekedetei mindig egyformák lesznek, még a közeli halál megpillantásakor is. Csak egy a gondja — észszerűen élni, békés közlekedésben az emberekkel.

Marcus Aurelius.

Ha az ember egyszer s mindenkorra világosan felismeri helyét a világban, lelki hangulata is megszilárdul. Ha a lelkihangulat megszilárdult, megszűnik minden izgalom. Ha a lelki izgalom megszűnik, teljes

lelki nyugalom áll be és az ember, ki zavartalan lelki nyugalommal bír, képessé válik a gondolkodási munkára. Az ilyen ember fogékony szokott lenni minden igaz iránt.

Confucius.

★

Az ember igazi ereje nem a heves törekvésben, hanem a zavartalan nyugalomban mutatkozik meg.

★ ★ ★

Folytontartó nyugalom lehetetlen és alkalmasint nem is szükséges; ha azonban elkövetkezik a nyugalom ideje, ezt nagyon meg kell becsülni és igyekezni kell meghosszabbítani. Ez az az idő, mikor a gondolatok — az élet vezetői — keletkeznek, feltisztulnak és megszilárdulnak.

Október 22.

Az önszeretet kezdődő kevélység. A kevélység fékevesztett önszeretet.

★

Aki önszeretét, azt az ösztönt, mely arra készíti, hogy saját személyét mindenek fölébe tegye a világon, nem utálja, az teljesen el van vakulva, mert mi sem ellenkezik jobban az igazságossággal és az igazsággal. Az önszeretet már önmagánál fogva hamis, mert lehetetlen, hogy valaki mindenek fölötte álljon a világon és emellett igazságtalan is, mert mindenek ugyanazt követelik maguknak.

Pascal.

★

Kétféle ember van a világon: olyan, aki igaz és bűnösnek tartja magát és olyan, aki bűnös és igaznak tartja magát.

Pascal.

★

Az ember hasonlít a törtszámhoz. A számlálók az embernek — a többiekhez viszonyítottan — előnyös

tulajdonságai; a nevező azt az értéket jelzi, amely szerint az ember önmagát becsüli. Hogy számlálóját — előnyeit — megnagyobbítsa, az nincs az ember hatalmában, de nevezőjét — a véleményt, melyet önmaga felől táplál — mindenki megkisebbítheti és ezzel közelebb juthat a tökéletességhez.

★

Minél könnyebb és kevésbé szilárd valamely test, annál több teret foglal el. Ez a kevésyek módja.

★

Sok embernek abban a törekvésben nyilvánul a tökéletlensége, hogy tanítóként akarja magát a többiek fölé állítani, holott még hosszú ideig tanulónak kellene lennie.

Keleti bölcsesség.

★

Rossz kerék mindig hangosan csikorog. Üres kalász mindig magasabban áll ki.

★

Az alázatosság ellenkezik természetünkkel, szivünk már a pusztá gondolatra, hogy lenézhetnek vagy lealacsonyíthatnak bennünket, lázadozni érzi magát; gondosan titkolunk mindent, ami mások előtt lealacsonyíthatna bennünket, még magunk előtt is igyekszünk azt rejtegetni. Nem akarjuk olyannak látni magunkat, amilyenek a valóságban vagyunk. Ha még nem tudunk alázatosak lenni, gyűlöljük hát legalább kevésységünket, igyekezzünk ebből a retentő bajból kigyógyulni.

★ ★ ★

Az életben a jó dolog az öntökéletesedés. Micsoda öntökéletesedés lehetséges azonban, ha az ember anynyira jobbnak tartja magát a többieknél, hogy képes azok előtt büszkélkedni?

Október 23.

A lelkiismeret — felismerése a világban való rendeltetésünknek.

★

Lelkiismeret, lelkiismeret! E szóra azonban már mindenfelől hallom az ugynevezett bölcsek kiabálását. „Tévedése a gyermekkorok, előítélete a nevelésnek“, — hangzik ritka egyértelműséggel körülöttem. „Az emberi szellemben csak az van, amit a tapasztalatból meritett magába.“

Sőt még itt se állanak meg, még azt is merészezik, hogy elvetik az összes népek világos és egyetemes egybetalálkozását és az emberek ítéletének szembeszökő egyezése ellenében a sötétben valami homályos, egyedül csak előttünk ismeretes példa irányában keresgélnek, mintha valamely nép elfajulása az összes, a természettől belénk ültetett ösztönöket megsemmisítené és egyes torzszülöttek előfordulása az egész nemet kiirtotta volna. Azt állítják, hogy mindenki saját érdekéből járul hozzá az általános jóvolt elősegítéséhez. Honnan van azonban akkor, hogy az igaz ember a maga kárára segíti azt elő? Micsoda beszéd az: saját érdekből menni a halálba? Persze, hogy cselekedeteiben mindenki csak a saját javát tartja szem előtt. Azonban ha nem volna egy erkölcsű jó is, melyet szintén figyelembe kell venni, úgy az önérdekből mindig csak a gonoszok cselekedeteit lehet majd megmagyarázni. Vajmi szomoruan állana azonban az olyan filozófia ügye, melyet erényes cselekedetek zavarba hoznának és amely ebből csak úgy tudna

kimenekülni, hogy alantas érzületet és tisztességtelen indítóokokat költ hozzájuk.

Lelkiismeret, lelkiismeret! Tévedhetetlen bírása te jónak és rossznak, ki Istenhez való hasonlóságot adsz az embernek, neked köszönheti ő természetének tökéletességét és cselekedeteinek erkölcsösségét. Nélküled mit se érzek magamban, ami az állatok fölémel, csak a szomorú kiváltságot, hogy módszertelen értelem és elvek nélküli ész következtében tévedésből tévedésbe bukdácsoljak.

Rousseau.

★

Ne tedd, amit lelkiismereted kárhoztat és ne mondd, ami az igazsággal ellenkezik. Kövesd e legfontosabb szabályt és betöltöd életed egész feladatát.

Akaratodon senki se követhet el erőszakot; se tolvajok, se rablók nem férhetnek hozzá; ne kívánj észszerűtlent, óhajtasod az egyetemes jóra irányuljon, ne pedig a személyesre, mint ahogy a legtöbb embernél történik.

Az élet feladata nem az, hogy a többség oldalán állj, hanem, hogy a belső törvény szerint élj, melyet megismersz.

Marcus Aurelius.

★

Ezernyi külső hang hívogat letérni bennünket az igaz utról, de csak egy belső, gyenge hang lehet megbízható vezetőnk.

Lucy Mallory.

★

Minden ember szokott vétkezni.

A különbség az emberek között a vétek után következő lelkiismeretfurdalás fokában mutatkozik meg.

Alferi.

★ ★ ★

A lelkiismeret követeléseit ellen nem lehet harcolni, — Isten követeléseit ezek, azért jobb mindjárt, előszörre meghódolni nekik.

Október 24.

Ha mindnyájunknak nem egy és ugyanaz volna az élet alapja, úgy a részvét, melyet érzünk, mivel se lenne magyarázható.

★

Haragunkat, még ha jogos is, semmi se csillapítja oly gyorsan, mint az annak tárgyára vonatkozó szó-lás: „szerencsétlen ember“. Mert ami a tüznek az eső, a haragnak az a részvét. Ezért annak, aki nem szeretné, hogy valami megbánni valója legyen, azt tanácsolom, hogy ha valaki ellen haragra gyulladva, annak valami nagy bajt kíván okozni, élénken képzelje el, hogy már meg is tette és most lelki vagy testi fájdalmaival vagy inséggel és nyomorral látja viaskodni és azt kell mondania magának: ez az én művem. Ha valami, úgy ez fékezheti a haragját.

Schopenhauer.

(Az ethika két alapproblémája.)

★

Az egyenes ut vagy az életszabály, melyet követni kell, nem esik messze az emberektől. Ha olyasmit tesznek meg életszabálynak, ami távol esik tőlük, vagyis nem felel meg természetüknek, azt nem való elfogadni. Az asztalos előtt, ki szekercenyélet farag, ott van annak a mintája, amit csinál. A szekercenyélet, melynek mását készíti, kezébe veszi és megnézi hol az egyik, hol a másik oldaláról és miután az új szekercenyélet elkészítette, megvizsgálja mindkettőt, hogy lássa, mennyire hasonlók egymáshoz; a bölcs is, ki mások irányában ugyanoly érzelmekkel van, mint maga irányában, ekként találja meg a helyes életszabályt. Nem teszi másoknak, amit nem akar, hogy neki tegyenek.

Confucius.

Ha valakit szidsz és ellenséges érzéseket táplálsz iránta, felejtéd, hogy az emberek testvéreid és ellenségükké válsz, ahelyett, hogy barátjuk lennél. Ezzel magadnak ártasz, mert mihelyt megszűntél jó és összeférő embernek lenni, amilyennek Isten teremtett és ehelyett vadállattá válsz, mely elősompolyog, szét-tépi és megsemmisíti áldozatát — elvesztetted legbecsesebb tulajdonságodat. A pénzeserszénynek megérzed az elvesztését, miért nem érzed hát a megkárosodást, ha becsületességed, jóságod, mérsékleted vész el?

Epiktetosz.

★

„Nagyon sok ember van, ki szerencsétlenebb, mint te“ — e kis mondás ugyan nem olyan fedél, mely alatt el lehet lakni, de záporosóben egész jól megjárja az alája huzódás.

Lichtenberg.

★

Siránkozol szerencsétlenséged miatt! Ha megvizsgálnád, ami másokat ér, kevésbé panaszkodnál szenvedéseid miatt.

★ ★ ★

Igazi részvét csak akkor kezdődik, ha képzeletedben a szenvedő helyébe gondolod magadat és valóban szenvedést érzel.

Október 25.

Az az ember, ki ismeri rendeltetését, ezzel már ismeri a méltóságát is. Rendeltetését azonban csak a vallásos ember ismeri.

★

A király kérdezte a szentet: „En is eszedbe jutok?“ A szent így felelt: „Igen, akkor, amikor Istenről megfeledkezem“.

Saadi.

*Istent tiszteljük mindannyiszor, amikor bensősé-
gesen átérezzük saját életünket és embertársaink
életét.*

Mazzini József.

★

Mi sem jellemzi annyira az embert, mint az osto-
bákkal való viselkedése.

Amiel.

★

A kötelességgel szemben, hogy az embertársat
becsülni kell, elég ahhoz folyamodni, hogy az gonosz,
buta, igazságtalan ember és hamarosan nem lesz oly
foka az emberek iránt való megvetésünknek, melyet
meg ne engednének magunknak.

★

Legfőbb ideje, hogy az ember végre megismerje
az értékét. Mert csakugyan, vajjon hát valami tör-
vénytelenül született teremtés? Illő hozzá, hogy rej-
tőzködjön és félénken kémlelődjön mindenfelé? Nem,
én bátran és felemelt fejjel akarok járni. Az életet
nem azért kaptam, hogy szemlére állítsam, hanem,
hogy éljem. Tudatában vagyok a kötelességnek, hogy
az igazat kell mondanom, a teljes igazat mindenben.
Nem az emberek felőlem való véleményével, hanem
igaz rendeltetésemmel kell törődnöm.

Emerson.

★ ★ ★

Csak aki szellemi lénynek ismeri fel magát, csak
az ismerheti meg a saját és a többi ember méltóságát
és csak az ilyen ember nem alacsonyítja le se
magát, se embertársát oly cselekedetekkel, melyek
emberhez nem méltók.

Október 26.

Az élet értelmének megállapítása vagy igen nehéz és megoldhatatlan feladat, — ilyennek tűnik fel, ha az ember megkérdi Istent: mivégből küldte e világra — vagy pedig igen könnyű, ha az ember megkérdi önmagát: mit kell tennie.

Az emberi életnek, e fájdalommal telt életnek, mely minden pillanatban letörethet, nehogy a legsilányabb szatira legyen, valami értelemmel kell birnia, amikor is az élet jelentését annak hosszú vagy rövid tartama nem befolyásolja.

Az átutazók bepiszkitják és megrongálják a fogadó helyiségeit és azután gáncsolják a fogadó tulajdonosát, ki azokat nekik szabad rendelkezésre bocsátja. Ugyanigy gáncsolják az emberek Istent is a világ fogyatkozásai miatt.

A bölcstől egyformán távol áll hosszú elmélkedésekbe bocsátkozni mind a nála magasabbrendű, mind a nála alacsonyabbrendű lények természete felől. Vajmi szerénytelenség feltenni, hogy az ember amazokat felfoghatja és vajmi lealacsonyító azt hinni, hogy figyelmét egészen emezekre összpontosíthatja. Saját és mindig viszonylagos nagyságunkat és kicsiségünket megismerni, magunkat és a természetben való helyünket ismerni, Isten iránt való odaadásunkban megelégedettnak lenni, anélkül, hogy képesek volnának Őt felfogni és az alacsonyabbrendő teremtmények iránt szeretettel és jósággal viseltetni, anélkül, hogy állatias szenvedélyeiket osztanók és

utánoznók — ez jelenti alázatosnak lenni Istennel szemben, jónak lenni a teremtmények iránt és bölcsnek lenni önmagunkra vonatkozóan.

John Ruskin.

★

Elviselni az életet anélkül, hogy az ember tudná életének az értelmét, arra csak egy mód van: állandóan fizikai kábulatban élni, melyet dohány, alkohol, morfium idéz elő, vagy pedig szórakozások és különféle multságok és élvezetek állandó érzéki mámorában lenni.

★

Gyönyörű naplementét néztem. A feltornyosodott felhőkön világosság derengett át és mellettük a kissé szabálytalan alaku nap, mint valami izzó kőszendarab. És mindezt az erdőszélen, egy rozstábla mellett. És oly derült hangulatban!

Nem, ez a világ nem tréfa, nem siralomvölgy, nem puszta átmenet egy jobb, örökkévaló világba, hanem egyike azoknak az örök világoknak, melyek csodaszépek és örömmel telvék és amelyet mindazoknak, kik velünk együtt élnek és utánunk majd itt élnek, szebbé és örömmel teljesebbé tenni nemcsak módunkban áll, de kötelességünk is.

★

Hogy az emberélet egyedüli célja halhatatlan lelkünk tökéletesbitése, már azért is igaz, mert szemben a halállal, *minden más cél értelmetlen.*

★ ★ ★

Ne gondold, hogy a huzódozás az élet értelmére irányuló kérdéstől és annak meg nem értése valami fenséges vagy tragikus dolog. Az ember huzódozása az élet értelmétől hasonló annak az embernek a huzódozásához, ki oly társaságba került, mely vala-

mely jó könyv olvasásával van elfoglalva. Ez embernek a huzódozása, hogy nem hallgat oda, vagy nem érti, amit olvasnak és unatkozik az elfoglalt emberek között, egyáltalában nem fenséges és tragikus, hanem nevetséges, buta és sajnálni való.

Október 27.

Az igazi vallás nem észbeli vallás; de az igazi vallás nem ellenkezhet az ésszel.

★

Kétségtelen igazság, melyet nem való takargatni, hogy biznunk kell értelmünkben. Az értelem hatalmába vetett hit az alapja minden más hitnek. Nem lehet hinnünk Istenben, ha annak a képességnek, melynek révén Istent megismerjük, kevésbe vesszük a jelentőségét. Már pedig éppen az értelem az a képesség, melyhez a kinyilatkoztatás fordul. Csak az értelem segítségével lehet a kinyilatkoztatást megérteni. Ha legjobb képességeink lelkiismeretes és pártatlan igénybevétele után valamely vallási tan ellentmondónak és azokkal az elvekkel, melyekben nem kételkedünk, össze nem hangzónak tűnik fel, kétségtelenül tartózkodnunk kell az e tanban való hittől. Hogy értelmes természetem Istentől származik, arról sokkal inkább meg vagyok győződve, mint amennyire azt tartom bizonyosnak, hogy valamely könyv az Ő akaratának a kifejezése. *Channing.*

★

Ha Isten, mint hitünk tárgya, felülmulja megértő képességünket és eszünkkel nem tudjuk felfogni, ebből még semmikép se következik, hogy az ész tevékenységét kárhoztassuk, mert ártalmasnak tartjuk.

Bár a hit tárgyai kétségtelenül kívül esnek megértőképességünk körén, azt felülmulják, azért az észnek még azok tekintetében is oly komoly jelentősége van, hogy nélküle egyáltalában nem tudunk elboldogulni. Az ész ugyszólván a cenzor szerepét jászja, amennyiben a vallás területéről az ész felülmuló, vagyis a metafizikai igazságot befogadva, minden álgazságot, mely az ésszel ellenkezik, visszavet.

Azonban e pozitív feladaton kívül az ész még egy negatív feladatot is teljesít, már mint megszabadítani az embert a bűnöktől, csapdáktól (a bűnök igazolása) és a vallás csalásaitól.

F. Sztróhov.

Nagy gyermek az, ki komolyan el tudja gondolni, hogy valaha is lények, melyek nem voltak emberek, nemünknek felvilágosítást adtak a maga és a világ létéről és céljáról. Nincs más kinyilatkoztatás, mint a bölcsék gondolatai, bárha, minden emberi dolog sorának megfelelően, alávetvék a tévedésnek és gyakran furcsa allegóriákba és mythusokba öltöztvék, amikor is vallás a nevök. Ennyiben tehát mindegy, hogy valaki a saját vagy más gondolataira építve él és hal-e, mert mindig csak emberi gondolatokról van szó. Azonban az embereknek rendszerint megvan az a gyengéjük, hogy inkább másoknak hisznek, kik természetfeletti forrásokra hivatkoznak, semmint hogy a saját fejük után indulnának. Mindamellet ha tekintetbe vesszük az ember és ember között levő vajmi nagy értelmi különbséget: némelyeknek e gondolatai másoknak mindenesetre kinyilatkoztatás számába mehetnek.

Schopenhauer.

(Parerga és Paralip.)

Az igazságnak nemcsak kimondását és közlését, de még annak elgondolását és megtalálását is lehetlenné igyekeznek tenni azzal, hogy az agyvelőket a legzsengőbb korban a papok kezébe adják megmun-

kálásra, akik is a sineket, melyeken az alapgondolatoknak immár haladniok kell, oly erősen bepréselik, hogy azok a fődologban az egész életre megrögződnek és megmaradnak. *Schopenhauer.*

★

A világosság világosság marad, még ha a vak nem is látja.

★

Mig világosságtok van, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek.

János, XII. 36.

★ ★ ★

Nem elnyomni kell az észet, ahogy a hamis tanítók hirdetik, hogy az igaz vallást megismerjük, hanem megtisztítani kell és megfeszíteni, hogy mindent, amit eléje terjesztenek, megvizsgáljunk vele.

Október 28.

Amiként a fájdalomérzés elengedhetetlen feltétele testünk fentartásának, azonképpen a szenvedések is elengedhetetlen feltételei életünknek a születéstől a halálig.

★

Amiként testünk szétpukkadna, ha a légkör nyomását elvonnák róla, azonképpen ha a szükség, fáradalom, kellemetlenség és kudarc nyomását elvonnák az ember életéről, elbizakodottsága ha nem is a szétpukkadásig, de mindenesetre a féktelen ostobaság, sőt az őrjöngés jelenségéig dagadna. *Schopenhauer.*

★

Az orvos az egyik betegnek ilyen, a másiknak olyan gyógyeljárást rendel; ugyanígy rendel a sors

nekünk is betegségeket, megcsonkulásokat és elszomorító veszteségeket.

Amiként az orvos utasításai a beteg helyreállítását célozzák, azonképpen a balesetek is, amelyekből minden embernek kijut, erkölcsi meggyógyítására, az összemérés életéből kiszakított személyi léte összeköttetésének újból való helyreállítására szolgálnak.

Fogadd tehát sorsodat úgy, mint ahogy a betegek az orvos orvosságait fogadják. A testi egészség helyreállítása, — ez a keserű orvosságok értelme. Nos, a közös természet számára az, hogy minden lény megmaradjon a rendeltetésénél, épp oly fontos, mint a beteg számára az, hogy testi egészsége megmaradjon.

Ezért megelégedettnek kell lenned azzal, ami ér, még ha a legkeserűbb is az, mert az ily esetlegességeknek a világalkotmány egészsége és egybenmaradása a célja. Az isteni értelem értelmessé teszi az élő természetet és minden, ami tőle ered, feltétlenül előnyös az egység fentartására. *Marcus Aurelius.*

★

Mindaz, amit a Gondviselés valamely teremtmény-nyel művel, annak nemcsak hasznos, de éppen abban az időben hasznos, amikor történik vele.

Marcus Aurelius.

★

A fájdalom az élet ösztöke és legelőször tőle érezzük, hogy élünk. *Kant.*

★

Üdvösség az embernek viselni e földi élet bajait, mert ezek szívének szent magányába térítik, ahol mintegy honából száműzöttnek érzi magát és semmiféle világi örömnél se köteles hinni. Ugyanigy üdvösség neki, ha ellenkezésekkel és szemrehányásokkal illetik, ha hátrányosan vélekednek és beszélnek róla,

noha szándéka tiszta és cselekedetei tisztességesek, mert az ily bánásmód megtartja az alázatosságban és ellenmérge az a hiu dicsőségnek. És főként azért üdvösséges ez, mert a bennünk levő tanuval, aki — Isten, beszélgetést folytathatunk, olyankor, mikor a világban lenéznek, nem becsülnék bennünket és megvonják tőlünk a szeretetet. Annyira kell biznunk Istenben, annyira odaadónak kell lennünk iránta, hogy soha eszünkbe ne jusson, ha valamely bánat ér bennünket, emberekhez fordulni vigasztalásért.

Kempis Tamás.

★

Ha Isten vezetőket adna nekünk, kikről határozottan tudnók, hogy Isten maga küldte őket, bizonyára saját jószántunkból és örömmel rendelnök alá nekik magunkat.

Nos hát, vannak is ily vezetőink: már mint a szükség és az élet összes szerencsétlenségei.

Pascal.

★

Csak a viharban tűnik ki a hajós egész ügyessége, csak a csatatéren bizonyul be a harcos bátorsága; az ember derék voltát csak abból lehet megismerni, hogy nehéz és veszedelmes helyzetekben miként állja meg a helyét.

Daniel.

★

Szerencsétlenségben, szenvedésben és betegségben erősödik és tökéletesedik az erény és a lelkierő. Ezért nem szabad félnünk a megpróbáltatásoktól, melyek bennünket érnek, hanem állhatatosan el kell viselnünk azokat. Minden megpróbáltatás közelebb és közelebb visz bennünket az Istenhez.

N. N.

★

A nyömor az emberi élet köszörűköve.

Fletcher.

Az, amit szerencsének és az, amit szerencsétlenségnek nevezünk, egyaránt hasznunkra válik, ha emezt is, amazt is próbára tételnek tekintjük.

★

Csak az érez gyötrelmeket és fájdalokat, ki a világ életétől elkülönülve és bűneit, melyekkel fájdalokat hozott a világba, nem látva, ártatlannak véli magát és ezért a szenvedések ellen, melyeket a világ bűneiért kell viselnie, felzudul.

★ ★ ★

Amily igaz a legenda a bolygó zsidóról, ki büntetésül örök életre van ítélve, ugyanoly igaz lenne a legenda arról az emberről is, ki büntetésül szenvedések nélkül való életre volna ítélve.

Október 29.

Minden igazságnál, mely az emberi öntudatba behatol és a régebbi tévedés helyébe lép, van egy idő, amikor a tévedés nyilvánvaló és a helyét elfoglalandó igazság szembeszökő, de azért a tévedés tovább is uralma alatt tartja az embert. Az ilyen tévedések ellen nemcsak hiábavaló, de káros is észokokkal küzdeni.

★

Mindig csodáltam, hogy királyok miként tudják oly könnyen elhinni, minden rajtuk áll és hogy a nép mily könnyen kész elhinni, rajta nem áll semmi.

Montaigne.

★

Semmi se ragadósabb, mint a példa. Rábír bennünket oly cselekedetekre, melyeket a példa behatása

nélkül sohasem követtünk volna el. Ezért a léha, érzéki és kegyetlen emberekkel való érintkezés megrontja lelkünket.

★

Aki nem gondolkodik önállóan, szugesztíója alatt áll valaki másnak, ki helyette gondolkodik. Valakitől gondolatok tekintetében függeni lealázóbb szolgaság, mint a testet tulajdonába adni.

★

Ha kedved támad utánozni, amit az emberek körülötted művelnek, feltétlenül hagyd abba és fongold meg, vajjon észszerű-e vagy nem, követni az általános példát. Nagy bűnök és mind személyi, mind társadalmi bajok tisztára sugallatok meggondolatlan követéséből fakadnak.

★

Aki fél a félni nem valótól és nem reszket az igazán félni valótól, az a hamis véleményt követi és a romlás gyászos utjára lép.

Buddhista bölcs mondás.

★

A gonosz sugallatot csak jó sugallat nyomja el. A jó sugallat leghatalmasabb eszköze azonban a helyes élet.

Október 30.

Az önzés, ha bizonyos határokon túlmegy, elmebetegség. A legmagasabb fokon abban az elmebetegségben nyilvánul, melynek nagyzási hóbort a neve.

★

Az emberek azt hiszik, az önmehtagadás hátráltatja a szabadságot. Az ily emberek nem tudják, hogy

csak az önmegtagadás adja meg nekünk az igazi szabadságot, amennyiben megszabadít bennünket saját magunktól, romlottságunk szolgaságától. Szenvedélyeink a legkegyetlenebb zsarnokok, engedj csak nekik és állandó harcban fogsz állani és nem lesz erőd szabadon fellélegzeni. Ments meg engem e szolgaságtól, melyet az emberek nem szégyelnek szabadságnak nevezni.

Fénélon.

★

Napvilágunkban mindig van egy fekete folt; az árnyék az, melyet személyiségünk vet.

Carlyle.

★

Az önzés tömlőce a szellemnek, mely ugyanoly biztosan megfoszt bennünket a boldogságtól, mint ahogy a börtön megrabol a physikai szabadságtól.

Lucy Mallory.

★

Minél többet ad valaki az embereknek és minél kevesebbet követel magának, annál jobb ember az; minél kevesebbet ad másoknak és minél többet követel magának, annál rosszabb ember. A modern ember azonban másként vélekedik. A legkülönbözőbb és leg-ravaszabb érveléseket gondolta ki, csak azokat nem veszi tudomásul, melyek minden egyszerű embernek természetszerűleg kínálkoznak. Szerinte egyáltalában nem szükséges tartózkodni a fényüzési dolgoktól. Az ember részvétellel lehet a munkások helyzete iránt, beszédek mondhat és könyveket írhat mellettük és ugyanakkor tovább is igénybe veheti azt a munkás-ságot, melyet kártékonynak tart számukra.

★

Önszeretet csak az életnek, annak testi határai között való fenntartására szükséges, mely határokon belül (normálisan) nyilvánul. Ha azonban az ész, mely

természete szerint minden elszakitottság megszüntetésére van rendeltetve, az én ily elszakitottságának megerősítésére és igazolására szolgál, az önszeretet károssá és gyötrelmessé válik.

A teljes önmegtágadás az isteni élet; a mitől se zavart önzés oly élet, mely az állatnak is alatta áll. Nos hát, közeledjünk az isteni élethez.

Pártatlanság és objektivitás épp oly ritka, mint az igazságosság. A személyi előny kimerithetetlen forrása az új és új hizelgő illuzióknak. Azoknak az embereknek a száma, kik igazságra törekednek, vajmi csekély. Ami az embereket uralma alatt tartja, az a rettegés az igazságtól, ha csak ez nem hasznos nekik, amiből az következik, hogy a köznapi philosophia a hasznosságon alapul, vagy pedig hogy az igazság alkalmazkodik hozzánk és nem mi alkalmazkodunk az igazsághoz. Ez a dolog oly megalázó, hogy legtöbben nem akarják se bevallani, se elismerni. Az önszeretet előitélete ily módon védi a gondolkodás összes előitéleteit, melyek az önzés csselfogásaiból állanak elő. Az egyetlen haladás, melyet az emberiség óhajt, az élvezetek megnövesztése. Az igazságosság, erkölcsös-ség, szentség minden haladását egy-egy nemes rajongó kényszerítette rá az emberiségre. Az önfeláldozás, — a nagy lelkek e gyönyöre, — sohasem vált a társadalom törvényévé.

Amiel.

Mily különös! Jézus eljön, hogy az embereket egymásnak segítségére lenni tanítsa, beléjük oltsa a testvéri szeretetet és azokhoz, kiket elküld, hogy hirdessék a tanítását, így szól: „Az emberek üldözni fognak benneteket“. Tömlöc, megvesszőzés, kinozta-

tás — ez az egyetlen bér a földön, melyet ragaszkodásukért ígér nekik. Ez az, amiért küldetésük oly csodás, oly fenséges, hogy szeretettől fogadtatva és áldozatoktól tápláltatva, vértanuk vértanuknak adják át és szüntelen tovább fog növekedni, amig csak Isten országa helyébe nem lép a Gonosz országának, mely mindenütt ott van, különböző fokokban, az önzéstől eldurvult szivekben, valamint az ebből származó intézményekben. Ez intézmények mindenütt szentesítik a jogtalanságot, a majdnem mindenek szolgátságát néhány kevesek alatt, az egyesek uralmát és a többiek leigázását. Talál valami egyebet az ember a világon, mint ezt, különféle nevek alatt? Népeket nem vezetnek, hanem hajtanak, mint ahogy ökröket és lovakat fognak járomba és igába. E gyalázatos intézményeket másokkal, szent, igazságra és kötelességre alapított, Krisztus törvényére épített intézményekkel kell pótolnotok, az egyenlőség, szabadság, testvériség intézményeivel, oly intézményekkel, melyek egyesülésre vezetnek, nem pedig szétválásra és amelyek mindenkinek biztosítják a részét abban, amit Isten mindenkinek adott.

Az önzést irgalmassággal kell legyőznötök. Ne gondoljatok fáradalomra és fájdalomra, ne felejtsetek a célt. Ez lebegjen mindig szemetek előtt. Mindenek felett álljon szivetekben, magasodjon föléje a személyi ragaszkodásnak, a családnak és kötelékeinek, mert ezeknek meg kell hátrálniuk más, szentebb kötelékek, az egyetemes család kötelékei előtt. Magasodjon föléje még az életnek is, melyet az ember akkor ér el, amikor elveszti, mert az igazi életre cseréli. Ne fogadjatok el gonosz békét, oly békét, mely beszenyyez benneteket, mely Istent és az igazságát tagadja, mert az ily békéről mondta Jézus: „Nem a békét hoztam, hanem a kardot“.

Lamennais.

★

Nincsenek élvvágyó és önelégült gondolkodók és művészek. Igazi hivatásnak egyetlen, csalhatatlan jele

az önmegtagadás, az önfeláldozás annak az erőnek a megnyilvánulása érdekében, mely valakinek az emberek hasznára adatott. Kinok nélkül szellemi termék se születik meg.

Tanítani, hogy hányféle fajta rovar van a világon, napfoltokat vizsgálni, regényeket és operákat írni, — mindezt lehet szenvedés nélkül is: de megtanítani az embereket üdvösségükre, mely csak az önmegtagadásban és embertársaink szolgálásában található meg és e tant maradéktalanul kifejezésre juttatni, ezt nem lehet megtenni lemondás nélkül.

Krisztus nem hiába halt meg a keresztfán, nem hiába győz az élet odaáldozása mindenek felett.

★ ★ ★

Az önszeretettől való elengedhetetlenül szükséges megszabadulásnak az a nehézsége, hogy az önszeretet elengedhetetlen életfeltétel. Nélkülözhetetlen és természetes a gyermekkorban, azonban amily mértékben tisztul az ész, alább kell hagynia és el kell tűnnie. A gyermek nem érez lelkiismeretfurdalást önszeretete miatt, de abban a mértékben, ahogy az ész tisztábbá válik, az önszeretet mindinkább csökken és a halál közeledtekor teljesen el kell tűnnie.

Október 31.

Az igazság elterjedésének semmi se áll jobban az útjában, mint a makacs ragaszkodás régi, az időktől megszentelt hagyományokhoz.

★

A legfontosabb és legszükségesebb igazságokat oly gyakran ismerik el igaznak, hogy elvesztik az igazság erejét és mintegy a lélek hálófülkéjében a legmegvetendőbb és legostobább tévedések mellett szunnyadoznak.

Coleridge.

Isten az embert a saját képére teremtette, azaz hogy alkalmasint az ember teremtette Istent a maga képére.

Lichtenberg.

★

A hajlandóságban, hogy megálljunk annál, ami előttünk van és higyjünk abban, amit mondanak nekünk, van jó is meg rossz is. Éppen ez a hajlandóság az, mely az előrehaladást oly lassuvá és kinossá teszi: általa történik, hogy minden nemzedék fáradság nélkül megkapja az örökségkép reászálló tudást és általa történik, hogy minden nemzedéken urrá válnak elődeinek hibái és tévedései.

Henry George.

★

Ha az emberiség történetét lapozgatjuk, léptenyomon észlelhetjük, hogy az emberek a legnyilvánvalóbb képtelenségeket a legkétségtelenebb igazságoknak tartották, hogy egész nemzetek a legeggyűbb babonának estek áldozatul és magukfajtabeliek, gyakran hülyék vagy kéjencek előtt alázkodtak, kiket képzeletükben Isten képviselőivé formáltak át, hogy ropant néptömegek szolgaságban fájdalmakat szenvedtek el és éhen pusztultak azért, hogy emberek, kik az ő munkájukból éltek, henye és fényűző életet élvezhessenek. És a tévedések uralmának mindig hatalmas önző érdekek befolyása és a vonakodás volt az oka, hogy a gyermekeknek feleljenek kérdéseikre.

Henry George.

★ ★ ★

A hagyomány semmibevétele ezredrész annyi bajt se okozott, mint amennyi azoknak a szokásoknak, törvényeknek és intézményeknek a tiszteletéből ered, melyeknek ma már mi észszerű jogosultságuk sincs.

Havi olvasmány

A Krisztus előtti és utáni összes vallási üldözések rémségei, melyeket a történelem elénkbe tár, a nérói fáklyáktól az inkvizícióig, a Bertalan-éjszakáig és az izlam kétélű kardjáig, valamint azok az üldözések, kínzások és mézszárlások, melyeket manapság a mi orosz szektáriusainkon visznek végbe, — mind e rémségek oly világos bizonyítékot szolgáltatnak a szellemi egyesítés céljából foganatosított erőszak és ellenállás értelmetlenségéről, hogy e borzalmas tanuságokhoz alig kell még valamit hozzátenni.

A leglényegesebb és legtöbb felismerés azonban, mely minden egyéb fontolgatást feleslegessé tesz, abban áll, hogy az ember nem azért van a földön, hogy saját akarata szerint tegyen, hanem, hogy teljesítse Isten akaratát, mely nemcsak a tőlünk szentnek elismert hagyományban jut kifejezésre, de ott gyökerezik az észben és mindegyikünk szívében is. Az összes királyságok, kormányok, törvényszékek, rendőrhatóságok, törvények annak a megtévesztő emberi akaratnak a kifejezései, hogy minden embernek úgy kell élnie, ahogy ezt néhány ember kívánatosnak tartja; végeredményben azonban mindig másként történik, nem úgy, ahogy az emberi rendelés akarta, hanem amiként Istennek tetszett. Amennyiben emberi berendezkedések nem akadályozzák az embereket, hogy teljesítsék Isten akaratát, annyiban megtalálható a boldogulás és a rend az emberi életben és az uralkodó bandák abban a képzelgésben vannak, hogy ha jól folyik az élet, ez nekik köszönhető. Amennyiben emberi berendezkedések ellenkeznek Isten akaratával, annyiban bajt, szerencsétlenséget és rendelleniséget hoznak az emberi életbe és kinyilvánul az uralkodó klikkek ostobasága és istentelensége. Nem volna-e jobb és egyszerűbb csak egyről gondoskodni, már mint arról, hogy Isten akaratát tegyék az egyetemes vizsgálódás, magyarázás és épülés tárgyává, ahelyett a sok mes-

terkelt, emberi berendezkedés és törvény helyett, mely gyakran még érthetetlen és értelmetlen is. Emberek, kik törvényeiket mindenkire kötelezővé akarják tenni, ezzel csak összekuszálják az emberi életet és megakadályozzák az embereket Isten akaratának teljesítésében. „Legelsőbb keressétek Isten és az igazságosság országát és aztán minden egyéb a tietek lesz“, — mondta Krisztus. Mózes volt az, ki nyakas népének azt mondta, hogy Isten maga irt ujjáival törvényeket kőlapokra és a mi papjaink is még port hintenek az iskolásgyerekek szemébe, amennyiben Szent Lélekről mesélnek nekik. Mi azonban már rég nem hiszünk benne és a mi törvényhozóinkat illeti, biztosan tudjuk, hogy nem mennek semmiféle Sinai-hegyre és inspirációikat nem mennyekből, hanem dolgozószobáikból, ügyosztályaikból és vendéglőikből meritik. És ha már így van a dolog, mi vezeti őket, mikor törvényeiket gyártják? A legjobb esetben se más, mint az ész, mely minden emberben megvan. Nem jobb lenne-e tehát e mindenféle a társadalmi jólét elérésére szolgáló eszköznek hirdetett különböző társadalmi berendezkedések roppant bonyolult kitalálása helyett egyenesen magát az észet használni? Istentől nem azért kaptuk az észet, hogy félrevezessen bennünket, hanem egyedül azért, hogy kivezessen bennünket a tévelygésből és Isten akaratának megismeréséhez kalauzoljon. Ti kormányzó és törvényhozó urak legyetek hát oly jók és értsétek meg, hogy mindnyájan Istentől függünk, egyforma emberek vagyunk és mindnyájunkban van ész és hogy a ti erőszakotok egyáltalán nem szükséges, sőt oktalan és felháborító és, legfőként az uralkodó példa folytán, megfertőző és kártékony hatással van reánk!

A. Buka.

NOVEMBER

November 1.

Aki rendeltetését abban véli megtalálni, hogy boldognak kell lennie, nem lehet alázatos. De aki Isten szolgájának tekinti magát, kinek rendeltetése a szolgálás, nem kerülheti el, hogy alázatos legyen.

*

Az apostolok mondták az Urnak: „Növeld a mi hitünket“.

Az Ur pedig mondá: „Kicsoda köztetek, kinek szántó vagy legeltető szolgája van, mondja annak, amikor a mezőről megjön: Jöjj ide és ülj le mindjárt az étekhez?

Nem inkább azt mondja-e neki: „Készítsd el az én ételemet, türd fel a ruhádat, mignem ettem és ittam. Akkor azután te is ehetsz és ihatsz.“

Megköszöni azután talán a szolgának, hogy tette, ami neki parancsolva volt?

Igy van veletek is: ha mindent megtettetek, ami nektek parancsolva volt, mondjátok: haszontalan szolgák vagyunk, csak kötelességünket teljesítettük.

Lukács, XVII, 5, 7—10.

*

Az igazán jó emberek szerénysége feledékenységükben nyilvánul: amit a jelen pillanatban tesznek, annyira elfoglalja őket, hogy egészen megfeledkeznek arról, amit már tettek.

Kinai mondás.

Az ember, aki lábujjhegyen áll, nem tud sokáig állani. Az ember, aki igyekszik észrevéetni magát, nem tud világítani. Aki megvan elégedve magával, nem válhat híressé. Aki dicsekszik, nem lehet érdemes. Aki kevély, nem viheti emelkedettségre. Az ész ítélőszéke előtt az ily emberek hasonlóak az ételhulladékhoz és mindenekben utálatot gerjesztenek. Akinek tehát esze van, nem bizza magát önmagára.

Lao-Tsze.

★

Minél inkább elmerül önmagába az ember és minél semmisebbnek tűnik fel maga előtt, annál inkább emelkedik fel Istenhez. Brahman bölcs mondás.

★ ★ ★

Gondolj reá, hogy semmire sincs jogod, szolgálja vagy annak az ősforrásnak, mely az életet adta neked és ezért csak kötelességeid vannak.

November 2.

Az oly cselekedet, melyet csak emberi dicsőség végett vittek végbe, mindig rossz, bármilyenek legyenek is a következményei. Az oly cselekedet, melyben egyenlő része volt a jó óhajtásának és az emberi dicsőség után való váagnak, erkölcsileg közömbös cselekedet. Jó csak az a cselekedet, melynek főrugója — Isten akaratának teljesítése.

★

Egy szabad lény, ki saját énjének adja oda magát, már egyedül ezzel az ördögnek adja magát; az erkölcsi világban nincsenek uratlan területek, a semleges terület azonban az ördögé.

Amiel.

Ha tudnád, mily forrásból fakadnak az emberi véiemények és érdekek, abbahagynád, hogy az emberek tetszésére és dicséretére törekedj.

Marcus Aurellus.

*

Ha az emberek tetszése lebeg előtted, sohasem fogod magadat valamire elhatározni. Az emberek vélekedése végtelenül különböző. „Én a jók tetszését keresem“, — mondod erre. — Csakhogy te, tudod magad is, azokat nevezed jóknak, kik a tőled szándékolt tettet helyeselni fogják.

*

Nem elégszünk meg a magunk valóságos belső életével, még egy másik vélt életet is akarunk élni mások gondolataiban és ennek kedvéért kényszerítjük magunkat, hogy mások legyünk, mint amilyenek a valóságban vagyunk. Állandóan azon fáradozunk, hogy e vélt lényt szebbé tegyük és elhanyagoljuk a valóságosat. Ha nyugodtak, hivek, nagylelkűek vagyunk, igyekszünk ezt lehetőleg gyorsan ismeretessé tenni, hogy ezeket az erényeket a vélt lény javára tudják be.

Hogy e tulajdonságokat a vélt lény előnyére írják, képesek vagyunk magunkat megrabolni tőlük. Készek vagyunk gyávákká válni, csakhogy bátraknak tartsanak bennünket.

Pascal.

*

Minden jó cselekedetben van része az emberek tetszése után való váagnak. Jaj nekünk, ha a cselekedetet csak emberi dicsőség végett cselekedjük; ha azonban a jó után való vágyban része van is a tetszés után való váagnak, a jó cselekedet mégis jó marad.

*

Az emberek tetszése következménye legyen cselekedetednek, nem pedig célja.

Hogy az ember megszokja csak Istennek élni, jó olyan cselekedeteket művelni, melyekről soha senki se tud meg semmit. Próbálkozz meg ilyen cselekedetekkel és különös örömet fogsz megismerni.

November 3.

Csak egy változhatatlan törvény van — Isten törvénye; az emberi törvénynek azonban, hogy törvény legyen, csak az isteni törvény különös esetekre való alkalmazásának kell lennie és nem erőszaktól, hanem az isteni törvénnyel való egyezéstől kell a megerősítést kapnia.

Felele nekik Jézus: „Az én tanításom nem tőlem való, hanem attól, ki engem küldött. Aki annak akarátát akarja tenni, észre fogja venni, hogy a tanítás Istentől való-e vagy pedig én magamtól szólok.“

János, VII, 16—17.

Mi más a kötelesség, a tartozóság hangja, ha nem Isten sugallata?

Lehetséges mindazonáltal, hogy az csak a saját képzelmetek utasítása? Parancsoló hajlandóság a magatok részéről?

Vagy pedig csak emberi vélemények utóhangja, behódolás a közvélemény követeléseinek?

Azonban nem; ha törvény volna, melyet mi magunk találtunk ki, áthágását meg tudnók bocsátani magunknak, sőt el is törülhetnők. Már pedig érezzük,

hogy e törvény kívül esik hatalmunkon és nem lőkhetjük félre.

Azt se ismerhetjük el, hogy a közvélemény befolyása érvényesül benne, mert e hang gyakran felülemelt bennünket a közvéleményen és erőt adott küzdeni a tömeg igazságtalansága ellen, tisztára a jó érdekében és reménye nélkül a sikernek. Előbb el tudnátok hitetni velem, hogy a napvilág szemem vagy a közvélemény terméke, mint azt, hogy a jó megismerése nem közvetlenül Isten műve.

Amiként a tapintóérzék megtanít reá, hogy mi van testünkön kívül, úgy tanít meg bennünket az ismeret arra, ami szellemi személyiségünkön kívül van, megtanít, hogy igazságosság, jóság, igazság nem személyiségünk terméke, hanem Istentől van belénk ültetve.

Martineau.

*

Törvényeket rendelni oly dolog, melyre egyedül Isten illetékes; a jogtudósok dolga e törvényeket kutatni és az életben helyesen alkalmazni.

John Ruskin.

*

Az első nehézség, mely ma Isten törvényének érvényesülését akadályozza, az, hogy a fennálló emberi törvények azzal egyenesen ellentétesek.

*

A megértés, mely a társadalmi problémák megoldásához szükséges, nem csupán az értelmi képességek dolga. Vallásos érzéstől és az emberi szenvedésekkel való élénk együttérzéstől kell áthatva lennie. Felül kell emelkednie egyes személyek és a lakosság egyes csoportjainak érdekkörén.

Igazságosságra kell törekednie, mert minden társadalmi probléma alapján valamely társadalmi igazságtalanságot lehet megtalálni.

Henry George.

Az emberi törvények csak annyiban jók és értékesek, amennyiben Isten törvényét figyelembe veszik, azt alkalmazzák és kifejlésre juttatják. Mindig rosszak, ha e törvénnyel ellenkeznek és ilyen esetben nemcsak jogunk, de kötelességünk is azokat kiirtani.

Mazzini József.

★

Hogy a legfontosabb életkérdésekhez hozzászólhasson, mindenkinek még megoldásuk előtt feltétlenül el kell végeznie, hogy az egyik leglényegesebb életkérdés tekintetében századok óta felhalmozott és az értelem minden találékonyásával megtámogatott hazugsággyülemet megcáfolja.

★

Valamely kormány megalapítása alapjában véve nyilvánvaló jel, hogy az ember a társadalmi életben elvesztette a maga felett való benső hatalmat és ezért külső erőszakhoz kell nyulnia. Miután a belső emberrel — hü vezetőjével — elvesztette az érintkezést, a külső törvényre kell támaszkodnia. A külső törvény azonban mindig téves. Ha mindenki fenntartaná szerves összefüggését az emberi nemmel, nem következhetne be meghasonlás; ha azonban ez összefüggés meglazul, nélkülözhetetlenné válnak mesterséges eszközök a fenntartására és ily módon az eredetileg öntudatlanul egységes élet meglazulásával kormányforma áll elő, mely már nem az egész nép életének valóságos kifejezését, hanem csak az uralkodó osztály vagy kaszt külsőleg kényszerítő erőszakát jelenti. *Carpenter.*

★ ★ ★

Isten törvénye ellenkezik az emberi törvénnyel: mi itt a teendő? Isten törvényét eltitkolni talán és az emberi törvényt hirdetni? Ezt már 1900 év óta műve-

lik, de az isteni törvény mindig világosabban és világosabban tárul napfényre. Így hát csak egyet lehet tenni: az emberi törvényt Isten törvényével helyettesíteni.

Heti olvasmány

Isteni és emberi

ELSŐ FEJEZET

A hetvenes években történt, Oroszországban, abban az időben, mikor a forradalmárok harca a kormánnyal a leghevesebben dühöngött.

A déli tartományok főkormányzója, egy lógóhajuszu, hideg tekintetű és kifejezéstelen arcu jól megtermett német, zöld katonakabátban, a fehér keresztel a nyakában este dolgozószobájában az asztalnál ült, melyen zöld ernyővel letakart négy gyertya égett és okmányokat lapozgatott és irt alá, melyeket irodafőnöke adott át neki. „Ez és ez, főhadsegéd“, irta hosszú kacskaringós vonásokkal és félretette az iratot.

Az okmányok közt volt egy halálos ítélet is, mely akasztásra szólt és amely a novoromijszki egyetem egy diákjára, Szvjjetlogub Anatolra vonatkozott, mert résztvett egy összeesküvésben, melynek a fennálló kormány megdöntése volt a célja. A tábornok különösen sötét arcot vágott és ezt is aláírta. Fehér, kortól és szappantól ráncossá vált, gondosan ápolt ujjakkal kisimitotta az iv széleit és félretette az iratot. A következő okmány élelmiszerek szállításáról való elszámolás volt. A tábornok figyelmesen olvasta az iratot, miközben fontolgatta, hogy az összegek helyesen számíták-e vagy nem, mikor hirtelen eszébe jutott egy beszélgetés, melyet segédjével Szvjjetlogub pöréről folytatott. A tábornok azon a véleményen volt, hogy Szvjjet-

logubnál talált dinamit még nem bizonyítéka a diák bűnös szándékának. Segédje azonban a mellett kardoskodott, hogy a dinamiton kívül még sok körülmény van, mely bizonyítja, hogy Szvjjetlogub a banda vezére. És miközben a tábornok erre gondolt, méltázóvá vált és kartonkemény nyaku, a mellrészen vattával bélelt kabátja alatt szive rendetlenül kezdett dobogni és nehezen vett lélekzetet, hogy a nagy fehér kereszt, örömének és büszkeségének tárgya meg-megmozdult. Az irodavezetőt még vissza lehetne hívni és e halálos ítéletet, ha megsemmisíteni nem is, de el lehetne halasztani.

„Visszahivjam, vagy ne?“

Szive még rendfenebbül dobogott. Csengetett. Gyors, nesztelen léptekkel belépett az ordonánc.

„Iván Matvjévics már elment?“

„Még nem, kegyelmes ur. Az irodába méltóztatott átmenni.“

A tábornok szive hol megállt, hol gyorsabban kalapált. Eszébe jutott a figyelmeztetés, melyet az orvostól hallott, ki legutóbb megvizsgálta a szivét.

„A fődolog“ — mondta az orvos, — „mihelyt érzi, hogy szive van, abbahagyja a dolgot és igyekszik szórakozni. Önre nézve a legrosszabb — az izgalom. Semmi körülmények között se szabad izgatódnia.“

„Tetszik parancsolni, hogy visszahivjam?“

„Nem, nem szükséges“, — mondta a tábornok. — „Ugy van“, — szólt maga-magában, — „a tétovázás izgat fel leginkább.“ Aláírni és kész. „Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát“, — ismételte magában kedvenc mondását. — „Különben is semmi közöm a dologhoz. Én a magasabb akarat végrehajtója vagyok és felette kell állanom ily töprengéseknek“, — tette hozzá, felhuzva szemöldökeit, hogy szivétől idegen keménységre hangolja magát.

És a császárnál való legutóbbi kihallgatására gondolt, ahogy a császár szigorú arccal és üveges tekintetét reászegezve mondta neki: „Bizom benned; amiként

a háboruban nem kimélted magadat, ugyanoly erélyes-
séget kell tanusítanod a vörösökkel való harcban, —
nem fogod engedni, hogy kijátszanak, se hogy meg-
félemlítsenek. Isten veled.“ És a császár, miközben
megölelte, vállát csókra tartotta oda neki. A tábornok-
nak mindez eszébe jutott, valamint az is, amit a csá-
szárnak felelt: „Egyetlen kívánságom, hogy életemet
császárom és hazám szolgálatának szenteljem.“

És ahogy emlékezetébe idézte a szolgálai megindu-
lás érzését, mely császára iránt való önmegtagadó
odaadásának tudatában elfogta, elhessegette magától a
gondolatot, mely egy pillanatra megzavarta, aláírta a
többi okmányt is és megint csengetett.

„A tea már bent van?“ — kérdezte.

„Éppen most szolgálják fel, kegyelmes ur.“

„Jól van, mehetsz.“

A tábornok mélyen felsóhajtott és miközben kezé-
vel megdörzsölte a szive tájékát, sulyos léptekkel át-
haladt a nagy, üres termen, a frissen felkefélte padlón,
be a szalonba, honnan hangok hallatszottak.

A tábornok feleségének vendégei voltak. Ott vol-
tak: a kormányzó meg a felesége, az öreg hercegné,
ki nagyon hazafiasan érzett, továbbá egy gárdatiszt, a
tábornok legfiatalabb hajadon leányának a vőlegénye.

A tábornok felesége, hideg arckifejezésű, kes-
kenyajku hölgy, alacsony asztalka mellett ült, amelyen
a teáskészlet, ezüst teáskanna állt és szenved-
gően szomorú hangon beszélte a kormányzó feleségé-
nek, egy fiatalosan felcicomázott kövér hölgynek,
mennyire aggódik férje egészségi állapota miatt.

„Nap-nap után újabb meg újabb hírek összeeskü-
vésekről és mindenféle borzasztó dolgokról... és min-
dennek a terhe Bazilra nehezedik, neki kell döntenie
mindenben.“

„Oh! ne is mondja!“ — szólt a hercegné. — „*Je
deviens féroce, quand je pense à cette maudite en-
gérance.*“

„Igen, ez borzasztó! Nem is hinné, tizenkét órát

dolgozik naponta és e mellett az ő gyenge szívével. Igazán, félek . . .“

Nem fejezte be a mondatot, mert férjét belépni látta.

„Igen, okvetlenül hallania kell. Barbini csodálatos tenorista“, — mondta az ujonnan jött énekesről — miközben barátságosan mosolygott a kormányzó feleségére — oly természetes hangon, mintha nem is beszélt volna másról.

A tábornok leánya, egy kedves képű, izmos leányka a szalon egyik távoli sarkában ült, kis kínai ernyő mögött. Felállt és vőlegényével elébe ment apjának.

„Na, nézd csak, ma még nem is láttuk egymást!“ — mondta a tábornok és megcsókolta leányát és kezét nyujtotta a vőlegénynek.

Miután üdvözölte a vendégeket, a tábornok leült az egyik asztalkához és a legutóbbi hírekről kezdett beszélgetni a kormányzóval.

„Nem, nem, semmi hivatalos ügy, — az tilos“, — szakította félbe a tábornokné férje beszélgetését. „Ah, itt jön Kopjov, éppen jókor; valami mulatságot kell neki elbeszélnie.“

„Isten hozta, Kopjöv!“

És Kopjov, ki jókedvű ember volt és ismeretes tréfacsináló, csakugyan elmondta a legujabb anekdotát, mely mindnyájukat megnevettette.

MÁSODIK FEJEZET

„De nem, az nem lehet, nem lehet, az lehetetlen! Engedjenek!“ — kiáltotta rikácsoló hangon Szvjjetlogub anyja, kiszabadítva magát a gimnáziumi tanárnak, fia pajtásának és az orvosnak karjaiból, kik le akarták fogni.

Szvjjetlogub anyja megnyerő külsejű asszony volt, szürkülő fürtökkel és ráncokkal a szeme körül. A ta-

nitó, Szvjetoľogub barátja, miután megtudta, hogy a halálos ítélet alá van írva, óvatosan elő akarta készíteni az anyát a rettenetes hirre, de alig kezdett el neki fiáról beszélni, szavának hangjából, tétovázó tekintetéből kitalálta, hogy az, amitől félt, bekövetkezett.

Ez a város legjobb szállodájának egyik kis szobájában történt.

„Miért fogtok. Engedjétek!“ — kiáltotta az anya, mialatt igyekezett elhárítani magától az orvost, családja egyik régi barátját, ki egyik kezével sovány könyökénél fogta, a másikkal pedig egy cseppeket tartalmazó üveget tett a diván előtt álló ovális asztalra. Az asszony örült, hogy fogják, mert érezte, hogy tennie kellene valamit, csak nem tudta, hogy mit és félt maga-magától.

„Csillapuljon egy kicsit. Vegye be ezt a pár valeriana-cseppeket“, — mondta az orvos, miközben pohárkában valami homályos folyadékot nyújtott feléje.

Az anya hirtelen elnémult és szinte összecsuklott, fejét behorpadt mellére horgasztotta, lehunyta a szemét és a divánra roskadt.

És eszébe jutott, ahogy fia három hónap előtt titokzatos és szomorú arckifejezéssel elbucsuzott tőle. Azután mint nyolcéves fiúcskát látta maga előtt, bársonykabátban, meztelen térdekkal és hosszú, fürtös szőke hajjal.

„És ezt, ezt a fiút... ezzel fogják azt tenni.“

Felugrott, ellökte az asztalt és kicsuszott az orvos kezei közül. Az ajtóhoz érve azonban újra lerokadt egy székre.

„És azt merik mondani, hogy van Isten! Micsoda Isten az, aki ilyet megenged? Az ördög vigye el az ilyen Istent!“ — kiáltotta, hol hangosan zokogva, hol pedig hisztérikus nevetésbe törve ki. „Felakasztják, felakasztják, őt, ki mindent feláldozott, lemondott a pályájáról, egész vagyonát másoknak ajándékozta, mindent feláldozott a népért“, — mondta, aki azelőtt mindig szemrehányást tett flának ezekért a dolgokért, most azonban

önmegtagadását érdemnek tudta be. „És vele, vele tesz ez! És azt mondják, van Isten!“ — kiáltott fel.

„De hiszen nem mondok semmit, csak kérem, vegye be a cseppeket.“

„Nem kell, semmi se kell. Hahaha!“ — nevetett és sirt, megittasultan kétségbeesésétől.

Mire éjszaka lett, annyira kimerült, hogy se szólni, se sirni nem tudott és csak merev, eszelős tekintettel nézett maga elé. Az orvos morfiumbefecskendezést adott neki és az asszony elaludt.

Álomtalan alvás volt, de az ébredés belőle még szörnyűbb volt. A legirtózatosabb az volt, hogy az emberek ily kegyetlenek tudnak lenni. Nemcsak ezek a borotváltképű tábornokok és a zsandárok, hanem az összes, az összes emberek: a szobaleány, ki egykedvű arccal jött be takarítani és a szomszédos szobák lakói is, kik derülten köszöntötték és nevettek valamin, úgy, mintha misem történt volna.

HARMADIK FEJEZET

Szvjetlogub már második hónapja volt magánzárkában és ez idő alatt ugyancsak sok mindenfélét élt át.

Gyermekkorra óta öntudatlanul érezte a kivételes helyzetnek, melyet mint gazdag ember élvezett, igazságtalan voltát és bár igyekezett ezt a tudatot elnyomni, gyakran megtörtént vele, hogy, ha a nép nyomorát látta vagy egyszerűen különösen jó és örvendő hangulatban volt, szégyelte magát ezek miatt az emberek miatt, — parasztok, vén emberek, asszonyok, gyermekek miatt, kik világra jöttek, felnőttek és meghaltak, nemcsak a nélkül, hogy az örömeiket megízlelték volna, melyeket ő, meg se becsülve azokat, élvezett, de a nélkül is, hogy valaha a nyomortól és a megfeszített munkától szabadultak volna. Ezért, egyetemi tanulmányainak befejezése után, hogy igazságtalanságának tudatától megszabaduljon, birtokán mintaiskolát, fogyasztási szövetkezetet és menhelyet létesít.

tett hajléktalan öreg férfiak és asszonyok számára. Sajátságos módon azonban mialatt ezekkel a dolgokkal foglalkozott, sokkal adósabbnak érezte magát a néppel szemben, mint azelőtt, mikor pajtásaival lakmározott, vagy valami drága hátszlovat vásárolt. Érezte, hogy mindez, nem az igazi és még inkább, hogy valami rossz, erkölcsileg tisztátlan rejtőzik a dolog mögött.

Ily kedélyhangulatban, hogy csalatkozott a falun kifejtett tevékenységében, Kievbe került és ott találkozott egyik legmeghittebb egyetemi barátjával. E barátot három évvel e találkozás után a kievi sáncároknak agyonlőtték. E barát, ki nagy tehetségű rajongója volt, rábirta, hogy csatlakozzon egy társasághoz, mely a nép felvilágosítását, jogainak tudatára ébresztését és, hogy a földbirtokosok és a kormány erőszakától szabaduljon, egyletekbe való szervezését tüzte ki céljának. A beszélgetések, melyeket ezzel az emberrel és barátaival folytatott, mintegy világosan tudatossá tették benne, amit eddig homályosan érzett. Most már tudta, mit kell tennie. A nélkül, hogy az összeköttetést új társaival megszakitotta volna, falura ment és ott egészen új tevékenységet kezdett. Maga állt be tanítónak, továbbképző tanfolyamokat rendezett, könyveket és röpiratokat olvasott fel a népnek, megmagyarázta helyzetüket a parasztoknak; e mellett illegális népszerű füzeteket adott ki és mindent, amit tudott, a nélkül, hogy anyját megröviditené vele, odaáldozott, hogy más falukban is ugyanilyen egyleteket szervezzenek.

Azonban mindjárt az első lépéseknél, melyeket ez új tevékenységében tett, Szvjjetlogubnak két váratlan akadály akadt az útjába: az egyik az volt, hogy a legtöbb népbeli ember nemcsak közömbös volt az iránt, amit nekik hirdetett, de egyenesen megvetéssel nézett reá. (Csak kevesen voltak fogékonysággal és rokonszenvvel eszméi iránt és ezek is gyakran kétes erkölcsi értékű emberek voltak.) A másik akadály a kormány részéről állt elő. Iskoláját betiltották és mind nála,

mind a vele egyező érzésüeknél házkutatásokat tartottak és könyveket meg kéziratokat koboztak el tőlük.

Az első akadályra, a nép közömbösségére Szvjetlogub nem sok ügyet vetett, mert a másik: a kormány értelmetlen és sértő eljárása nagyon is felháborította. Társai ugyanezt tapasztalták másutt is tevékenységük folyamán és a kormánnyal szemben való ingerültség érzése, melyet kölcsönösen élesztettek egymásban, anynyira fokozódott, hogy a társaság legtöbb tagja elhatározta, erőszakkal fog küzdeni a kormány ellen.

A társaság vezére, egy bizonyos Mezszenyeckij volt, kit mindnyájan rendíthetetlen akarateréjű, megcáfolhatatlan logikájú és oly embernek tartottak, aki teljesen átadta magát a forradalom ügyének.

Szvjetlogub alávetette magát ez ember befolyásának és ettől fogva ugyanoly eréllyel szentelte magát a terrorista propagandának, mint amilyennel azelőtt a nép között dolgozott.

Veszedelmes munkásság volt, de éppen e veszedelem csábitotta Szvjetlogubot leginkább.

Azt mondta magának: „Győzelem vagy vértanúság, és még ha vértanúság is, ez is győzelem, habár csak a jövőben.“ És a tűz, mely benne kigyuladt, forradalmi tevékenységének hét esztendeje alatt nemcsak, hogy nem aludt ki, de azok szeretetétől és tiszteletétől élesztve, akikkel közlekedett, csak még lángolóbbá vált.

Hogy majdnem egész vagyonát, melyet apjától örökölt, a forradalom ügyének áldozta, annak nem tulajdonított semmi jelentőséget, valamint a fáradalmaknak és szorongatásoknak sem, melyek tevékenységével együtt jártak. Csak egy szomorította: a bánat, melyet e tevékenységgel anyjának és anyja nevelt leányának okozott, ki nála élt és aki szerette őt.

A legutóbbi időben egy társa, egy terrorista, kit nem kedvelt és akit a rendőrség üldözött, megkérte, hogy lakásán dinamitot rejthessen el. Szvjetlogub habozás nélkül beleegyezett, éppen azért, mert e társát ki

nem állhatta és másnap Szvjetoľogub lakásán házkutatást tartotak és a dinamitot megtalálták. Az összes kérdésekre, hogy hogyan és honnan került hozzá a dinamit, Szvjetoľogub megtagadta a feleletet.

És most megkezdődött számára a vértanuság, melyet várt. Az utóbbi időben, mikor oly sok barátjának kivégzés, bebörtönzés, száműzetés lett osztályrésze, mikor oly sok asszony szenvedett, Szvjetoľogub majdnem sóvárgott a vértanuság után, úgyhogy elfogatásakor és a kihallgatások alatt különös izgalmat, szinte örömet érzett. Ez az érzés fogta el, mikor levetkőztették, megmotoszták, a börtönbe vitték és a vasajtót bezárták mögötte. Miután azonban elmúlt egy nap, azután egy második, egy harmadik, egy egész hét, egy második, egy harmadik hét egy cellában, mely piszkos és nedves volt és amely hemzsegett a férgektől, magányosságban és önkéntelen tétlenségben, melyet nem szakított meg más, mint csak egyéb foglyok jelbeszédés kopogtatása, mely azonban csupa rossz és lesújtó hírt közvetített, továbbá hébe-korba egy-egy kihallgatás részvétlen, ellenséges érületű emberek előtt, kik azon igyekeztek, hogy vádakot csikarjanak ki tőle társai ellen, — lelki és ezzel együtt fizikai erői is kezdtek megingani, szomorúság fogta el és már csak, mint magának mondta, azt óhajtotta, hogy e gyötrelmes állapot valamiképp véget érjen. Szomorúságát még növelte, hogy kételkedni kezdett saját erőiben. A második hónapban gyakran azon a gondolon érte magát, hogy mindent bevall, csak kiszabadulhasson. Elrémült a gyengeségén, de régebbi erejét már nem lelte fel magában, gyűlölte és megvetette magát és még inkább elmerült a szomorúságban.

A legborzasztóbb azonban az volt, hogy a fogságban sajnálta ifjui erőit és az örömeket, melyeket oly könnyűszerrel odaáldozott, mikor szabad volt és amelyek most oly csábitónak tünnek fel előtte, hogy bánta, amit valamikor jónak tartott, sőt bánta néha egész tevékenységét. Néha oly gondolatok szállták meg, hogy

mily boldogan, mily jól élhetne szabadon a falun vagy külföldön, kedves és szerető barátok között. Nőül venné azt a leányt vagy talán egy másikat és egyszerű, örömteljes, vidám életet élne.

NEGYEDIK FEJEZET

Fogságának második hónapjában egy kínosan egyhangu napon a börtönfelügyelő szokásos körutjakor átadott Szvjjetlogubnak egy kis könyvet, melynek fahéjbarna tábláján aranyozott kereszt volt és azt mondta, a kormányzó felesége meglátogatta a börtönt és itt hagyott néhány evangéliumot, melyet fel van tartalmazva a foglyok között szétosztani. Szvjjetlogub megköszönte és mosolygott kissé, mikor a könyvet a falhoz erősített asztalkára tette.

Miután a felügyelő távozott, Szvjjetlogub kopogtatással közölte szomszédjával, hogy itt volt a felügyelő, de nem mondott semmi ujságot, csak egy evangéliumot hozott, mire a szomszéd azt felelte, hogy vele is így történt.

Ebéd után Szvjjetlogub szétnyitotta a könyvecske nedvességtől összetapadt lapjait és elkezdett olvasni. Még sohasem olvasta az evangéliumokat, mint könyvet. Minden, amit ismert belőlük, csak az volt, amit a gimnáziumban a hitoktató olvastatott vele és amit a templomban a pópák meg a sekrestyések énekelve felolvastak.

„Első fejezet. Jézusnak, a Messiásnak, Dávid fiának, Ábrahám fiának nemzetsége. Ábrahám nemzé Izsákot, Izsák Jákobot, Jákob Judát...“, — olvasta. „Zerubabel nemzé Abiudot“, — olvasta tovább. Mindez pontosan az volt, amit várt: valami zavaros, haszontalan, együgyü fecsegés. Ha nem a börtönben volna, egyetlen lapot se tudna végigolvasni belőle, így azonban tovább olvasta, éppen hogy csak olvasson valamit, „mint Gogolj Petrúskája“, — gondolta magában. Végigolvasta az első fejezetet, a szüztől való születés-

ről és a proféciáról, mely szerint Immanuel lesz a neve, ami annyit jelent, hogy „Isten velünk“. „Miféle profécia akar ez lenni?“ — gondolta és tovább olvasott. Elolvasta a második fejezetet is, a vándorló csillagról, azután a harmadikat, János-ról, ki sáskákkal táplálkozott, a negyediket is, egy bizonyos ördögről, aki Krisztusnak valamiféle testgyakorlati mutatványt indítványoz egy templom tetejéről. Mindez annyira érdektelennek tűnt fel előtte, hogy a börtön unalma ellenére is már le akarta tenni a könyvet, hogy hozzáfogjon szokott esti foglalkozásához — levetett ingében balhákra vadászni, — mikor hirtelen eszébe jutott, hogy a gimnázium ötödik osztályából való vizsgán a boldoggá való dicséretek közül egyet kifelejtett, amire a rózsásarcu és fürtöshaju pap egyszerre méregbe jött és négyest irt be neki. Már nem emlékezett, melyik dicséret volt ez és ezért elolvasta valamennyit. „Boldogok, kik az igazságért üldöztetést szenvednek, mert ők a mennyek országa“, — olvasta. „Ez mireánk is vonatkozhat“, — gondolta. „Boldogok vagytok, ha gyalázní és üldözni fognak benneteket. Örüljétek és örvendezzétek: ugyanigy üldözték elöttetek a prófétaikat is.“ „Ti vagytok a föld sója; ha a só megizetlenül, mivel adják meg neki a savát? Nem jó más semmire, csak hogy az utra vessék és az emberek lábaikkal tapodják.“

„Ez teljesen mireánk vonatkozik“, — gondolta és tovább olvasott. Miután az egész ötödik fejezetet elolvasta, gondolkodóba esett. „Ne haragoskodjatok, ne paráználkodjatok, türjétek, ha veletek gonoszt művelnek, szeressétek ellenségeiteket.“

„Igen, ha mindenki így akarna élni“, — gondolta, — „akkor nem kellene forradalom.“ Miközben tovább olvasott, egyre mélyebben behatolt a jelentésébe azoknak a helyeknek a könyvben, melyek teljesen érthetőek voltak neki. És minél tovább olvasott, annál inkább megérlelődött benne a gondolat, hogy e könyv valami különösen fontosat foglal magában. Valami oly

fontosat, egyszerűt és megindítót, aminőt még soha-
sem hallott, de mintegy már régtől fogva ismert.

„Mindnyájunknak pedig mondá: Ha valaki en-
gem követni akar, az tagadja meg önmagát és vegye
fel keresztjét és kövessen engem. Mert aki lelkét meg
akarja őrizni, elveszíti azt és aki én érettem elveszíti
lelkét, megőrzi azt. Mert mi haszon volna az ember-
nek, ha az egész világot nyerné is meg, magát azon-
ban megrontaná vagy kárositaná.“

„Igen, igen, ez az!“ — kiáltott fel egyszerre, köny-
nyekkel a szemében. „Éppen ez az, amit én tenni akar-
tam. Pontosan ezt akartam: odaadni a lelkemet! Nem
megőrizni, hanem odaadni. Ebben van öröm, ebben
van élet! Sokat tettem az emberekért, az ember névért“,
— fűzte tovább gondolatait, — „korántsem a tömeg
dicsérete végett, hanem a dicséretért és jó hirért azok-
nál, kiket becsültem és szerettem, ugymint Nátását,
Dimitrij Selomov-ot és akkor kétségek és nyugtalan-
ság gyötört. Csak akkor éreztem jól magamat, ha tet-
tem valamit, mert lelkem követelte, ha egészen oda
akartam adni magamat...“

Ettől fogva Szvjetlogub ideje legnagyobb részét
annak az olvasásával és fontolgatásával töltötte, ami
e könyvben foglaltatott. Ez olvasmány nemcsak áhita-
tos hangulatot keltett benne, mely felülemelte a viszo-
nyokon, amelyek között leledzett, de oly gondolkodási
munkára is serkentette, aminőt azelőtt sohasem ismert.
Kutatta, miért, hogy az emberek, az összes emberek
nem úgy élnek, ahogy e könyvben írva van. „Hi-
szen így élni nemcsak egyeseknek, mindeneknek jó.
Kiséreljétek meg így élni — és nem lesz a világon se
szomorúság, se szükség, csak üdvösség. Csak már vége
volna ennek, csak megint szabad lehetnék“, — gon-
dolta néha, — „egyszer csak mégis szabadon kell
ereszteniök vagy kényszermunkára visznek. Mindegy,
mindenütt lehet így élni. És én így akarok élni. Ez
lehetséges, de kell is, hogy így éljen az ember; nem
így élni balgaság.“

ÖTÖDIK FEJEZET

Egy napon, amikor ily örvendően emelkedett hangulatban volt, szokatlan időben a felügyelő belépett hozzá a cellába és megkérdezte, hogy jól van-e és nincs-e valami kivánsága? Szvjatlogub csodálkozott, mert nem értette, miért e változás és cigarettákat kért, biztosra véve, hogy tagadó választ kap. A felügyelő azonban azt mondta, hogy mindjárt adat neki és csakugyan az ő hozott egy kis csomag cigarettát és gyufát.

„Bizonyosan valaki közbenjárt az érdekemben“, — gondolta Szvjatlogub és rágyujtván egy cigarettára, elkezdett fel s alá járni cellájában, e változás jelentéséről gondolkodva.

Másnap a bíróság elé vezették. A törvényszéki teremben, hol már volt néhányszor, nem kihallgatásnak vetették alá, hanem az egyik bíró felkelt székéről, mire a többiek is felemelkedtek és a nélkül, hogy reátekintene, a kezében tartott papirlapról hangosan, természetellenes, kifejezéstelen hangon kezdett felolvasni.

Szvjatlogub hallgatta és a bírák arcába nézett. Egyik se nézett reá és valamennyien jelentőségteljes, levert arckifejezéssel hallgattak.

Az iratban az volt, hogy Anatol Szvjatlogubot bebizonyított forradalmi tevékenysége miatt, melynek célja volt közeli vagy távoli időben a fennálló kormányt megdönteni, összes jogainak elvesztésére és kötélt általi halálra ítélték.

Szvjatlogub hallgatta és értette a tisztől mondott szavakat. Észrevette a furcsaságot „a közeli vagy távoli időben“ szavakban és hogy „összes jogainak elvesztésére“ mondják egy emberről, ki halálra van ítélve, de a felolvasottak reá vonatkozólag való jelentőségét semmikép se értette meg.

Csak sokkal később, mikor azt mondták, mehet és amikor a zsandárokkal kilépett az utcára, kezdte megérteni a hallottakat.

„Itt valami nincs rendben... E mögött valami

ostobaság lappang. Ez nem lehet“, — mondta magában, ahogy a kocsiban ült, mely visszavitte a fogház felé.

Oly erőt érzett magában, hogy a halált nem tudta elképzelni: „én“-jének tudatát nem tudta kapcsolatba vonni a halállal, az „én“ nemlétével.

A fogházba visszaérkezve Szvjetlogub leült a priccsre és szemét behunyva igyekezett világosan elképzelni, mi vár reá, azonban ez sehogy sem akart neki sikerülni. Egyáltalában nem tudta elképzelni, hogy már nincs, mint ahogy azt sem, hogy az emberek meg akarják ölni.

„Engem, aki fiatal, jó, boldog vagyok, akit oly sokan szeretnek“, — gondolta és eszébe jutott anyjának, Nátásának, barátainak szeretete, — „engem megöljenek, engem felakasszanak?“ Ki és miért tenné ezt? Ez nem lehet“, — mondta magában.

Belépett a felügyelő. Szvjetlogub nem hallotta bejövételét.

„Ki az? Mit akar?“ — kérdezte Swetlogub, nem ismerve meg a felügyelőt. — „Ah! ön az? Mikor lesz a dolog?“ — kérdezte.

„Nem tudom“, — mondta a felügyelő és miután pár percig hallgatva állt, hirtelen behizelgő, gyengéd hangon megszólalt: „Itt van atyuskánk... szeretné önt... előké... szeretne önnel beszélni...“

„Nem kell, semmi se kell! Menjen!“ — kiáltott fel Szvjetlogub.

„Nem akar valakinek irni? Szabad“, — mondta a felügyelő.

„Igen, igen, adasson papot... Irni akarok.“ A felügyelő kiment.

„Bizonosan holnap reggel“, — gondolta Szvjetlogub. „Mindig így csinálják. Holnap reggel már nem vagyok... Nem, ez lehetetlen, álmodom.“

Azonban jött az őr, a valóságos, az ismert őr és

hozott két tollat, tintásüveget, egy csomag levélpapírt és kékes borítékot és az ülőkét az asztalhoz állította. Mindez valóság volt és nem álom.

„Nem szabad gondolkodni, nem szabad. Igen, igen. Irok anyámnak“, — gondolta Szvjetlogub, leült a kis székre és nyomban elkezdett írni.

„Szeretett anyám!“ — írta és könnyekbe tört ki. — „Bocsáss meg, bocsásd meg nekem mindazt a szomorúságot, amit neked okoztam. Igazam volt-e vagy nem, nem tehettem másként. Csak egyet kérek: bocsáss meg.“ — „Hiszen ezt már írtam“, — gondolta magában. — „Mindegy, nincs időm, hogy újra kezdjem.“ — „Ne bánkódj utánam“, — folytatta az írást. — „Valamivel előbb vagy utóbb... nem mindegy az? Nem félek semmitől és nem bánok semmit, amit tettem. Nem tehettem másként. Csak te bocsáss meg. És ne haragudj rájuk se, se azokra, kikkel együtt dolgoztam, se azokra, kik megölnek. Se ezek, se azok nem cselekedhettek másként; bocsáss meg nekik, nem tudják, mit cselekednek. Nem merem e szavakat magamra nézve is ismételni, de ott vannak lelkemben és felemelnek és megnyugtatnak. Bocsáss meg, csókolom kedves, ráncos, öreg kezeidet!“ — Két könnycsepp hullott egymásután a papírra és olvadt szét rajta. — „Sírok, de nem szomorúságból vagy félelemből, hanem meghatottságból, életem legünnepélyesebb pillanata előtt és mert szeretlek. Ne tégy szemrehányást barátaimnak, hanem szeresd őket. Különösen Prochorov-ot, éppen azért, mert ő volt halálom oka. Oly nagy öröm valakit szeretni, aki, nem mondom, hogy vétkes, de akit hibáztathatna vagy gyűlölhethetne az ember. Oly boldogság az ily embert, valamely ellenséget megszeretni. Mondd meg Nátásának, hogy szeretete vigaszom és örömöm volt. Nem volt fölöle világos tudatom, de lelkem mélyében éreztem. Az élet könnyebb volt, hogy tudtam, ő él és szeret. És most már mindent megmondtam. Isten veled!“

Borítékba tette a levelet, leragasztotta és leült az

ágyra, kezeit térdén összekulcsolta és nyelte a könnyeket.

Még mindig nem akarta elhinni, hogy meg kell halnia. Ismételten feltette magának a kérdést, hogy nem álmodik-e és hasztalan igyekezett felébredni. És ez egy másik gondolatot sugalt neki: azt, hogy vajjon az egész földi élet nem csupán álm-e, melyből a halál az ébredés? És ha így van, akkor az élet tudata e világban nem csupán ébredés egy előbbi élet álmából, amely létnek nem emlékszem a részleteire? Ugyhogy a mostani élet nem a kezdete, hanem csak új formája az életnek. Ha meghalok, ismét új formát öltök. E gondolat tetszett neki; mihelyt azonban reá akart támaszkodni, érezte, hogy miként semmiféle gondolat, ez se tudja félelmetlenné tenni a halállal szemben. Végre belefáradt a gondolkodásba. Agya már nem dolgozott; behunyta a szemét és sokáig gondolkodás nélkül ült a helyén.

Elolvasta levelét és amikor annak végén Próhorov nevéhez érkezett, hirtelen eszébe jutott hogy a levelet elolvashatják, sőt bizonyosan el fogják olvasni és az Próhorov vesztét fogja okozni.

„Istenem, mit tettem!“ — kiáltott fel hirtelen, hosszú csikokra tépte a levelet és nekiállt, hogy gondosan elégesse a lámpánál.

A kétségbeesés érzésével fogott az íráshoz, most azonban nyugodt, majdnem örvendő hangulatban érezte magát.

Új levélpapírt vett elő és rögtön nekikezdett az írásnak. A gondolatok tolongtak a fejében.

„Kedves anyácskám!“ — írta és újra könnyek fátyolozták el a szemét és kabátujjával kellett letörölnie azokat, hogy láthassa, amit ír. — „Mily kevésbé ismertem magamat, mily kevésbé ismertem irántad való szeretetemnek egész erejét és a háladatosságot, mely mindig szivemben lakozott! Most tudom és érzem és ha zsörtölődéseinkre gondolok, ha eszembe jutnak a gonosz szavak, melyeket neked mondtam,

fáj és szégyenlem magamat és alig tudom megérteni. Bocsáss meg és emlékezz csak a jóra, ha ugyan volt ilyesmi bennem.“

„A haláltól nem félek. Őszintén szólva, nem értem, nem hiszek benne. Mert ha van halál és van megsemmisülés, nem mindegy-e, hogy harminc évvel vagy harminc perccel hal-e meg előbb vagy utóbb az ember! Ha pedig nincs halál, akkor meg éppen mindegy, hogy előbb-e vagy utóbb.“

„Azonban mire való ez a filozófálás?“ — gondolta. — „Azt kell írnom, ami a másik levélben volt, — a végén volt valami jó. Már tudom“. — „Ne tégy szemrehányást barátaimnak, hanem szeresd őket, különösen azt, ki önkénytelen oka volt halálomnak. Nátását csókold meg helyettem és mondd meg neki, hogy mindig szerettem.“

„Tehát mi? Mi lesz?“ — ötlött eszébe újra. — „Semmi? Nem, nem semmi. Dehát mi?“

És hirtelen teljesen világossá vált benne, hogy e kérdésekre élőknek nincs és nem is lehet válasza.

„Miért teszem fel hát magamnak e kérdéseket? Miért? Ugy van, miért? Az ember ne kérdezzen, neki élnie kell. Ugy élni, mint ahogy én éltem, mikor a levelet irtam. Hiszen valamennyien régtől fogva halálra vagyunk ítélve, mindig úgy vagyunk és mégis élünk. Szépen és örvendőve élünk — ha szeretünk. Igenis, ha szeretünk. Amikor e levelet irtam, szerettem és jól éreztem magmat. Így kell hát élni. És az ember mindig és mindenütt élhet így, ha szabadon van épügy, mint a börtönben, ma ugyanugy, mint tegnap és egész a végig.“

Vágyat érzett, hogy valakivel most mindjárt gyengéden és szeretetteljesen beszéljen. Megkopogtatta az ajtót és mikor az ör belépett, megkérdezte, hány óra és nemsokára felváltják-e, de az ör nem felelt. Erre Szvjatlogub a felügyelőt kérte. Jött a felügyelő és kérdezte, mit óhajt?

„Levelet irtam anyámnak és kérem, adja át

neki“ — mondta és hogy anyjára gondolt, könnyű futotta el a szemét.

A felügyelő elvette a levelet és miután megigérte, hogy átadja, menni akart, de Szvjatlogub tartóztatta.

„Nézze, ön jó ember. Miért marad meg ebben a súlyos szolgálatban?“ — mondta és gyengéden megérintette a karját.

A felügyelő természetellenes kényszeredettséggel mosolygott és szeméit lesütve felelt:

„Valahogy csak élni kell.“

„Hagyja itt ezt az állást. Valamiképp mindig el lehet rendezni a dolgokat. Ön oly jó ember. Esetleg talán én . . .“

A felügyelő hirtelen felzokogott, gyorsan megfordult és kiment, bevágva maga mögött az ajtót.

A felügyelő megindulása még meghatottabbá tette Szvjatlogubot és örömkönnyeit visszafojtva lépkedett egyik faltól a másikig. Már nem érzett félelmet, csak meghatottságot, mely fölébe emelte a világnak.

A kérdés, hogy mi lesz belőle a halál után, amelyre annyira kereste a feleletet, de nem tudta megtalálni, e kérdés megoldottnak tünt fel előtte és pedig nem valami pozitív értelmi válasz, hanem az igazi élet ismerete révén, melynek most már birtokában volt.

És eszébe jutottak az evangélium szavai: „Bizony, bizony mondom nektek, ha a buzaszem, mely a földbe hullott, meg nem hal, magában marad, ha azonban meghal, sok gyümölcsöt hoz.“ Én is a földbe hullok. Igen, ez az, ez az, — gondolta.

„Aludnom kellene“, — gondolta hirtelen — „nehogy gyenge legyek.“ Lefeküdt a priccsre, behunyta szemét és nyomban elaludt.

Reggel hat órakor ébredt fel tiszta, derűs álom benyomásával. Álmában egy kis, szőke leánykával, fekete, érett cseresznyével dusan rakott, hosszú, lecsüngő águ fákön látta magát mászkálni, ahogy a cseresznyét nagy rézmedencébe szedi. A cseresznye-

szemek azonban nem hullanak a medencébe, hanem szétszóródnak a földön és valamiféle különös állatok, — ugylátszik macskák — felkapják a cseresznyeszemeket, feldobják a magasba és újra elkapják azokat. És amikor a kisleány ezt látja, elneveti magát és oly hangosan és magával ragadóan nevet, hogy Szvjetlogubnak is hangosan nevetnie kell álmában, anélkül, hogy tudná, miért. Egyszerre a rézedény kiesik a leányka kezéből, Szvjetlogub el akarja kapni, de nem sikerül és a medence érces csengéssel ütődve az ágakhoz a földre hull. És Szvjetlogub felébred, mosolyog és még hallja a rézedény folytatódó zengését. Ez a zengés a folyosó elmozdított vasreteszének a hangja. Lépéseket is lehet hallani meg fegyverek csörrenését. Hirtelen eszébe jut minden. „Bárcsak megint el tudnék aludni!“ — gondolja Szvjetlogub, de már nem alhat el. A lépések egész ajtajáig jöttek. Hallja, ahogy a kulcs a závárt keresi és ahogy az ajtó csikorogva kinyílik.

Egy csendőrtiszt lép be a felügyelővel és fegyveres osztaggal.

„A halál? Nos, és ha az is? Elmegyek. Hiszen az jó. Minden jó“ — gondolja Szvjetlogub, miközben érzi, hogy a meghatottan ünnepélyes hangulat, melyben tegnap volt, újra megszállja.

HATODIK FEJEZET

Ugyanabban a fogházban, melyben Svjetlogubot fogva tartották, tengette életét egy öreg raszkoljnyik is, egyike azoknak, kik nem ismernek el papot és aki kétségbe jutott tanítói felől és kereste az igaz vallást. Elvetette nemcsak a niceanus Egyházat, de a kormányt is Péter óta, akit az Antikrisztus-nak tartott, — a császári kormányt a „dohányuralom“ néven nevezte és bátran kimondta, amit gondolt, vádolta a papokat és a hivatalnokokat, amiért is, miután bíróság elé állították, börtönbe vetették és egyik tömlőcből a másik-

ba vándorolt. Hogy nem szabadon volt, hanem fog-ságban, hogy a felügyelők szidalmazták, hogy meg-láncolták, fogolytársai kigunyolták, hogy e foglyok, ugyanugy, mint a hatóságok, Istentől elszakadtak és egymást szidalmazták és Isten bennök lévő képét minden uton és módon beszennyezték, mindez nem lepte meg, mert ugyanezt látta mindenütt a világon, amikor még szabadon volt. Mindez, tudta, onnan ered, hogy az emberek elvesztették az igaz vallást és eltévelyedtek, mint fiatal vak kutyakölykök az anyjuktól. És mégis tudta, hogy van egy igaz vallás. Tudta pedig azért, mert e vallást ott érezte a szívében. És minde-nütt ezt a vallást kereste. Mindenekelőtt János Jele-néseiben vélte azt megtalálhatni.

„Az igazságtalan tegyen tovább is igazságtalanul, a tisztátlan legyen tovább is tisztátlan, az igaz cselekedjen tovább is igaz módra és a szent tovább is szentelje meg magát. Ime, én hamarosan eljövök és nálam a bér, hogy mindenkinek cselekedete szerint fizessek.“
— És állandóan olvasta ezt a titokzatos könyvet és minden pillanatban várta az „Eljövendő“-t, ki nemcsak hogy megfizet mindenkinek cselekedetei szerint, de az egész isteni igazságot kinyilatkoztatja az embe-reknek.

Azon a reggelen, melyen Szvjatlogubot ki kellett végezni, dobpergést hallott és ahogy felkapaszkodott az ablakhoz, a rácson át látta, amint a kocsi odaállt és egy sugárzó tekintetű, hullámos fürtű ifju kilépett a börtönből és mosolyogva felszállt a kocsiba. Az ifju könyvet tartott finom fehér kezében. A szívére szorította a könyvet és a raszkoljnyik megismerte, hogy az evangélium volt — és az ifju miközben mosolyogva intett a foglyoknak az ablakokban, vele is váltott egy pillantást. A lovak nekirugaszkodtak és a kocsi, a benne ülő, angyalként sugárzó ifjuval, és lovás kísérettől körülvéve, a köveken zörögve gördült ki a kapun.

A raszkoljnyik leereszkedett az ablakból, leült a

priccsre és gondolatokba mélyedt. „Ez megismerte az igazságot“ — gondolta. — „Az Antikrisztus szolgálja azonban éppen ezért meg fogják ölni, nehogy elmondja azt valakinek.“

HETEDIK FEJEZET

Borus őszi reggel volt. A napot nem lehetett látni. Nedves, meleg szél lengedezett a tenger felől.

A friss levegő, a házak, a város, a lovak látványa, az emberek, kik nézték őt, mindez szórakoztatta Szvjatlogubot. A kocsi padján, háttal a kocsisnak ülve önkénytelenül vizsgálgatta a kísérő katonák és az elhaladó emberek arcát.

Kora reggeli óra volt. Az utcák, melyeken vitték, majdnem üresek voltak és csak munkások jöttek szembe vele. Kőművesek, mésztől befröcskölt kötényben, akik sietve jöttek feléje, megálltak és utána néztek, mikor a kocsival egy vonalba értek. Egyikük mondott valamit, intett a kezével és mindnyájan megfordultak és mentek utjukra; teherfuvarosok, kik csőrömpölő vasrudakat szállítottak, hogy a kocsinak utat engedjenek, félretértek erős lovaikkal, megálltak és ámuló kíváncsisággal nézték őt. Egyikük levette a sapkáját és keresztet vetett; egy fehér kötényes és fehér főkötős szakácsnő, kosárral a karján, kilépett a kapuból, mikor azonban a kocsit megpillantotta, sebesen visszament az udvarba, hogy kis vártatva egy másik asszonnyal rohanjon ki és mindketten tágranyított szemekkel, alig tudva lélegzethez jutni, addig kísérték a kocsit, amíg csak láthatták. Egy rongyos ruhájú, szürkülő haju borotvátlan ember erélyes kézmozdulatokkal nyilván valami helytelenítést nyilvánított egy mindenes szolgafélének, miközben Szvjatlogubra mutatott. Két fiu ügetve utolérte a kocsit és fejét a kocsi felé fordítva, nem nézve maga elé, egy vonalban haladt vele a járda hosszában. Az idősebbik gyors

léptekkel tartott előre; a másik, egy egész kis fiu, sapka nélkül, belekapaszkodott az elsőbe, ijedt tekintettel nézte a kocsit és rövid lábszáraival meg-megbotolva csak ügyel-bajjal tudott lépést tartani az idősebbikkel. Hogy tekintetével találkozott, Svetlogub bólintott neki. A kocsiban ülő rettenetes ember e fejemozdulata annyira kihozta a sodrából, hogy tágra nyílt szemével és eltátott szájával közel volt a sirvafakadáshoz. Szvjetlogub csókot dobott feléje és barátságosan mosolygott reá. És akkor a kisfiu is hirtelen és váratlanul kedves és jóságos mosollyal válaszolt neki.

Az egész uton annak a tudata, hogy mi vár reá, a legkevésbé se zavarta Szvjetlogub nyugodt, ünnepélyes hangulatát.

Csak amikor a kocsi odaért az akasztófához és leszállították a kocsiról és megpillantotta a keresztgerendás cölöpöt, melynek lecsüngő kötele lassan himbálódzott a szélben, érzett mintegy valami ütést a szive táján. Hirtelen rosszullet fogta el. De ez nem tartott sokáig. Az alkotmány körül fegyveres katonák sötét sorait látta. A katonák előtt tisztek jöttek-mettek. És rögtön, mihelyt a kocsiról leszállították, egész váratlanul felhangzott a dobok lármája, úgyhogy össze kellett rezzennie. A katonák sorai mögött Szvjetlogub hintókat pillantott meg urakkal és hölgyekkel, kik a látványosságot nézni jöttek. Mindennek megpillantása az első percben csodálkozásra indította Szvjetlogubot, de mindjárt emlékezetébe idézte, mi volt elfogatásáig és részvétet érzett, hogy az emberek nem tudják, amit ő már tud. „De majd megtudják. Én meghalok, de az igazság nem. Majd megtudják. És mindnyájan fogják tudni, nemcsak én egyedül. De már ma is valamennyien boldogok lehetnének, mint-hogy egyszer majd biztosan azok lesznek.“

Felvezették az emelvényre és nyomban utána odalépett egy tiszt is. A dobok elnémultak és a tiszt természetellenes hangon, mely a tágas mezőn és a

hangos dobpergés után különösen gyengén hangzott, felolvasta azt a bizonyos ítéletet, melyet már a bíróság előtt is felolvastak neki, annak a jogvesztéséről, akit kivégeznek és a közeli vagy távoli jövőről. „Minek, minek teszik mindezt?“ — gondolta Szvjetlogub, — „Milyen kár, hogy még nem tudják és már nem mondhatok meg nekik mindent! De majd megtudják. Valamennyien meg fogják tudni.“

Szvjetlogubhoz odalépett egy sovány, hosszú és ritkás haju pap, ibolyaszín köntösben, kis aranykeresztet a mellén, míg egy ezüstműből való nagyobb gyenge, halovány, eres, sovány kezében tartott, mely fekete selyem ujjnyílásból nyult ki.

„Irgalmas Isten“, — kezdte a pap, miközben a keresztet bal kezéből a jobb kezébe tolta és odatartotta Szvjetlogubnak.

Szvjetlogub összeborzadt, hátra tántorgott és elhuzta magát. Majd hogy valami goromba szót nem mondott a papnak, ki ebben a rajta elkövetett dologban részt vesz és emellett irgalmasságról beszél; de eszébe jutottak az evangélium szavai: „Nem tudják, mit cselekednek“, összeszedte magát és félénken mondta: „Bocsásson meg, nincs szükségem erre. Kérem, bacsásson meg, de igazán nincs reá szükségem. Köszönöm.“

Kezét nyújtotta a papnak. A pap ismét balkezébe vette a keresztet, megszorította Szvjetlogub kezét, kerülve, hogy arcába nézzen és lement az emelvényről. Ujra megperdültek a dobok, tullármázva minden más hangot. Mindjárt a pap után gyors léptekkel egy középtermű, legömbölyödött vállú, izmos karu ember lépett Szvjetlogubhoz. Rövid kabátot viselt orosz inge felett és léptei alatt recsegték az emelvény deszkái. Ez az ember gyors pillantást vetett Szvjetlogubra, egész közel lépett hozzá és miközben valami kellemtelen pálinka- és izzadságszaggal árasztotta körül, a csuklónál erősen megragadta mindkét kezét és ugy

összeszorítva, hogy fájt neki, hátrahajtotta és gyorsan összekötötte. Miután a kezeket összekötötte, a hóhér egy pillanatra megállt, mintha fontolgatna valamit és hol Szvjjetlogubra, hol bizonyos tárgyakra nézett, melyeket magával hozott és az emelvényen kirakott, hol pedig a kötelet nézte, mely a keresztgerendáról csüngött. Miután megfontolta a teendőket, a kötélhez lépett, igazított rajta valamit és előretolta Szvjjetlogub-ot, közelebb a kötélhez és az emelvény széléhez.

Mint a halálos ítélet kihirdetésekor, Szvjjetlogub most se tudta felfogni az előtte álló pillanat egész jelentését és csodálkozva nézte a hóhért, ki sietőn, ügyesen és aggodalmasan végezte a rettenetes tennivalóit. A hóhér arca a legközönségesebb orosz munkásarc volt, nem gonosz, de figyelmes, mint az olyan embereké, kik igyekeznek valamely szükséges és bonyolult munkát lehetőleg pontosan végezni.

„Ide, kicsit közelebb . . . vagy: Jöjjön közelebb...“, — mondta rekedt hangon, miközben közelebb toltta az akasztófához. Szvjjetlogub engedelmeskedett.

„Isten segíts és könyörülj rajtam!“ — mormolta.

Szvjjetlogub nem hitt Istenben, sőt gyakran ki is nevette az embereket, kik hisznek Istenben; most se hitt Istenben, nem hitt azért, mert nemcsak szavakkal nem tudta kifejezni, de gondolattal se tudta felfogni. Azonban azt, amit most az jelentett, akihez fohászzkodott, — azt tudta, — az a legvalóságosabb volt mindenek között, amit tudott. Azt is tudta, hogy ez a fohászzkodás szükséges és fontos volt. Tudta ezt azért, mert a fohászzkodás rögtön megerősítette és megnyugtatta.

Közelebb lépett az akasztófához és miközben tekintetét önkénytelenül végigjártatta a katonák sorain és a nézők tarka tömegén, mégegyszer elgondolta: „Minek, minek teszik ezt?“ És részvét fogta el irántuk és maga iránt és könnyek gyűltek a szemébe.

„Nem sajnálsz?“ — kérdezte, ahogy tekintete

a hóhér merész, szürke szemének tekintetével találkozott.

A hóhér egy pillanatra megállt. Arca hirtelen gonosz kifejezést öltött.

„Vigyen el . . .“ — mormolta és gyorsan lehajolt a földre, hol felsőkabátja meg valami vászondarab hevert és mialatt gyors mozdulattal Szvjetlogubot hátról átkarolta, a fejére egy lenzsákot borított, melyet háta és melle közepéig sebesen lehuzott.

„Kezeidbe ajánlom lelkemet“ — mormolta Szvjetlogub az evangélium szavait.

Lelke nem lázadozott a halál ellen, de az erős, fiatal test nem akarta elfogadni, nem akart engedelmeskedni és küzdeni akart.

Kiáltani akart, védekezni, de ugyane pillanatban egy rántást érzett, a támasztópont elvesztését, a megfulladás állati rémületét érezte, zugást a fejben és mindennek az odatünését.

Szvjetlogub teste himbálózva lógott a kötélen. Válla kétszer emelkedett fel és ereszkedett le.

Miután két percig várt, a hóhér, komor nézéssel, mindkét kezét a hulla vállára tette és erőteljes mozdulattal lefelé húzta. A hulla minden mozdulata megszűnt, kivéve a zsákban természetellenesen előretolt fejü, fogházi harisnyákba bujtatott, kinyujtott lábu tetem lassu himbálózását.

A hóhér lejött az emelvényről és jelentette a parancsnoknak, hogy a hullát ki lehet venni a hurokból és el lehet temetni.

Egy óra mulva levették az akasztófáról és beszengetlen temetőhelyre vitték.

A hóhér megtette, amit akart és amit megtenni magára vállalt. E munka azonban nem esett neki könnyen. Szvjetlogub szavai: „Nem sajnálsz?“ — nem akartak kimenni a fejéből. Kényszermunkára ítelt gyilkos volt és a hóhérság aránylagos szabadságot és jó életet biztosított neki, de e naptól fogva vonakodott

teljesíteni a kötelezettséget, melyet magára vállalt és még azon a héten nemcsak mind a pénzt, amit az akasztásért kapott, de összes, aránylag drága ruháit is elitta és oda jutott, hogy büntetőcellába dugták és onnan a kórházba kellett szállítani.

NYOLCADIK FEJEZET

A terrorista párt egyik vezérét, Ignátyij Mezsenyeckijt, ugyanazt, aki Szvjetlogubot a terrorista tevékenységre fellelkesítette, a kormányzóságból, hol elfogták, Pétervárra vitték. Ugyanabban a fogházban volt az öreg raszkolnyik is, ki Szvjetlogubot a kivégzés előtt látta. Szibériába vitték. Mint azelőtt, most is folyton azon töprengett, hogyan és hol tudhatná meg, mi az igaz vallás és sokszor eszébe jutott a sugárzó ifju, ki oly örvendő mosollyal ment a halálba.

Mikor megtudta, hogy ugyanabban a fogházban van az ifju egy pajtása is, valaki, aki ugyanazon a hiten van, mint az volt, nagyon megörült és addig kérte az őrmestert, mignem ez beleegyezett, hogy odavezeti Szvjetlogub barátjához.

Mezsenyeckij a fogházi fegyelem minden szigorúsága ellenére is állandóan összeköttetésben volt párt-hiveivel és minden nap várta a híreket az aknáról, melyet maga gondolt ki és tervezett meg a császári vonat légberöpítésére. Eszébe jutott néhány részlet, melyről megfeledkezett és törte a fejét, milyen uton-módon juttassa azokat elvtársai tudomására. Mikor az őrmester bejött cellájába és óvatosan és halkán közölte vele, hogy egy fogoly beszélni szeretne vele, megörült, mert remélte, e találkozás megadja neki a lehetőséget, hogy pártjával közölje a szükségeseket.

„Ki az?” — kérdezte.

„Egy paraszt.”

„Mit akar?”

„A vallásról szeretne beszélgetni.“

Mezsenyeckij mosolygott.

„Nos, nem bánom, hadd jöjjön“ — mondta. —

„A raszkolnyikok szintén gyűlölik a kormányt. Lehet, hogy hasznát vehetem“ — gondolta.

Az őrmester kiment és pár perc múlva újra kinyitotta az ajtót és bebocsátott egy sovány, alacsonytermetű, öreg embert, sűrű hajzattal, ritkás, szürke kecskeszakállal és jóságos, fáradt, kék szemekkel.

„Mit akarsz?“ — kérdezte Mezsenyeckij.

Az öreg ránézett, gyorsan lesütötte a szemét és feléje nyújtotta kis, erős, sovány kezét.

„Mit akarsz?“ — ismételte Mezsenyeckij.

„Egy szavam volna hozzád.“

„Micsoda szavad?“

„A vallásról.“

„Miféle vallásról?“

„Azt mondják, te ugyanazon a hiten vagy, mint az az ifju, kit az Antikrisztus szolgálai Odesszában megöltek.“

„Micsoda ifjuról beszélsz?“

„Az, akit az ősszel Odesszában megöltek.“

„Szvjetlogub talán?“

„Igen. Barátod volt?“ — Az öreg minden egyes kérdésnél fürkészően nézett jóságos szemeivel Mezsenyeckij arcába, hogy aztán nyomban megint lesüsse a szemét.

„Igen. Jó barátságban voltunk.“

„És neki is az volt a hite, mint neked?“

„Persze, hogy az“ — felelte Mezsenyeckij mosolyogva.

„Hát erről szeretnék veled beszélni.“

„Mit akarsz tulajdonképpen?“

„A vallástokat szeretném ismerni.“

„A vallásunkat... Hát ülj le“, — mondta Mezsenyeckij vállatvonva. — „A mi vallásunk a következő: Hisszük, hogy vannak bizonyos emberek, kik magukhoz ragadták a hatalmat és most gyötrik és csalják

a népet, hisszük, hogy ezeket az embereket nem szabad kimélni, hanem harcolni kell velük, hogy megszabadítsuk a népet, melyet kizsákmányolnak“, — mondta megszokott szavával Mezszenyeckij, — „kínoznak“, — javította ki magát. „Nos hát, ezek azok az emberek, kiket meg kell semmisíteni. Ők ölnek, ölni kell őket is, mindaddig, amig eszükre nem térnek.“

Az öreg raszkolnyik, anélkül, hogy feltekintett volna, sóhajtott.

„A mi vallásunk azt mondja, az ember ne kimélje magát, hogy a zsarnoki kormányt megdöntse és szabad, választásokon alapuló népkormányt ültessen a helyébe.“

Az öreg ember mélyet sóhajtott, felállt, eligazította a köpönyegét, térdre hullott és odaborulva Mezszenyeckij lába elé, homlokát a piszkos padlódeszkákhoz kocintotta.

„Miért borulsz le előttem?“

„Ne csalj meg, mondd meg, mi a vallástok?“ — mondta az öreg ember anélkül, hogy felállt és fejét a paldóról felemelte volna.

„Hiszen már mondtam, mi a vallásunk. Kelj fel hát, vagy nem beszélek tovább.“

Az öreg ember felállt.

„És ez volt annak az ifjunak is a vallása?“ — kérdezte Mezszenyeckij előtt állva és közbe-közbe az arcába tekintve jószágos szemével, melyeket nyomban megint lesütött.

„Igen, ez volt a vallása és ezért akasztották fel. Ugyan e vallás miatt küldenek most engem is a Péterpál-erődbe.“

Az öreg mélyen meghajolt és hallgatva kiment a cellából.

„Nem, az ifjunak nem ez volt a vallása“ — gondolta. „Az ismerte az igaz vallást, ez itt azonban csak kérkedik vele, hogy ő is vele egy valláson van, vagy pedig nem akarja megmondani... Nem baj, majd keresem tovább. Itt is, meg Szibériában is, Isten

mindenütt jelen van és mindenütt vannak emberek.“
„Ha az ember utazik, meg kell kérdeznie az utat“ —
mondta magában az öreg és újra elővette az Új-
Testamentumot, mely önmagától a Jelenéseknél nyílt
ki. Az öreg feltette szemüvegét, az ablakhoz ült és
elkezdett olvasni.

KILENCEDIK FEJEZET

Hét esztendő muft el. Mezsényeckij kitöltötte
zárkafogságát a Péterpál-erődben és kényszermun-
kára deportálták.

E hét év alatt vajmi sokat szenvedett, de gondo-
latainak irányzata nem változott és energiája nem
bénult meg. A kihallgatásokon, mielőtt az erődbe
került, állhatatosságával és megvető magatartásával
azokkal szemben, kiknek hatalmában volt, csodálko-
zásra gerjesztette a vizsgálóbírákat. Lelke mélyén
szenvedett, hogy fogoly és a megkezdett munkát
nem tudja befejezni, de ezt nem mutatta; mihelyt
érintkezésbe jutott az emberekkel, feltámadt benne a
harag energiája. A hozzá intézett kérdésekre hallga-
tással felelt és csak akkor szólalt meg, ha alkalma
nyílt, hogy sértse a kihallgató csendőrtiszteket vagy
az ügyészt.

Mikor a szokott frázist mondták neki: „Nyílt
vallomással könnyíthet a helyzetén“ — megvetően
mosolygott és kis hallgatás után így szólt:

„Ha azt hiszi, hogy ígéretekkel vagy ijesztgetés-
sel rábirhat bajtársaim elárulására, úgy saját magá-
ról következtet reám. Igazán azt gondolja, hogy nem
készültem el a legrosszabbra is, mikor azt tettem, ami
miatt most ítélnék felettem? Ezért hát semmivel se
lephet meg, se pedig meg nem félemlíthet. Tenni,
tehet velem, amit akar, de beszélni nem fogok.“

És jól esett neki látni, hogy a bírák kölcsönösen
mily megrökönyödötten néztek egymásra.

Mikor a Péterpál-erődben bedugták egy kis, ned-

ves cellába, melynek csak magasan fent volt egy homályos üvegü ablaka, megértette, hogy ez nem hónapokra, hanem évekre szól, és ijedtség fogta el. Borzasztónak tűnt fel előtte ez a jól megszervezett halott csendesség, valamint a tudat, hogy nincs egyedül, hanem az áthatolhatatlan falak mögött még más, ugyanilyen foglyok is vannak itt, kik tiz, husz évre vannak elítélve, megölik magukat vagy akasztófára kerülnek vagy eszüket vesztik vagy lassan tüdővészben pusztulnak el. Nők, férfiak vegyest vannak itt, ki tudja, talán barátok is... „Évek fognak elmúlni és te is megörülsz, felakasztod magadat vagy meghalsz és semmit se fognak rólad megtudni“ — gondolta.

És lelkében gyűlölet ébredt az összes emberek iránt, főként azok iránt, kik az okozói voltak bebörtönözésének. E gyűlölet tárgyakat keresett, melyekre kiáradjon, mozgást és lármát követelt. Itt azonban csak halotti csend volt, nyugodtan lépkedő hallgatag emberek, kik nem felelnek a kérdésekre, nyiló és csukódó ajtók zöreje, étkezés meghatározott órákban, hallgatag emberek be-belátogatása. Homályos üvegen szűrődött át a felhágó nap világossága; — sötétség és mindig ugyanaz a hallgatás, ugyanazok a nyugodt léptek és mindig ugyanazok a zörejek. Ma ugyanugy, mint holnap... És a gyűlölet, mely nem talált kiutat, marta a szívét.

Megpróbálta a jelbeszédes kopogtatást, de nem válaszoltak neki és a kopogásra mindig csak ugyanazokat a nyugodt lépéseket hallotta és egy embernek a nyugodt hangját, mely a sötét zárkával fenyegetődzött.

Az egyetlen, amiben pihenést és megkönnyebbülést talált, az alvás volt. Annál rettenetesebb volt azonban az ébredés. Álmában mindig szabadnak látta magát és oly dolgokkal foglalkozott, melyeket összeegyeztethetlenségnek tartott a forradalmi tevékenységgel. Egyszer valami különös hegedün játszott, más-szor fiatal leányoknak udvarolt, volt úgy, hogy szóra-

kozott vagy vadászni ment, vagy pedig, hogy bizonyos nevezetes tudományos felfedezésért valamely külföldi egyetemtől doktori címet kapott és diszbeden beszédet tartott. Ez álmok oly élesek voltak, a valóság viszont oly unalmas és iztelen, hogy az emlékképek kevésbé határolódtak el a valóságtól.

Ez álmokban csak az volt a rossz, hogy legtöbbszörre abban a pillanatban ébredt fel, amikor annak, amire törekedett, amit kívánt, éppen be kellett volna következnie. Hirtelen ütést érzett a szívében — és az egész örvendetes környezet eltűnt és megint a kínos teljesületlen sóvárgás, megint ezek a sűrű falak, nedves foltjaikkal, mécsesből megvilágítva és a test alatt a kemény lóca, a féloldalt laposra nyomott szalmazsákkal.

Az alvás volt a legjobb időszak. Azonban minél tovább tartott a fogság, annál kevesebbet aludt. Mint a legnagyobb boldogságot, úgy várta az álmod, sóvárgott utána, de minél jobban sóvárogtatott, annál éberebbé vált. Csak kérdeznie kellett magától: „El fogok aludni?” és már megszűnt minden álmod.

Hogy ugrált és szaladgált a ketrecben, az mit sem használt. A megerőltető mozgás csak gyengeséget okozott és még jobban felizgatta idegeit; halántékain fejfájás fogta el és csak be kellett hunynia a szemét, hogy sötét alapon ide-oda reszketve mindenféle torzonborz, kopasz, nagy- és ferdeszájú torzabrázatok jelenjenek meg, egyik szörnyűbb, mint a másik és borzalmas fintorokat vágva. E torzfigurák később már akkor is elkezdtek megjelenni, mikor nyitva tartotta a szemét és nemcsak ábrázatok, de egész alakok, melyek beszéltek és táncoltak is. Rémség fogta el, felugrott, fejét beleütötte a falba és kiáltott. Az ajtón lévő kis kémlőablak kinyílt.

„Kiabálni tilos” — mondta egy nyugodt, szenvtelen hang.

„Küldje ide a felügyelőt!” — kiáltotta Mezsényeckij.

Nem kapott feleletet és a kis ablak bezárult.

És Mezsényeckijt olyan kétségbeesés fogta el, hogy csak egyet kívánt — a halált.

Ily állapotban egyizben elhatározta, hogy megöli magát. A cellában volt egy szellőztető, melyre az ember, ha kötelet erősít reá és feláll a lócára, felakaszthatta magát. Azonban nem volt kötél. Mezsényeckij vékony csikokra tépte a lepedőt, de kitűnt, hogy ez nem elég. Erre elhatározta, hogy éhhalállal végzi ki magát és két napig nem evett, a harmadik napra azonban elgyengült és a hallucinációs rohamok különösen hevesen ismétlődtek. Mikor az ételt behozták, nyitott szemmel, eszméletlenül feküdt a földön.

Jött az orvos, felfektette a lócára, rumot és morphiumpot adott neki és Mezsényeckij elaludt.

Mikor másnap felébredt, az orvos ott állt mellette és a fejét csóválta. Mezsényeckijt hirtelen újra elfogta a gyűlölet, mely azelőtt erőt adott neki és amelyet már rég nem érzett.

„Szégyelje magát“, — mondta az orvosnak, miközben ez lehajtott fejjel az érverését számolta — „hogy itt szolgál! Minek kezel, hogy azután újra ki-nozzanak. Ez ugyanolyan, mint a botozásnál asszisztálni, hogy azt újra lehessen kezdeni.“

„Feküdjék, kérem, hanyatt“ — szólta az orvos rendíthetetlen nyugalommal, anélkül, hogy ránézne és belső zsebéből kihuzva a hallócsövet.

„Meggyógyítjátok a sebeket, hogy valaki hiánytalanul megkapja az ötezer botot. Vigye el az ördög!“ — kiáltott fel hirtelen és lerántotta lábait a lócáról. „Hordja el magát, maga nélkül is meg tudok döngölni!“

„Ez nem szép öntől, fiatalember; gorombaságra megvannak a válaszaik.“

„Vigye el az ördög! Takarodjon!“

És Mezsényeckij oly rettentő volt, hogy az orvos sietve kiment.

TIZEDIK FEJEZET

A bevett orvosságok tették-e vagy válságon esett tul vagy pedig az orvos ellen fellángolt harag gyógyította-e meg, Mezsényeckij e naptól fogva összeszedte magát és egész más életet kezdett.

„Örökké nem tarthatnak és nem is fognak itt tartani“ — gondolta. — „Egyszer csak mégis szabadon bocsátanak. Lehet — és ez a legvalószínűbb — hogy megváltozik a rendszer (a mieink folytatják munkájukat) és ezért igyekezniem kell kimélni életemet, hogy erőben és egészségben kerüljek ki és képes legyek folytatni munkámat.“

Sokáig fontolgatta, hogy e célból mily életmód a leghelyesebb és a következőt gondolta ki: kilenc órakor lefeküdt és kényszerítette magát, hogy öt óráig fekvé maradjon, — tekintet nélkül, hogy alszik-e vagy nem. Öt órakor felkelt, felöltözködött, megmosakodott, tornázott és aztán, ahogy magában mondani szokta, elindult a dolgai után. Képzeletében ide-oda járkált Szent Pétervár utcáin, a Nyevszkij-prospekt-től a Nagyezsgyinszkajáig, amikor is igyekezett elképzelni mindazt, amit utközben láthatna: cégtáblákat, házakat, rendőröket, szembejövő járműveket és gyalogjárókat. A Nagyezsgyinszkaján bement egy ismerőse és munkatársa lakásába és ott a többi bajtárssal, ki szintén odaérkezett, megbeszélte legközelebbi tervüket. Vitatkoztak. Meseneczky elmondta mind a maga, mind az ő szónoklataikat. Néha oly hangosan beszélt, hogy az ő beszólt a kémlőablakon, de Meseneczky ügyet se vetett reá és folytatta költött pétervári napját. Miután két órát ott töltött barátjánál, hazatért és ebédelt, először képzeletben, azután valóságban, evett az ételből, amit behoztak neki és pedig mindig mértékletesen evett. Azután — képzeletben — otthon maradt és történelemmel, matematikával, vasárnap néha irodalommal is foglalkozott. A történelemmel való foglalkozás az volt, hogy ki-

választott valamely időszakaszt és valamely népet és emlékezetébe idézte az eseményeket és az időpontokat. A matematika tanulmányozása az volt, hogy fejből számvetéseket végzett és mértani feladatokat oldott meg. (Ezt az időtöltést különösen szerette.) Vasárnaponként Puskinból, Gogoljból, Shakespeareből mondott fel részeket és maga is komponált valamit.

Lefekvés előtt képzeletben még egy kis sétát tett, társaival, férfiakkal, nőkkel tréfás, vig, néha komoly beszélgetéseket folytatott, vagy olyanokat, amelyekre emlékezett, vagy pedig amelyeket most eszelt ki. Így tartott ez, mignem beállt az éjszaka. Lefekvés előtt ténylegesen kétezer lépést járt ketrecében, aztán lefeküdt a lócára és legtöbbszörre elaludt.

Másnap ugyanígy történt. Néha elutazott délre és felizgatta a népet, lázadást támasztott és a nép segítségével elüzte a földbirtokosokat és a földet felosztotta a parasztok között. Mindezt pedig nem egyszeribe képzelte el, hanem hagyta, hogy apránként következzen be minden részletével. Képzeletében a forradalmi pár mindenütt diadalmaskodott, míg a kormány hatalma egyre csökkent és kénytelenek voltak néptanácsot hívni egybe. A császári család és a nép összes elnyomói eltűntek, kikiáltották a köztársaságot és őt, Mezszenyeckijt választották meg elnöknek. Néha ezt túl gyorsan érte el; ilyenkor újra kezdte az egészet és más uton jutott el a célhoz.

Igy élt egy, két, három éven át. Hébe-korba eltért e szigorú életbeosztástól, legtöbbszörre azonban ismét visszatért hozzá. Minthogy tudott parancsolni képzeletének, megszabadította magát az önkénytelen hallucinációktól. Csak ritkán történt, hogy álmatlansági rohamai és víziói voltak, torzalakokat látott; ilyenkor a ventilátorra nézett és fontolgatta, miként kellene a kötelet megerősíteni, a hurkot megcsinálni, hogy felakassza magát. Ezek a rohamok azonban nem tartottak sokáig. Sikerült legyűrnie azokat.

Igy töltött el majdnem hét esztendőt. Mikor fog-
ságának ideje letelt és kényszermunkára szállították,
teljesen egészséges és friss volt és teljes birtokában
szellemi képességeinek.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Mint különösen veszedelmes bűnöst, egyedül
szállították és nem engedték meg, hogy másokkal
érintkezzen. Csak a krasznojarszki fogházban sike-
rült más politikai bűnösökkel, kiket szintén kényszer-
munkára szállítottak, érintkezésbe jutnia. Hatan vol-
tak: két nő és négy férfi. Mind fiatalok voltak és egy új
irányzathoz tartoztak, melyet Mezszenyeckij nem is-
mert. Az utána következő nemzedék forradalmárai
voltak, az ő utódai és ezért különösen érdekelték; Me-
zszenyeckij azt várta, hogy olyan embereket talál ben-
nük, kik az ő nyomdokain járnak és ezért mindazt,
amit elődeik tettek, különösen pedig amit ő maga vég-
zett, nagyra becsülik. Elhatározta, hogy barátságos és
előzékeny lesz hozzájuk. Kellemetlen meglepetésére
azonban ezek a fiatalok egyáltalában nem úgy tekin-
tették, mint elődjüket, hanem mintegy leereszkedően
bántak vele, amennyiben elavult nézetein egyszerűen
tultették magukat és megbocsátották neki azokat. Ez
új forradalmárok felfogása szerint mindaz, amit Me-
zszenyeckij és barátai cselekedtek, minden kísérlet,
hogy a parasztokat lázadásra bírják, főként pedig
terrorista eljárásuk és minden gyilkolásuk, Krapotkin
kormányzó, Mezencov és II. Sándor cár megöletése
csak tévedések láncolata volt. Mindez csak a reakció-
hoz vezetett, amely III. Sándor cár alatt diadalt ült és
a társadalmat majdnem a jobbagyság korába vetette
vissza. Az újak véleménye szerint a nép megszabadi-
lásának egész más az útja.

Két nap és majdnem teljes két éjszaka is szünet
nélkül folyt a vitázás Mezszenyeckij és ismerősei kö-
zött. Különösen egyikük, a többiek vezetője, Roman,

ahogy valamennyien csak kereszt néven nevezték, bántotta nagyon Mezsényeckijt a rendithetetlen biztonsággal, hogy igaza van és a leereszkedő, sőt gúnyos helytelenítéssel, mellyel Mezsényeckijt és társai egész régebbi tevékenységét elítélte.

Roman nézete szerint a nép csak nyers tömeg, „csőcselék“ és a néppel, amicsoda fejlődésfokon most van, mit sem lehet kezdeni. Az összes kísérletek, hogy az orosz parasztságot megmozgassák, — ahhoz hasonlók, mint ha valaki egy darab követ vagy jeget lánggra akarna lobbantani. A népet nevelni kell, meg kell tanítani a szolidaritásra és ezt a munkát csak nagy ipar és a népnek ezen az alapon kifejlesztett szocialista szervezése végezheti el. A föld egyáltalában nem szükséges a népnek, sőt éppen a föld az, mely a népet konzervatívvá és rabszolgává teszi, még pedig nemcsak nálunk, hanem Európában is. És tekintélyeket, meg statisztikai adatokat idézett. A népet emancipálni kell a földtől. És minél előbb történik ez, annál jobb. Minél többen mennek a gyárakba és minél több föld kerül a kapitalisták kezébe és ezek minél inkább elnyomják a tömeget, annál jobb. A despotizmust, főként pedig a kapitalizmust csak a nép szolidaritása semmisítheti meg; e szolidaritás azonban csak egyesületek és munkástestületek révén érhető el, vagyis csak akkor, ha a néptömegek megszűntek földtulajdonosok lenni és proletárokká váltak.

Mezsényeckij vitatkozott és tűzbe jött. Különösen az egyik nő izgatta, egy tömörthaju és igen fénylő szemű csinos, barna teremtés, ki az ablaknál ült és úgy tett, mintha nem venne részt a beszélgetésben, csak itt-ott mondott egy-egy szót, mellyel Roman érvelését támogatta és csak megvető mosolya volt Mezsényeckij szavaira.

„Hát lehetséges az egész parasztságot gyári-munkásokká változtatni?“ — mondta Mezsényeckij.

„Miért ne volna lehetséges?“ — felelt Roman. — „Ez általános gazdasági törvény.“

„Honnan tudja, hogy általános törvény?” — kérdezte Mezsényeckij.

„Olvassa el Kautsky-t” — szólt közbe a barna nő lenéző mosollyal.

„De még ha el is ismerjük”, — szólt Mezsényeckij, — „bár én nem ismerem el, hogy a nép proletárokká változik, miért gondolja, hogy ennek abban a formában kell történnie, melyet ön erre előre megállapít?”

„Azért, mert ez tudományos igazság” — jegyezte meg a barna nő, elfordulva az ablaktól.

Mikor azután a működési módra került a szó, mely a cél elérésére szükséges, még nagyobbá vált a disszonancia. Roman és barátai azt állították, hogy munkáshadsereget kell szervezni, elő kell segíteni, hogy a parasztok gyári munkásokká változzanak és a munkások között terjeszteni kell a szocializmust. És semmikép se szabad nyíltan haragra kelni a kormánnyal, hanem ezt fel kell használni a célok elérésére. Mezsényeckij viszont azt mondta, hogy egyenesen ellene kell fordulni a kormánynak, terrorizálni kell azt, mert a kormány épügy, ahogy erősebb, egyszerűs mind ravaszabb is náluknál. „Nem ti fogjátok megcsalni a kormányt, hanem a kormány csal meg titeket. Mi propagandát végeztünk a nép körében és harcoltunk is a kormány ellen”.

„És mily sokra vittétek!” — jegyezte meg gúnyosan a barna nő.

„Ugy van, nekem az a véleményem, hogy nyíltan harcolni a kormánnyal — haszontalan erőpazarlás” — mondta Roman.

„Március elseje tehát erőpocsékolás volt!” — kiáltotta Mezsényeckij. — „Mi feláldoztuk magunkat, odaáldoztuk az életünket; ti azonban nyugodtan ott-hon ültök, élvezitek az életet és csak szónokoltok.”

„Valami különös nagyon nem élvezzük az életet” — szólt Roman nyugodtan, miközben társaira nézett és kevésbé biztató, de hangos, éles, önelégült nevetéssel diadalmasan felnevetett.

A barna nő bólíntott és lenézően mosolygott.

„Nem valami különösen élvezzük az életet“ — ismételte Roman. — „És hogy itt ülünk, ezt a reakciónak köszönhetjük, a reakció pedig éppen március el-sejének következménye.“

Mezsenyeckij elnémult. Érezte, hogy a düh megfulladással fenyegeti és kiment a folyosón.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Miközben iparkodott lecsillapodni, Mezsenyeckij fel s alá kezdett járkálni a folyosón. A cellák ajtóit az esti ellenőrzésig nyitva hagyták. Egy magas, szőke-haju fogoly, kinek félig leborotvált feje nem változtatott az arc jóindulatu kifejezésén, odalépett Mezsenyeckijhez.

„Egy fogoly meglátta önt a szobánkból és szólt, hogy hívjam be hozzá.“

„Micsoda fogoly?“

„Csak úgy hívják, hogy „Dohányuralom“. Öreg ember, raszkolny „hívd csak ide azt az urat“, mondta — Önre értette.“

„Hol van?“

„Itt ni, a mi szobánkban.“ — „Hívd csak ide azt az urat,“ — mondotta nekem.

Mezsenyeckij a fogollyal belépett egy szobába, melyben több fogoly részint ülve, részint fekvé helyezkedett el a lócán.

A lóca szélén, csupasz deszkákon, egy sűrű köpeny alatt ugyanaz az öreg raszkolnyik feküdt, ki hét év előtt bejött Mezsenyeckijhez, hogy Szvjatlogub felől kikérdezze. Az öreg ember arca sápadt volt és egészen összezsugorodott és tele volt ráncsal, haja épp oly sűrű, mint azelőtt, a ritkás szakáll egészen megsűrűült és felfelé állt. A kék szemek jóságosan és figyelmesen néztek. Hanyatt feküdt és nyilván lázas volt; arcán beteges pirosság látszott.

Mezsenyeckij odalépett hozzá.

„Mi baj?“ — kérdezte.

Az öreg fáradtságosan könyökére emelkedett és feléje nyujtotta reszkető, száraz, kis kezét. Miközben, mintha neki akarná lendíteni magát, összeszedte magát a beszédre, erőlködve lélegzett és halkán megszólalt:

„Akkor nem mondta meg. Hát, Isten nevében. Én azonban mindenkinek ki akarnám jelenteni.“

„Mit akarsz kijelenteni?“

„A bárányról... a bárányról szól a kijelentés... az az ifju a báránnyal volt. És megvan irva: a bárány legyőzi az ént, legyőz mindenkit... És akik vele vannak, azok a kiválasztottak és hivek.“

„Nem értem“ — mondta Mezsenyeckij.

„Lelkedben meg kell értened. A királyok a fenevadtól kapták a hatalmat. A bárány lefogja győzni őket.“

„Miféle királyok?“ — kérdezte Mezsenyeckij.

„Hetten vannak; öt elesett és egy megmaradt és egy még majd jön, vagyis még nincs itt. És ha jön, nem marad sokáig... eljön a vége... Megértetted?“

Mezsenyeckij fejét rázta, mert azt hitte, az öreg félrebeszél és értelmetlenségeket mond. Ezt gondolták a foglyok is. Az a borotváltfejű, aki behivta, odalépett Mezsenyeckijhez és miközben könyökével meglökte, hogy magára vonja figyelmét, az öreg felé hunyortintott.

„Folyton beszél ez a mi „Dohányuralom“-unk“, — mondta — „de maga se tudja mit beszél.“

Ezt gondolta Mezsenyeckij is, meg a többi fogoly, mikor az öreg emberre néztek. De az nagyon jól tudta, mit mond. És amit mondott, annak világos és mély értelme volt előtte. Az értelem az volt, hogy a Gonosz-nak már nem tart sokáig az uralma és hogy a bárány jóssággal és szelidséggel mindeneket legyőz. A bárány minden könnyet felszárít és nem lesz se szenvedés, se betegség, se halál. És érezte, hogy ez már bekövetkezőben van, az egész világban bekövetkezik, mert az ő,

a halál közeledtéről felmagasztosított lelkében így történik.

„Jöjj csak hamar! Amen. Jöjj Ur Jézus!” — mondta és mosolygott, csendesen és jelentőségteljesen és — ahogy Mezsényeckij gondolta — megháborodottan.

TIZENHARMADIK FEJEZET

„Itt van hát, itt van egyik képviselője a népnek” — gondolta Mezsényeckij, mikor az öregtől kilépett. — „És ez a legjava köztük. Mily sötétség! Azt mondják (Roman-t és barátait gondolta), hogy a néppel, ahogy ma van, nincs mit kezdeni.”

Mezsényeckij egy ideig a nép között folytatta forradalmi tevékenységét és ismerte az orosz paraszt teljes, amiként mondta, érzéketlenségét; katonákkal is volt dolga, még pedig olyanokkal is, akik még szolgáltak és olyanokkal is, akik már kiszolgáltak és ismerte megszokott hitüket az esküben, az engedelmesség szükséges voltában és hogy lehetetlen értelmes fejtegetésekkel meggyőzni őket. Mindezt tudta, de e tényekből sohasem vonta le a következtetést, mely elkerülhetetlenül következik belőlük. Az új forradalmárokkal való beszélgetés rosszkedvűvé és ingerültté tette.

„Azt állítják, hogy mindaz, amit mi, amit Haturin, Kibaltcsics, Perovszkaja tettek, haszontalan, sőt káros volt, a reakciót idézte fel III. Sándor alatt és a népet arra a meggyőződésre juttatta, hogy az egész forradalmi tevékenység a földbirtokosoktól indult ki, kik megölték a cárt, mert megfosztotta őket a jobbágyaktól. Micsoda butaság! Micsoda értelmetlenség és arcátlanság így gondolkodni!” — gondolta, miközben folytatta a fel s alá járkálást a folyosón.

Az összes cellák bezárultak, kivéve egyet, azt, amelyben az új forradalmárok voltak. Ahogy Mezsényeckij ennek a közelébe ért, hallotta az ellenszenves

barna nő nevetését és Roman metszön átható hangját. Nyilván róla beszéltek. Mezszenyeckij megállt, hogy hallgatódzzon. Roman beszélt:

„Mert nem ismerték a gazdasági törvényeket, nem vetettek számot vele, hogy mit tesznek. És ennek legnagyobb részét . . .“

Mezszenyeckij nem tudta és nem akarta meghallani, hogy mire vonatkozott a „legnagyobb rész“, de nem is tartotta szükségesnek megtudni ezt. Ennek az embernek már pusztán a hangja is elárulta neki a teljes lenézést mellyel ez emberek iránta, a forradalom hőse iránt viseltettek, ki tizenkét évet szenvedett ezért a célért.

És Mezszenyeckij szívében rettentő gyűlölet támadt, amelyet még sohasem érzett. Gyűlölet minden és mindenki iránt, az egész értelmetlen világ iránt, melyben csak oly emberek élhetnek, kik olyanok, mint az állatok, mint ez az öreg a bárányával, vagy félig elbarmosult hóhérok és fogházőrök, vagy amilyenek ezek az arcátlan, elbizakodott, halvaszületett elméletgyártók.

Jött az ügyeletes őrmester és a nőt átvezette a női osztályba. Mezszenyeckij a folyosó tulsó végére ment, hogy senkivel se kelljen találkoznia. Miután visszajött, az őrmester bezárta az ajtót, ahol az új politikai foglyok voltak és felszólította Mezszenyeckijt, hogy menjen a cellájába. Mezszenyeckij gépiesen engedelmeskedett, mindazonáltal kérte, hogy az ajtaja nyitva maradjon.

Cellájába érve Mezszenyeckij, lefeküdt fekhelyére, arccal a falnak fordulva.

„Vajjon csakugyan hasztalan pocskolt el minden erőt: erély, akarat, genialitás (meg volt győződve, hogy szellemi képességek tekintetében senki se mulja felül), mindez merőben kárba vészett?“ Eszébe jutott a levél, melyet nemrég, már utban Szibéria felé, Szvjatlogub anyjától kapott, ki, asszony módra, ostobán — ahogy gondolta — szemrehányásokat tett neki, hogy fiát

tönkretette, mert belecsalogatta a terrorista pártba. Mikor a levelet megkapta, csak megvetően mosolygott: mit ért ez a korlátolt nőszemély a célokhoz, melyeket ő és Szvjetlogub maguk elé tűztek? De most, amikor Szvjetlogub szeretetreméltó, bizalommal teljes, tüzes egyéniségére gondolt, tünődni kezdett először Szvjetlogubról, azután saját magáról. Csakugyan tévedés volt egész élete? Behunyta a szemét és megpróbált elaludni, egyszerre azonban irtózáttal vette észre, hogy ugyanabba az állapotba esett vissza, amelyben az első hónapokban a Péterpál-erődben volt. Megint fájdalmak a halántékában, megint nagyszáju, borzas, szörnyüség torzalakok szikrákkal teleszórt sötét alapon és megint nyitott szemmel is látható alakok. Uj csak az volt a hallucinációkban, hogy felette valami szürkenadrágos, borotváltfejű közönséges gonosztevő hintázott ide-oda. És Mezszenyeckij bizonyos eszmetársulás folytán tekintetével megint a szellőztetőt kereste, melyre kötelet lehetne akasztani.

Elviselhetetlen, megnyilvánulást kívánó harag égette Mezszenyeckij szívét. Nem tudott egyhelyt ülni, nem tudott lecsillapodni, nem tudta gondolatait elüzni.

„Mi volna“, — kezdte el magát kérdezgetni — „mi volna, ha felválnám az üteremet? Nem fogom tudni megtenni. Felakasztani magamat? Persze, ez a legegyszerűbb.“

Eszébe jutott a kötél, mellyel egy köteg fa, amely a folyosón hevert, át volt kötve. „A fára vagy egy ülőkére hágni! A folyosón ott van az őrmester. De majd elalszik vagy kimegy. Meg kell lesnem és aztán a kötelet behozom a cellámba és odakötöm a szellőzőre.“

Mezszenyeckij az ajtónál állott, hallgatódzva figyelte az őrmester lépteit a folyosón és közbe-közbe, mikor az őrmester a folyosó tulsó végén járt, ki-kinézett az ajtóhasadékon. Az őrmester egyre csak nem akart távozni, se elaludni. Mezszenyeckij feszülten figyelte a lépések nesztét és várt.

Ugyanakkor a szobában, melyben a beteg öreg

feküdt, a sötétségben, melyet egy füstölgő lámpa csak gyengén világított meg, a lélegzés, morgás, nyögés, horkolás, köhögés álmos éjszakai neszezése közben megtörtént a legnagyobb a világon. Az öreg raszkolnyik haldoklott és lelki szeme előtt feltárult mindaz, amit egész életében oly szenvedélyesen keresett és szomjuhozott. Vakító fényözön közepette látta a bárányt, a ragyogó ifju alakjában és minden nemzetbeli nagy tömeg ember állt körülötte fehér ruhában és mind örvendezett és a Gonosz már nem volt a világon. Mindez beteljesült, — az öreg tudta ezt, — mind az ő lelkében és mind az egész világon és ő nagy örömet és megelégedést érzett.

A szobában levők szempontjából azonban a következő történt: az öreg hangosan hörgött haldoklásában és a szomszédja felébredt és ez felébresztette a többit is; s miután a hörgés megszűnt és az öreg elnémult és kezdett kihűlni, szobatársai megkopogtatták az ajtót.

Az őrmester kinyitotta az ajtót és belépett a foglyok közé. Vagy tíz perc múlva két fogoly kivitte a holttestet és levitte a halottaskamarába. Az őrmester követte őket és bezárta maga mögött az ajtót. A folyosó üresen maradt.

„Zárd be csak, zárd be“, — gondolta Mezszenieckij, ki ajtajából megfigyelte, mi történt. — „Te se fogsz megakadályozni, hogy megszabaduljak mindettől a buta rémségtől.“

Mezszenieckij már nem érezte azt a belső borzadást, mely eddig kinozta, csak egy gondolata volt, mely teljesen eltöltötte: az, hogy semmi meg ne akadályozza szándékának végrehajtásában.

Dobogó szívvvel közeledett a köteg fa felé, mely a kötéllel át volt kötve, a kötelet kihuzta a fa alól és az ajtó felé kémlelve, bevitte cellájába. A cellában felállt az ülőkére és a kötelet átvette a szellőztetőn. Azután a két véget összekötötte, csomót csinált és a kettős kötélből hurkot formált. A hurok nagyon alacsonyan

volt. Ujra megkötötte a kötelet, megint hurkot csinált, odamérete a nyakához és óvatosan hallgatódzva és az ajtó felé tekintve fellépett az ülőkére, fejét beledugta a hurokba, ezt eligazította, az ülőkét elrugta és függve maradt . . .

Az őrmester csak a reggeli körjáratkor vette észre a felborított ülőke mellett behajlitott térdekkel lógó Mezsényeckijt. Kiemelték a hurokból. A felügyelő rohanva jött és amikor megtudta hogy Roman orvos, behivatta, hogy az segítsen az akasztottan.

Megpróbálták az összes szokásos élesztési kísérleteket, de Mezsényeckij nem éledt fel.

Holttestét levitték a halottaskamarába és odafektették a lócára, az öreg raszkolnyik holtteste mellé.

Tolsztoj.

November 4.

A vitázás mindig inkább elhomályosítására, semmint felderítésére szolgál az igazságnak.

Az igazságnak a magányosságban kell érnie. Ha megérett, oly világosá válik, hogy vita nélkül fogadják el.

★

Az az ember, ki tud, még ha igaza van is hallgatni, hasonló az Istenekhez.

Cato.

★

Tartózkodj a vitatkozástól, — senkit se fogsz meggyőzni. A vélemények olyanok, mint a szegek: minél többet ütnek rajta, annál mélyebbre furódnak.

Juvenalis.

★

Ha valaki megszorított, vagy megsértett, óvakodj addig válaszolni neki, amíg ingerült vagy és ha

mindenképpen szükséges igazolnod magadat, minde-
nekelőtt csillapítsd le izgatottságodat.

Ne állítsd, amiről nem vagy teljesen meggyőződve.
Ne higgy el egykönnyen mindent, amit hallasz; ne nézz
le senkit fogyatkozásai miatt.

Ha haragodat nem tudod mindjárt lecsillapítani,
uralkodj a nyelveden. Hallgass és csakhamar vissza-
nyered nyugalmadat. *Baxter.*

Érezhetsz-e észszerűen felháborodást valaki ellen,
ki valamely utálatos bajban szenved? Mit tehet róla,
hogy szomszédsága neked ellenszenves? Ugyanigy
kell viselkedned erkölcsi fogyatkozásokkal szemben is.

„De hát az embernek van értelme“, — fogod
mondani — „mellyel megismerheti fogyatkozásait“.
Ez igaz. Következésképpen neked is van értelméd és
értelmes eljárással felebarátodat tudatára juttathatod
fogyatkozásainak; tégy tanuságot tehát értelmedről,
cselekedd meg, hogy az emberben felébreszted a lelki-
ismeretet és gyógyítsd meg vakságát harag, türelmet-
lenség és kevélység nélkül. *Marcus Aurelius.*

A szó a szív kulcsa. Ha a beszélgetés nem vezet
semmire, minden szó — felesleges. Ha egyedül vagy,
gondolkozz büneidről; ha társaságban vagy — feledd
mások bűneit. *Kinai bölcsmondás.*

Minél inkább szeretne beszélni az ember, annál na-
gyobb a veszedelem, hogy rosszat mond.

November 5.

A gondolat tulajdonképpen mivoltában az igazság magyarázata, azért rossz gondolatok csak végig nem gondolt gondolatok.

★

Ami még nyugalomban van, nyugalomban tartható. Ami még nem tűnt elő, könnyen elfojtható. Ami még gyenge, könnyen eltörhető. Ami még kevés van, könnyen szerteszórható.

Legyen gondotok a dolgokra, mielőtt előállanak. Teremtetek rendet, mielőtt a rendetlenség megkezdődik.

A vastag fa vékony vesszőből nőtt. A kilencemeletes torony kis téglák elhelyezésével kezdődött. Az ezermérföldes utazás egy lépéssel indul meg.

ÜgyeljeteK egész végig, ahogy ügyeltetek, mikor kezdtétek és véghezviszitek, amire vállalkoztatok.

Lao-Tsze.

★

Kora reggeltől résen kell lennetek és azt kell mondanotok magatoknak: minden pillanatban találkozhatom valamely elbizakodott, hálátlan, arcátlan, képmutató, tolakodó vagy rosszindulatu emberrel, mert ilyen hibákban szenved mindenki, aki tudatlanságban leledzik a jó és a rossz felől. Ha én magam azonban világosan megismertem, hogy mi jó és mi rossz, ha átlátom, hogy számomra rossz csak a rossz cselekedet, melyet én követek el, ugy senki sértegető se bánt hat meg, mert senki se csábíthat akaratom ellen valamely bűnre. Ha e mellett még azt is eszemben tartom, mily közlelről rokon velem minden ember, ha nem is hus és vér szerint, hanem a lélek folytán, melyet mindnyájan Istentől nyertünk és amely lényünknek az a része, mely a testet túléli, ugy lehetetlen, hogy haraggal és gyűlölettel viseltessem egy lény iránt, ki ily

közlelről rokon velem, mert közös munkásságra vagyunk teremtve, mint a kezek, a lábak, a szemek, a fogak, melyek mindig kölcsönösen segítik egymást. Ezért természetünk ellen való, ha a felebaráttól, ki megsértett bennünket, elfordulunk. És a természet ellen vétkezik minden ember, ki egy másikat, valamely sértés miatt, gyűlöl. *Marcus Aurelius.*

*

Te, aki a halhatatlan igazságot keresed, uralkodj gondolataidon, ha célodat el akarsz érni. Irányítsd lelki tekintetedet egyedül csak a tiszta világosságra, mely érintetlen a szenvedélytől.

Brahman bölcs mondás.

*

Hogy a láng nyugodt világosságot terjeszthessen, a lámpát szélről védett helyre kell állítani. Ha azonban a lángot változó széláramok érik, reszketni fog és csalóka, sötét és különös árnyakat vet a lélek fehér felszínére.

Brahman bölcs mondás.

*

A világ tülekedésének és a kísértések izgalmának közepette az embernek nincs ideje ellenszereket keresni vágyaival szemben.

Szedj össze szabályokat és állapítsd meg céljaidat olyankor, mikor nem vagy kitéve kísértéseknek. Csak így leszel képes megküzdeni a kísértésekkel, amikor megkönyékeznek.

Bentham.

*

Elmélkedés az ut a halhatatlansághoz; könnyelműség az ut a halálhoz. Akik éberek az elmélkedésben, sohasem halnak meg; a könnyelműek és a tudatlanok hasonlóak a halottakhoz.

Ébreszd fel magadat, — akkor aztán, védetten magadtól és bátran állva az űrségen, változhatatlan leszel.

Buddhista bölcs mondás.

★ ★ ★

A rossz gondolatot, ha az agyban csirázásnak indult, nem lehet elűzni, de lehet azt végiggondolni és mihelyt ezt megteszed, megsemmisíted ami rosszat a gondolat magában foglalt.

November 6.

Felebarátunkat kárhoztatni esztelen dolog: nem használ semmit, ellenben árt neked is, meg a többieknek is.

★

Mikor az esti összejövetel végén az egyik vendég elköszönt és elment, a még ott maradottak elkezdték kritizálni és sok rosszat mondtak róla. Ugyanez történt, mikor a második ment el. Ilyenformán távoztak el az összes vendégek és csak egy maradt. „Engedje meg, hogy itt maradjak éjszakára“, — mondta. „Láttam, hogy járt mindenki, aki elment és félttem magamat.“

★

A közmondás azt mondja: *de mortibus nil, nisi bene*. Én, ellenkezőleg, azt hiszem, hogy az élőkről ne mondjunk rosszat, mert ez fájdalmasan érinti őket és ronthat az élőkkel való viszonyaikon. A halottak tekintetében azonban, kikről hizelgő hazugságokat szokás mondani, mi se akadályozza, hogy megmondjuk a teljes igazságot.

★

A gáncsolást különösen az teszi rosszá, hogy az ember fogyatkozásainak azt a gáncsolását, mely, ha nyíltan megmondják neki, hasznára válhatna, az előtt, akinek hasznára válhatna, elhallgatják, ellenben másoknak, akiknek káros, mert minden szükség nélkül rossz érzelmeket támaszthat bennök a gáncsolttal szemben, megmondják.

★

Legyetek szigoruak magatokkal szemben és elnézők másokkal szemben és nem lesznek ellenségeitek.
Kinai bölcs mondás.

★

Az ember, mihelyt tud uralkodni magán, már nem gáncsolja felebarátját.

★

Ismertem egy öreg embert, ki szándékosan oly vontatva beszélt, hogy minden szó után eltelt néhány másodperc. Azóta megtudtam, hogy elvből tette, mert félt, hogy vétkezik a szavaival.

★ ★ ★

A szó a gondolat kifejezése, a gondolat — az isteni erő kifejezése, ezért a szónak meg kell felelnie annak, amit kifejez. Lehet közömbös, de nem lehet és nem szabad, hogy a rossznak legyen a kifejezése.

November 7.

Az élet álm, a halál — ébredés.

★

A halál kezdete egy más életnek.

Montaigne.

Nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy mielőtt születtem, *meghaltam* és a halállal megint amabba az állapotba térek vissza. Meghalni és újra feléledni, emlékezéssel az előbbi létre, — ezt ájulásnak nevezzük; újra ébredni más szervekkel, melyeknek még ki kell alakulniuk, — ennek megszületés a neve.

Lichtenberg.

*

Ha valamely állatot, legyen az kutya, madár, bika vagy akárcsak valami rovar is, megölök, tulajdonképpen elgondolhatatlan, hogy ez a lény, jobban mondva az őserő, melynek kifolyásaképpen ily csodálatraméltó jelenség még egy pillanattal előbb teljes energiájában és életkedvben mutatkozott, gonosz vagy könnyelmű cselekedetem következtében semmivé vált. Másrészt viszont teljességgel lehetetlen, hogy a mindenféle fajtájú milliónyi és milliónyi állat, mely erővel és törekvéssel telten minden pillanatban, végtelen változatosságban beözönlik az életbe, nemzésének aktusa előtt egyáltalában nem volt és semmiből jutott valamely abszolút kezdethez. Ha már most látom, ahogy az egyik eltűnik pillantásom elől, a nélkül, hogy valaha is megtudnám, hova megy, egy másik pedig előtűnik, a nélkül, hogy valaha is megtudnám, honnan jön és e mellett mindkettőnek ugyanaz az alakja, egyforma a lénye, egyforma a természete, csak az anyagja nem ugyanaz, amelyet azonban létök tartama alatt mindketten folyton levetkeznek és megújítanak, — úgy közletről kínálkozik a feltevés, hogy az, amely eltűnik és az, amely helyébe lép egy és ugyanaz a lény, mellyel csak egy kis változás, létformájának megújulása történt és hogy ilyenformán, ami az alvás az egyénnek, az a halál a fajnak.

Schopenhauer.

*

A „Karma“ buddhista fogalma felől kérde a véleményemet. Legutóbb a következőt gondoltam:

Álomban majdnem ugyanugy élünk, mint éber állapotban. Pascal, gondolom, a következőket mondja: ha álomban folyton egy és ugyanabban a helyzetben látnók magunkat, éber állapotban pedig különbözőkben, az álmot valóságnak, a valóságot viszont álomnak tartanók.

Ez nem egészen helyes.

A valóság főként azzal különbözik az álomtól, hogy valóságosabb, reálisabb, úgyhogy azt mondanám, ha nem ismernénk valóságosabb életet, mint amilyen az álom, úgy az álmot teljesen az életnek tartanók és nem kételkednék, hogy az a valóságos élet.

Viszont azonban vajjon a mi egész életünk, születéstől a halálig, minden álmával együtt, nem valami álom-e, melyet valóságnak, valóságos életnek tekintünk és amelynek valóságában csak azért nem kételkedünk, mert más, valóságosabb életet nem ismerünk?

★

Nem sajnálom, hogy itt születtem és életem egy részét itt töltöttem el, mert úgy éltem, hogy jogosan gondolhatom, bizonyos haszonra szolgáltam. Ha azonban eljön a vég, úgy akarok elmenni az életből, mintha valami vendégfogadóból távoznám, nem pedig saját házamból, mert azt tartom, hogy ittlétünk csak átmeneti és időleges tartózkodásnak van kimérve.

Cicero.

★

Még ha tévednék is, hogy a lelkek halhatatlanok, boldog és megelégedett lennék tévedésemben; s amíg élek, nem lesz emberi erő, hogy elvegye tőlem e bizonyosságot, mely nekem oly állandó nyugalmat, oly teljes megelégedést ad.

Cicero.

★ ★ ★

Csak találgathatjuk, hogy mi lesz a halál után; a jövő rejtve van előlünk. Sőt nemcsak rejtve van, de nincs is, mert a jövő időről beszél, holott a halállal eltávolozunk az időbeliségből.

November 8.

Isten törvénye Istenre vonatkozóan ugyanaz, ami a mi érzékelésünk a világra, a dolgokra vonatkozóan. Ha nem volnának érzéketek, mit se tudnánk a dolgokról; ha nem volna törvény a szivünkben — mi se tudnánk Istenről.

*

Alapjában nincs más mód Istent tisztelni, mint teljesíteni kötelességeinket és azok szerint a törvények szerint cselekedni, melyeket az ész diktált. „Van Isten“ — ez, véleményem szerint, nem jelenthet mást, mint, hogy akaratom minden szabadsága mellett, kényszerítve érzem magamat helyesen cselekedni. Mi egyébért van szükségünk Istenre? Ez ő. — Egyáltalában Istent szivünk ismeri meg; és ezt az észnek is felfoghatóvá tenni, nehéz, ha ugyan nem egyenesen lehetetlen. — Fel lehetne vetni a kérdést, vajjon a pusztá ész, a sziv nélkül, valaha is eljutott-e volna Istenhez? Miután a sziv megismerte, az ész is keresésére indult.

Lichtenberg.

*

Az Isten-eszme minden nagysága ellenére is szellemi természetünknek az eszméje, csak éppen a végteleig megtisztulva és felmagasztosulva.

Az istenség fogalmának bennünk van az alapja.

Channing.

*

Az ember úgy van alkotva, hogy mindazt, amit tud, érzelmeiből és értelméből bányássza elő. Ha az

ember a kivüle levő tárgyakat és önmagát valóságosan létezőknek ismeri meg, hogyne ismerné el valóságosan létezőnek azt is, aminek szükségszerűségét szívében érzi: a törvényt és a törvényt szabót?

*

Amiként az egész külvilág milyensége szerint nem merően önöst létezik, hanem az emberi én feltételéhez van kötve és szellemileg az élteti, vagyis képzetünk eredménye, ugy másrészt az emberi én se nyugszik önmagában, hanem valami magasabbnak a feltételéhez van kötve és szellemileg az élteti.

Ez alsóbb *nem-én-t*, melynek bennem van a feltétele, anyagnak, a felsőbb *nem-én-t* pedig, melynek feltételéhez én vagyok kötve, Istennek nevezem.

Sztrahov Fjódor.

*

A jó munkás bizonyára nem tudja gazdája életének összes részleteit és csak a lusta munkás, ki nem dolgozik, iparkodik kifürkészni a gazda életét és izlését, hogy kedvében járhasson. Ugyanilyen az ember viszonya Istenhez. A fontos az, hogy Őt uramnak ismerjem el és tudjam, mit kíván tőlem; de hogy mi Ő és hogyan él, sohasem fogom megtudni, mert nem vagyok vele egyrendű, — én munkás vagyok, nem pedig gazda.

* * *

Istent mindenki a maga módjára foghatja fel. Isten törvényét azonban mindnyájunknak egyformán kell teljesítenünk.

November 9.

Az ember állati voltában huzódozik a haláltól, az értelem révén azonban e huzódozást nemcsak alázatossággal, de beleegyezéssel is helyettesítheti.

*

Egyik oka annak, hogy a halál képzete nem tesz oly hatást, amelyet tehetne, az, hogy mint természet-től serénykedő lényeknek, igazában nem is való gondolnunk reá.

Kant.

*

Főként a halálkinok azok, melyek miatt az ember ágaskodik a halál ellen, de ugyanezek a kinok is azok, melyek a halál áhitására bírják.

*

A halál előtti végső pillanatban a lélek odahagyja a testet és mi nem tudjuk, hogy a mindenség időn és téren kívül levő ősforrásával egyesül-e vagy megint valamely más körülhatárolt formába megy át; csak azt tudjuk, hogy a test attól, ami életet adott neki, elhagyatva marad és puztán megfigyelési tárgyává vált.

*

A halál átalakulása vagy eltünése a megismerés tárgyának. Azonban a tudatot a halál épp oly kevésbé semmisítheti meg, mint ahogy a színváltozás nem semmisítheti meg a nézőt.

*

Beléptél az életbe, a nélkül, hogy tudnád, hogyan, de tudod, hogy te, mint ez a külön én, aki vagy, jöttél,

azután haladtál és még tovább haladtál, elértél az ut felére és hirtelen, nem lehet megmondani, örömtől vagy ijedelemtől megszállva, megbicsakolod magadat és nem akarsz elmozdulni, nem akarsz tovább menni, mert nem tudod, mi van ott. De hiszen azt a helyet se láttad, ahonnan jöttél és mégis egyre csak jöttél. A bemeneten bejöttél és a kimeneten nem akarsz kimenni.

Egész életed menetelés volt a testi léten át; mentél, sietve mentél és egyszerre sajnálod, hogy az történik, amit mindig tettél. Ijeszt helyzeteknek a testi halállal bekövetkező nagy változása, de ugyanily nagy változás történt megszületésednél is és ebből nemcsak rossz nem származott reád nézve, de ellenkezőleg, valami olyan jó állt elő, hogy nem akarsz megválni tőle.

★ ★ ★

Ha hisszük, hogy mindaz, ami életünkben velünk történt, javunkra történt — és az oly ember, ki ismeri az élet jó principiumát, nem teheti, hogy ne higgyen ebben — úgy az is, ami halálunkban történik velünk, javunkra történik.

November 10.

Mindennek, amit látunk és amit csak el is képzelhetünk a világon, szellemi természetünkben van az eredete.

★

Ég és föld nagy valami, de van színe, alakja, kiterjedése. Az emberben azonban van valami, aminek se színe, se alakja, se mennyisége, se kiterjedése, — és ez valami — értelmes.

Ha tehát a világ önmaga élettelen volna, csak az ember értelme élesztené meg. A világ azonban vég-

telen, az emberi értelem meg véges, ezért az emberi értelem nem lehet az egész világ értelme.

Ebből kitetszik, hogy a világot valamely értelem éleszti és, hogy ennek az értelemnek végtelennek kell lennie.

Confucius.

*

Ha az égről, mint az üdvözültek lakóhelyéről beszélnek, a köznapi elképzelés szereti azt maga fölé, magasan a mérhetetlen világűrben gondolni. Azonban nem gondolják meg, hogy a mi földünk, e tájakról nézve szintén az ég egyik csillagának tűnik fel és más világok lakói ugyanoly joggal mutathatnának felénk és mondhatnák: nézzétek, az ott az örök örömk hona, az égi hely, mely arra való, hogy valamikor majd befogadjon bennünket. Valami csodálatos elfogultság ugyanis a reménység magas szárnyalását mindig összeköti az emelkedés fogalmával, nem gondolva meg, hogy bármily magasra emelkedünk is, megint le kell ereszkedni, hogy valamely más világban szilárd talajt érjen a lábunk. Az említett fogalmak szerint azonban az ég tulajdonképen a szellemvilág lenne, vagy, ha úgy tetszik, annak a boldog része és ezt nem való se felettünk, se alattunk keresni, mert az ilyen anyagtalán egészet nem testi tárgyakhoz viszonyított távolságok és közellétek, hanem részeinek egymásközi szellemi kapcsolatai szerint kell elképzelni.

Kant.

*

A helyett, hogy a világ bennünk tükröződik, inkább azt kellene mondanunk, hogy értelmünk tükröződik a világban. Nem tehetünk másként, mint hogy rendet és bölcs kormányzást kell felismernünk a világban; gondolkodási képességünk berendezéséből ez következik. Azonban abból, hogy valamit szükségszerűen kell gondolnunk, még nem követke-

zik, hogy a dolgok valóságában is úgy vannak, mert
hogy valóban milyen a világ, arról nincs fogalmunk.
Lichtenberg.

*

Nézd ezt a felcicomázott árnyéklétet: esendő,
vágynak kormányozzák, nincs benne erő, nem tudja
megvédeni magát, kimerült e test, esendő és sorvad,
mintha darabokra akarna hullani, már a halálba
megy át... A kopasz koponya akár a tök, melyet ősz-
szel leszakítanak... Lehet még itt örülni, lehet még
itt vígnak lenni?

E vár csontokból volt építve, hús fedte, vér itatta
át és most az aggkor és a halál, a büszkeség és a gőg
lakozik benne... Drága királyi fogatok megsemmi-
sülésre jutnak, a kor a test megsemmisüléséhez ve-
zet, csak a jónak a tana nem öregszik, nem korhad
el... a nemesek jelentsék meg ezt a nemeseknek.

Buddhista bölcs mondás.

*

*Az embernek csak pusztán testi lénynek kell te-
kintenie magát és megoldhatatlan rejtéllyé, kibogoz-
hatatlan ellentmondássá válik.*

★ ★ ★

Hogy a dolgok valódi jelentését megismerjük,
minden láthatót feltétlenül a láthatatlannak, minden
testit a szelleminek segítségével kell magyaráznunk.

Heti olvasmány

A kereszténység és a szakadás az emberek között

A keresztény hit hanyatlását Chelcicky Péter azzal magyarázza, hogy a császár és a pápa kereszténynek vallották magukat és ilymódon meghamisították a kereszténységet. Az igaz vallás ez elcsavarását Chelcicky a halászhálónak nagy halaktól történt elszakításához hasonlítja. Amiként az összes összefogott halak a lyukakon át, melyeket a nagy halak szakítottak, elúsztak, azonképen az összes emberek is, kik Krisztus hálójába kerültek, a vallásnak pápától és császároktól történt meghamisítása következtében hiányába jutottak a vallásnak.

A következőkben magának Chelcicky-nek a szavait idézzük:

Akiket az apostolok összehalásztak, benne maradtak a sértetlen hálóban, de amikor az idő folyamán az emberek veszélyen kívül vélték magukat és elaludtak, megjelent az Ellen és konkolyt hintett a buza közé és a konkoly annyira elszaporodott, hogy tulburjánozta és megfojtással fenyegette a buzát. Mély álomban voltak annak a kornak a keresztényei, melyben a császár a főpapnak vagyont és hatalmat adott; a mély álomból érzéketlenné váltan reámerészkedtek, hogy megvessék a szegénységet, mely mellett Krisztus nevében kitartottak és elcserélik azt a császári, sőt még a császárinál is magasabb urasággal és méltósággal. Eleinte odukban, barlangokban, erdőkben laktak, de azután, íme, maga a császár együtt mutatkozik Rómában a főpappal, ki fehér kancán lovagol mellette. Ez hátrányára vált az apostoli állás tisztaságának és ártatlanságának. Ezért Péter hálóján nagy repedés történt mikor *ez a két nagy cethal*

belejutott, már mint a császári hatalommal és a császárt felülmúló méltósággal felruházott főpap és a császár, ki pogány hatalmát és pogány hivatalát a vallás báránybőrével takarta le. Mikor ez a két cethal a hálóban mozgolódni kezdett, az annyira szétszakadt, hogy ma már csak kevés része maradt sértetlen. E két cethal egész seregnyi igazságtalan osztályt létesített, mely a maga részéről tovább szaggatta a vallás hálóját: először is mindenféle formájú és mindenféle színű szerzeteseket, azután tanítókat iskolák és egyetemek számára, továbbá előljárókat a plébániák élére; azután a tanulatlanok közül különféle, cimerekkal ékesített nemesi nemzetségeket, továbbá a polgári rendeket. Mind e testületek és rendek uralkodásra törekednek, amennyiben ravaszsággal, erőszakkal vagy vétellel vagy pedig örökségi alapon földet foglalnak le. Egyesek közülök egyházi urak, a többiek világi urak.

A római egyház *három részre oszlott*: világi urakra, királyokra és fejedelmekre, — ezek hadakoznak egymással és védik az egyházat, a papságra, — ez imádkozik, a harmadik részt pedig a munkálkodó nép teszi, melynek gondoskodnia kell a két előbbi rész testi szükségleteiről. Micsoda egyenlőtlenség áll elő ily megosztás következtében! Két résznek jó dolga van: henyél, zabál és könnyen teheti, hogy pénzt pazaroljon és a harmadik részen megüljön, miután megnyergelte azt, e harmadik rész pedig cipeli ama nagyétűiek minden cók-mókját. Az ily megosztás ellenkezik Krisztus tanával, mely szerint az egész világ egységes egész, egy szív és egy lélek legyen.

A vallás hálóját leginkább e két hatalmas cethal tépte szét és tépi még mindig: az egyházi uralkodó és a világi főuralkodó. Az *egyházi uralkodó* — a pápa sérti Krisztus törvényét először azzal, hogy a szegénységet, a munkát, az igehirdetést és a többi pásztori kötelességet megvetette, világi hatalmat és méltóságot szerzett és azt követeli, mélyen a földig hajolja-

nak előtte, mint valami Isten előtt. Törvényeit, amelyek Isten és a vallás törvényeivel ellenkeznek, megszorította, úgyhogy az emberek e törvények miatt feledték Isten és a vallás törvényeit és azt hiszik, hogy a vallás nem áll másból, mint a főpap törvényeiből. A papok összes istentiszteleti ténykedéseikben e törvényekhez igazodnak: nem imádkozhatnak másként, mint hogy az előirt és bizonyos alkalmakra elrendelt litániákat kornyikálják, melyekkel vastag könyvek vannak telenyomtatva.

Azt tartják imádságnak, ha a templomban, hangosan, hogy mindenki hallhassa, egyik pap a másiknak szavakat és verseket kiált oda. A tudatlan nép, mely nem gondolkodik, mindezt keresztény vallásnak tartja, ami nem is csodálandó, mert a vallásról csak annyit hallott, hogy Isten a templomban látható és vasárnap tilos szántani.

A másik cethal, mely a vallás hálójába belehengergett és azt széttépte, a *császár, pogány igazgatásával*, annak pogány intézményeivel, pogány jogokkal és törvényekkel. A kereszténységnek Konstantintól való felvételéig a keresztények Krisztus törvényéhez igazodtak, pápai és császári rendeletek minden hozzákeverése nélkül; nem volt közöttük viszály és csak adókat kellett fizetniök és, mint a pogányok alattvalóinak, bizonyos kötelezettségeket kellett teljesíteniök. Miután azonban Konstantin császárt pogány igazgatásával és pogány törvényeivel befogadták a vallásba, a keresztények ártatlansága és tisztasága veszendőbe jutott.

Lehetetlen felsorolni mindazokat a pogány sajátosságokat, melyek az igaz vallást és az igazi istentiszteletet beszennyezik; csak néhányat említünk azok közül, melyek a császárral kapcsolatosak: 1. Konstantinnak és utódainak, ha a keresztények felett uralkodni akarnak, a legnagyobb jámborságra kellene példát mutatniök, e helyett azonban akként élnek a keresztények között, hogy elszakadnak a val-

lástól és a legistentelenebb dolgokat követik el. És szolgálják meg udvaroncok ugyanoly méltatlan életmódot folytatnak, annyira, hogy a keresztény társadalomban mint az elhullott tetem tűnnek fel, mely bűzével mindeneket megfertőztet. Azonban a papság meg a magister-had még igazolja őket, harmadik pártjaként a sátáni egyháznak, és azt mondja: „Igy illik rangjukhoz; udvaroncoknak jókedvűnek, fesztelennek és féktelennek kell lenniök“.

A császár kénye szerint, büszke elégedettséggel és nyugodtan él pogány hatalmával, a legkevésbé se törődve vele, hogy keresztény és keresztényeken uralkodik. *Még nem is a fizikai elnyomás a legjelentősebb,* mellyel a császár alattvalóit sújtja, amennyiben adókkal és hasonlókkal terheli őket: ezzel kárt szenvednek vagyonukban és fáradságos munkát kénytelenek végezni; de, ha e kényszert türelmesen viselik, a lelkiismeret nem szenved alatta. Sokkal súlyosabb, hogy a világi hatalom nem tekinti bűnnek, hogy embert öljön és mindenféle erőszakot műveljen és keresztényeket arra *kényszerít*, hogy kölcsönösen hadakozzanak egymással és ekként *megszegjék Krisztus parancsát*.

A keresztényeknek az első egyház állapota volt a legkedvezőbb, mikor a pogányok még semmit sem közösködtek a keresztényekkel és ez még ma is így tarthatna, ha a sátán fondorkodása és két embernek, Sylvester-nek¹) és Konstantinnak a vaksága mérget nem csepegtetett volna a kereszténységbe, már mint a pápai és a császári hatalom mérgét. Krisztus Egyházával hasonló történt, mint ami a zsidókkal történt volt. Mikor az Igéret-földjére érkeztek, négyszáz évig maradtak ott a nélkül, hogy földi uralkodó lett volna felettük és egyedül Isten és Isten törvényének oltalmában éltek; később azonban, miután Istent megtagadták, azzal a kéréssel fordultak Sámuelhez, hogy

¹ Sylvester volt a pápa neve, ki Konstantint megkeresztelte.

adjon nekik királyt. Óhajításuk teljesült, de bizony-
sággal, hogy nagy bünt követtek el, Isten jelt küldött
nekik: mennydörgést és esőt. Valami hasonló történt
a keresztényekkel is, azzal a különbséggel, hogy a
zsidók azért kívántak királyt, mert a földi javakon
csüggték és azt remélték, hogy földi dolgaiknak földi
király alatt jobban kell majd folyniok, mint az égi
király uralma alatt; a keresztények azonban nem ta-
gadták meg Istent és nem is esengtek pogány igazga-
tással uralkodó királyért, hanem annak *az üdvnek az
ürügyén* történt a dolog, melyet a császár megkeresz-
telkedésétől *az egyház részére* reméltek. A következ-
mények egész ellenkezőknek bizonyultak: amit a
császár azelőtt kinszenvedésekkel se tudott elfogad-
tatni a keresztényekkel, azt most az irántuk való jó-
indulat ürügyén sikerült reájuk tukmálnia és miután
hitben egyesült velök, belevonta őket a pogány hitel-
lenségbe. Ez az ártalom Sylvester és Konstantin
vétke, de nem kevésbé vétkes az a többi keresztény
is, aki a vallási dolgok megítélésében a legtökélete-
sebbnek és a legokosabbnak véelve magát, annak a
*bizonyításán igyckezett, hogy az egyház üdvéhez szük-
séges a világi hatalom.*

Az idők folyamán a halakhoz, melyeket az apos-
toloK összehalásztak, vagy más szóval, a hivekhez
sok egyéb hal vagy rossz emberekből álló csöcselék
társult, mely a hálót széttépte. E gonosz csöcselék nem
akar megmaradni a hitben, se pedig követni nem
akarja azt, hanem sárba rántja a vallást és mert
mindegyiköknek megvannak a tulajdonságai, melyek
ellenkeznek a vallással, azt szeretnék, hogy azokat a
vallás dolgainak ismerjék el. Legelsőbb is a cimerral
ékesített csürhéről és nemzetségeiről akarunk szólni.

E különböző, cimerral ékes nemzetségek oly
életmódot folytatnak, mely teljesen ellenkezik Isten
parancsaival és Isten Fiának meggyalázásában túl-
tesznek a többi emberen. E nemzetségek kettős bün-
nel terhelve jönnek a világra: először Ádám bünével,

mint mindenki, másodszor pedig nemesi származásuk bűnös öntudatával. E nemesség folytán azon igyekeznek, hogy mindennel, amivel csak tehetik, névvel, modorral, ruhával, táplálékkal, lakóhelyük építési módjával, szokásokkal és viselkedéssel kitűnjenek mindenki más felett. Minden cselekedetükben, szokásukban, egész beszédmódjukban megnyilvánul dőlyfősségük. Birni szeretnék a test és a világ minden javát, hogy méltóságot és dicsőséget élvezzenek és kerülnek minden kellemetlent, amit az embereknek bűneik miatt el kell viselniök. Szorgos munka, türelem, üldöztetés, egyszerűség, megalázkodás, szolgálatkészség nekik megannyi illetlen dolog; fesztelen, henyé, könnyü életet akarnak, tulhalmozva akarnak lenni földi javakkal, tisztaságot, szépséget, különösen fantasztikus és elegáns szabásu ruhákat akarnak; pompás, mindeneket csodálatra gerjesztő lakomákat kell rendezniök, mintha istenek meg istennők volnának; tiszta és puha fekhely kell nekik, édeskés és behizelgő beszédek, tele hamissággal és hozzátevással: „Ahogy parancsolni méltóztatik“. Nemességük arra bírja őket, hogy cselédek segítségével gyakori és utálatos tisztálkodásokat végezzenek, melyek sokszor az értelmetlenségig mennek; nemességük arra bírja őket, hogy kifessék magukat. Végül nemességük azt követeli tőlük, hogy uralkodjanak és csakugyan ez a címeres fajzat magához ragadta a földet és hatalmat szerzett a többi ember felett. A parasztok és a „keményfejű buta fickók“ szenvedése és verejtéke révén érvényesítheti nemességét. De a parasztnak csak el kell kezdeni nem dolgozni és ez az egész nemesség elhervad és egyszintre süllyed a marhapasztorokkal.

A nemesi leszármazás azon a pogány szokáson alapul, hogy császároktól és királyoktól címereket lehet kapni. Egyesek ezt szolgálattal szerzik meg jutalomképen valamiféle hőstettekért; mások a méltóság okából megvásárolják és vesznek például várkaput, farkas- vagy kutyafejet, fél-lovat, szarvast, kést, kol-

bászdarabot vagy más efélét. Ilyen cimereken alapul az egész nemesség és értéke is ugyanannyi, mint a cimeré. Ha nem volna pénzük, az éhség reáhajtaná őket, hogy ne törődjenek a cimerral és fogják meg az eke szarvát. Nem a cimemben, hanem a pénzben rejlik a nemesség főereje és ha nincs pénz, a nemes úr egyenlővé válik a paraszttal és ha szégyel dolgozni, nem lesz egy falat kenyere ebédre.

A nemesi rend kettős születése az, hogy Ádám bűnében és a cimereken alapuló nemesi mivoltának tudatával születik, egész sereg új bünt von maga után. A nemesség tudata hiuságot, alázat- és türellemhiányt szül. Próbáljon meg valaki nemesembert közönségesnek vagy parasztnak nevezni, rögtön a törvény elé hurcoltatja, hogy tisztázza magát a parasztság vagy közönségesség alól. Más bűnök, melyek ugyanebből a forrásból fakadnak, a következők: henyélés, dusálkodni akarás, pogány uralomvágy, kegyetlenség, erőszak. A papság pedig segédkezik e bűnökhöz és azt mondja az uraknak: „Ez nem bűn, ez velejár, vagy összeillik rangotokkal“. Ilyen és hasonló beszédekkel mintegy öntözi e bűnöket, hogy gyorsabban tényésszenek és erényt csinál belőlük.

E bűnök a szülőkről átszármaznak a gyermekekre, kiket ugyanazokban a tévelygésekben nevelnek melyekben ők megrögződtek és ily módon Istentől elvonják teremtményeit. Nemesi leszármazásuk miatt az urak szükségesnek vélik gyermekeiket német országok fejedelmi udvaraiba küldeni, hogy ott különféle hókolásokat és arcfintorgatásokat, „illendőséget“, gáláns mozdulatokkal való hajlongást tanuljanak és megrészegedjenek a méregtől, melyet az udvarokban nyujtanak. Mindez hiuságból történik: nagyon is szeretik a világi pompázást és mert ezt othon nehezen tudnák elérni, gyermekeiket a hatalmasokhoz küldik, hogy ily módon valami méltósághoz jussanak és az öregek büszkélkedve mondhassák, látjátok, a fiunk a király ajtónállója volt és leányunk iga-

zitja vagy viszi a királyné uszályát. Annyira megsza-
porodott ez a cimeres fajzat, hogy már kevés számára
a föld. Mind uralkodni, gazdagságban tobzódni akar,
de némelyeknek nincs hozzá módjuk: sok van, akire
reászigorodik a nyomor, de dolgozni nem akarnak,
szégyenlik a munkát, torka azonban valamennyinek
ugyancsak öblös. Némelyek nyakig ülnek az adóssá-
gokban, hizelgő beszédekkel különféle ígéretekkel
csalnak ki pénzt, dolgozni azonban semmikép se
akarnak, nehogy munkával foltot ejtsenek nemesi
származásukon. Ezek az urak magukhoz kaparintot-
ták a legterjedelmesebb és legjobb földeket és pusztá-
sággá változtatták azokat, ahol a farkasok kóborol-
nak, ők maguk azonban akkor kelnek, amikor az ud-
varnál szokásos, üldögélnek és különféle ujságokról
való végtelen beszélgetésekkel töltik az időt. A Szent-
írásban sehol nincs utalás arra, hogy egyes emberek
különb eredetűek, mint a többiek. Salamon maga is
beismerte semmiségét és ha az Ó- és az Új-Szövetség-
ben a „nemes“ szóval találkozunk, ez azt a nemessé-
get jelenti, mely erényen és bölcsességen alapul.
Amily visszatetsző e nemesek életmódja, oly vissza-
tetsző a ruházat is, melyet férfiak és nők viselnek.
Általában se a pogányok, se a zsidók nem szentség-
telenítették meg oly fokban Krisztus vallását, mint
amennyire megszenségtelenítik ezek a nemezetségek,
melyek cimerekre támaszkodnak és hamis módon
csatlakoztak a valláshoz. Istennek nincsenek tetszé-
sére és az embereknek is csak kárukra és terhükre
válnak. A dolgozó nép hátán cipeli nemességük terhét,
ők azonban készek elnyelni a népet és mindent,
ami jó van a földön, magukhoz kaparintani és el-
nyelni. Nagy kár származik tőlük minden emberre
azzal, hogy mindeneket lehuznak a maguk romlottsá-
gába és embertársaikat, mint a hulla a maga mérgé-
vel, mely az embereket elpusztítja, megfertőztetik.
Romlottságukkal legelőbb gyermekeiket és cselédsé-
güket fertőzik meg, amennyiben hiúságot és elő-

kelődi modort oltanak beléjük, azután azonban a városi nép is átveszi életmódjukat. Mindezt azért ir-
tuk, hogy e cimrel ékes csöcselékben megismerjék
az Antikrisztust, akiről szent Pál beszél, mikor azt az
elvetemültség emberének és a romlás fiának mondja.

Chelcicky Péter.

November 11.

A tökéletességhez való közeledés élettörvény.

*

Erkölcsei törvény csak abban az esetben lehetsé-
ges, ha egyáltalában teljesíthető. A kötelesség azon-
ban fentáll, köt és kötelez bennünket. Az emberek
azt mondják: önzőknek, fősvényeknek és kéjvágóyók-
nak születünk és nem lehetünk mások.

De igen, lehetünk. A fődolog a szivben érezni,
hogy minek kell lennünk. Ez érzés erőt fog nekünk
adni.

*

Szabadok vagytok, hogy miként ténykedjete-
k és ti érzitek ezt. Az a nyomoruságos philosophia, mely
azon igyekszik, hogy egy fantasztikus tant szegezzen
ellenébe az emberi lelkiismeret, az emberi megisme-
rés hangos szavának, valamennyi lehetséges sophismá-
jával se volt képes elhallgattatni az emberi szabadság
két megvesztegethetetlen tanuját: a lelkiismeretfur-
dalást és a vértanuság fenségét. Szokratesztől Krisztusig
és Krisztustól azokig az emberekig, kik minden év-
században meghaltak az igazságért, meggyőződésük
összes vértanui tiltakoznak e szolgálai tan ellen és han-
gos szóval kiáltják nekünk: „Mi is szeretjük az életet
és mindazokat, kik az életet megszépítették szá-
munkra és akik a küzdelem feladására kértek ben-
nünket. Szivünk minden dobbanása azt kiáltotta: élj!
De mi az eljövendő nemzedékek üdvéért a halált vá-

lasztottuk. És Kaintól a jelen idők legnyomorultabb kémjéig az összes árulók és hitszegők lelkük mélyén a kárhozat, a szemrehányás hangját hallják, azt a hangot, mely nem enged nyugtot nekik és örökké ismétli: „Miért hagytátok oda az igaz utat? Szabadok vagytok cselekvéseitekben és ezért felelősek cselekedeteitekért.“

Mazzini.

Ha azt kérded tőlem: „Mit tegyek?“, — engedd meg, hogy azt válaszoljam: a jelen pillanatban, úgy, ahogy most vagy, semmit se tehetsz. A teendő, mely most reád hárul, az, hogy lehetőleg szünj meg pusztá visszhangja lenni a magad és mások önzésének vagy üres dilettantizmusának és légy, ha nem is nagy, de becsületes lélek. Magadba kell tekintened és meg kell győződöd, vajjon van-e ott csak nyoma is a léleknek. Mig ez meg nem történt, nincs mit tenni. Testvérek, az a feladatunk, hogy amennyire csak tudjuk, restituáljuk magunkban a lelket és a lelkiismeretet, dilettantizmusunkat őszinteséggel, halott, megkövesült szivünket eleven szivvel váltsuk fel! Csak akkor fogunk elkezdni megérteni nem egy, de végtelen soru jó cselekedetet, annak többé-kevésbé világos következtességében. Tegyétek meg az első lépést, a második kevésbé fáradságos, derüesebb, könnyebb lesz.

Carlyle.

Egy ember a tengerbe ejtett egy drága gyöngyszemet és hogy azt visszaszerezze, nekiállt vödörrel kimeríteni a vizet. A tenger szelleme feljött a mélységből és kérdezte: „Meddig akarod ezt így folytatni?“ Az ember azt felelte: „Amig a tengert kimeritem és a gyöngyöt megtaláltam“. A tenger szelleme felhozta neki a gyöngyöt.

A külső következmények nem a mi akaratunktól függenek, de erőfeszítés mindig lehetséges és a jótékony belső következmények mindig szigoruan arányosak az erőfeszítéssel.

November 12.

Nincs hatalmasabb mint az alázatos ember.

Az alázatos ember, ki szabaddá teszi magát a saját éniségétől, Istennel egyesül.

★

Mi se szelidebb és engedékenyebb, mint a víz, ha azonban valami keményre és szilárdra hull, semmi se lehet erősebb nála. A gyenge legyőzi az erőt. A szelid legyőzi a kegyetlent. Mindenek tudják ezt, de senki se akarja cselekedni.

Lao-Tsze.

★

Aki a körülményekkel erőszakos, azzal a körülmények is erőszakosak, aki enged nekik, annak azok is engednek.

Ha észreveszed, hogy a körülmények nem kedvezők, ne ellenkezz velök, hanem engedd azokat természetes folyásukra, mert aki szembeszáll a körülményekkel, rabszolgájukká válik, aki azonban alkalmazkodik hozzájuk, urrá lesz felettük.

A Talmud.

★

Ha egy bölcs követi az erény törvényét, elrejtőzik az emberek pillantása elől és nem sajnálja, hogy senki se ismeri.

★

„A parthusok országában“, — meséli Saadi, — „találkoztam egy emberrel, ki tigrisen lovagolt. Mikor ezt láttam, annyira megijedtem, hogy se elfutni, se megmoccanni nem tudtam. Az ember azonban így szólt hozzám: „Saadi, ne csodálkozz azon, amit látsz. Csak ne vond ki nyakadat Isten igájából és semmi se lesz oly erős, hogy kivonja a nyakát a te igádból.“

★

Az ember nagyon erős, ha beéri vele, hogy az legyen, a mi és igen gyenge, ha az emberiség fölé akar emelkedni.

Rousseau.

★

Az az ember, ki tökéletesíti magát az alázatosságban, mintegy valamely kup hegyéről annak alapjára ereszkedik alá. Minél lejjebb csuszik, annál szélesebb lesz szellemi életének a köre.

★

A leggyengébb a világon legyőzi a legerősebbet; ezért oly nagy az alázatosság kiválósága és a hallgatás előnye. Csak kevesen tudnak a világon alázatosak lenni.

★

Amíg az ember él, puha és hajlékony. Mikor meghalt, keménnyé és szárazzá válik.

Minden dolog, a fű és a fák is, amíg él, puha és hajlékony. Mikor meghal, keménnyé és szárazzá válik. Ezért a keménység és a szilárdság — a halál kísérői. A puhaság és a hajlékonyság — az élet kísérői. Ezért nem az fog győzni, kinek erős karjai vannak. Amikor a fa megkeményedik, halálra van szánva. Az erősek és nagyok lent vannak, a gyengék és puhák fent vannak felettük.

Lao-Tsze.

★ ★ ★

Minél alázatosabb valaki, annál szabadabb és erősebb.

November 13.

Az öntökéletesítés már azért is sajátossága az embernek, mert, ha őszinte, soha nem lehet megelégedve magával.

*

Az ember először is fejlessze ki a jóra való képességeit; a Gondviselés ezeket nem már készen ültette beléje; csak csirákról van szó. Jobbá tenni, kiművelni magát — ez az ember dolga. *Kant.*

*

„A rossznak a gyökere az igazság nem-ismerése“, — mondta Buddha.

E gyökérből sarjad azonban a tévedés fája, ezernyi szenvedés-gyümölcsével.

A tudatlanság ellen csak egy szer van: tudás. Igazi tudásra azonban csak saját tökéletesedése révén tehet szert az ember. Következésképpen a közrossz javulása is csak oly módon érhető el, hogy az emberek magasabb világnézetre emelkednek és e világnézet szerint cselekedvén, jobbá válnak.

Ezért minden fáradozás, mely a közéletet meg akarja javítani, mindaddig hiábavaló, míg az emberek maguk jobbá nem válnak; a közélet megjavulásának minden egyes ember megjavulása a legbiztosabb eszköze.

Dr. Hartmann Ferenc
(álneve: Subhadra Bikshu)

*

A keresztény nem lehet csupán tanító vagy csu-

pán tanítvány, hanem mindig az egyik is, meg a másik is és ezért mindig előbbre halad és tökéletesedése nem ér véget.

Barátom, ne tekintsd magadat másnak, mint tanítványnak és tanulóknak. Ne gondold, hogy tulságosan öreg vagy tanulni, hogy erőd elérték teljes érettségüket és kifejlődésüket és jellemed meg lelked megkapta a kellő formát és nem válhat jobbá. A keresztény soha sem fejezi be tanfolyamát: sirjáig tanuló marad.

Gogolj.

*

A gondolkodó ember érez bizonyos bánatot, mely még erkölcsi romlássá is válhat és amelyről az, ki nem gondolkodik, mit se tud: már mint — ha nézi a bajokat, melyek az emberi nemet oly nagyon és (ahogy látszik) a jobbrafordulás minden reménye nélkül nyomják — elégedetlenséget érez a Gondviseléssel, mely a világ folyását egészében kormányozza. Azonban ropant fontos, hogy *az ember meg legyen elégedve a Gondviseléssel* (bárha még oly fáradságos pályát jelölt is ki számunkra a mi földi világunkban), részint, hogy a fáradalom közepette még mindig bátorságot merítsünk, részint pedig, hogy a hibának a sorsra való áthárításával, ne tévesszük szem elől a magunk hibáját, mely talán mind e bajok egyedüli oka és elmulasszuk a megjavulásban található segítséget ellenők.

Kant.

*

Ahogy rossz szokásokról leszoktatod magadat, ugy lehet és kell leszokni az önzésről is. Kedvet érzel megnövelni a *te* élvezetedet, kiűnni, mások szeretetét felébreszteni — állj meg. Ha másokért nem akarsz tenni semmit, ne tégy semmit, egyedül magadért ne tégy semmit.

*

Az erény elérésének első szabálya az, hogy az ember csak saját tökéletesedésére gondoljon, ne pedig az emberek dicséretének kilátása irányítsa cselekedeteit.
Si-king.

★

Az, akinek gonosz tetteit a jók elfedezik, világol e világon, mint a felhők közül kilépő hold.

Az egész föld birtoklásánál, az égbeszállásnál, az egész világ felett való uralkodásnál, mindennél jobb a bölcsességhez vezető első lépések öröme.

Dhammapadam.

★

Mondá egy másik: „Uram, követni akarlak; de engedd meg, hogy elbucszam a házambeliectől.“

Jézus pedig mondta neki: „Senki, aki kezét az eke szarvára teszi és hátranéz, nem alkalmas az Isten országára.“
Lukács, IX, 61—62.

★

Aki életét a tökéletesedésnek szenteli, csak előre néz. Csak aki megállt, néz hátra az elvégzettre.

★ ★ ★

Az önmagunkkal való elégedetlenség szükséges feltétele az észszerű életnek. Csak ez az elégedetlenség serkent bennünket az önmagunkon való munkálkodásra.

November 14.

Minden tudás között a legfontosabb az a tudás, mely az életet megvilágítani és vezetni képes.

★

Nagyon fontos ismerni az élettörvényeket, de az a tudás, mely az öntökéletesedéshez vezet, a legfontosabb tudás.

*

Jobb alázatosságban kis rész józan emberészre szert tenni, mint önelégültségben a tudomány legnagyobb kincseivel rendelkezni. Nincs semmi rossz a tudósságban és minden tudás, akármiféle is, önmagánál fogva kellemes, de jó lelkiismeret és erényes élet mindig többre becsülendő a tudásnál.

Kempis Tamás.

*

A tudomány fejlődése egyáltalában nem segíti elő az erkölcsök tisztulását. Az összes népeknél, melyek életét ismerjük, a tudományok fejlődése előmozdította a népek demoralizálását. Hogy ma másként gondoljunk, az azért van, mert sekélyes és csalóka ismereteinket összetévesztjük az igazi magasabb tudással. A tudományt a maga elvont értelmében, a tudományt általában nem lehet nem tisztelni, de a mai tudomány, az, amit a balgák tudománynak neveznek, csak gúnyt és megvetést érdemel.

Rousseau.

*

A tanítótól azt várjuk, hogy tanítványában először az értelmes, azután az eszes embert és végül a tudóst formálja ki.

Az ilyen eljárásnak az az előnye, hogy ha a tanítvány nem is jut el soha a végső fokra, ahogy rendszerint történni szokott, mégis utbaigazítást nyert és ha nem is az iskola, de az élet számára gyakorlottabbá és okosabbá vált.

Ha e módszert megfordítják, a tanítvány elcsip valamiféle észet, még mielőtt az értelem kiművelődött volna benne és kölcsönzött tudományt cipel magával,

mely mintegy csak ragad rajta, nem pedig összenőtt vele és amely mellett kedélyi képessége még ugyanoly terméketlen, mint amilyen volt, de egyuttal a képzelt tudás folytán sokkal romlottabbá is vált. Ez az oka, amiért nem ritkán talál az ember tudósokat (tulajdonképen iskolákat végzett embereket), kik kevés értelemről tesznek tanuságot és amiért az akadémiákról több izetlen agy került ki a világba, mint a közvilág akár-melyik más osztályából.

Kant.

★

Csak az tudós, aki helyesen cselekszik.

Hytopadesa.

★

Az akarat mindaddig nem jár helyes uton, amíg az értelem megszokásai kiigazításra nem jutnak, mert az akarat ez utóbbiak eredője. Az akarat megszokásai azonban csak akkor lesznek a leghelyesebbek, ha az élet egészének törvényein fognak alapulni, ha minden az igazság álláspontjáról történő átvizsgálásra került.

Seneca.

★

Kövesd a tudós ember beszédét a legnagyobb figyelemmel, még ha cselekedetei nem is felelnének meg tanításának. Az embernek tanulnia kell, még ha valami falra volna is írva a tanítás.

Saadi.

★ ★ ★

A tudásban nem a mennyiség a fontos, hanem a helyes mérlegelés. Fontos azt tudni, mely ismeretek a legfontosabbak, melyek másod, melyek harmad stb. sorban fontosak és melyek a legkevésbé fontosak.

November 15.

Csalókák a gazdagság örömei.

*

Ne gyűjtsetek kincseket a földön, hol moly és rozsdá megemészti azokat és ahol tolvajok betörnek és lopnak. Hanem gyűjtsetek kincseket a mennyben, hol moly és rozsdá nem pusztít és ahol tolvajok nem törnek be és nem lopnak. Mert ahol a kincséd van, ott van a szived is.

Máté, VI., 19—21.

*

„Ahol a kincséd van, ott van a szived is.“

*Mily szörnyű sárban hever hát annak a szive, ki-
nek a gazdagság a kincse.*

*

Mert hogy az emberek szép házakat, sok szántó-
földet, sereg szolgát, ezüstedényeket és nagy ruha-
készletet láttak, — minden erejükkel azon igyekeznek,
hogy még többjük legyen, úgyhogy a leggazdagab-
bak előidézöivé válnak e bajnak a kevésbbé gazdagok-
nál, ezek pedig a még kevésbbé módosaknál. Ha tehát
a gazdagok nem gyűjtenének és tékozolnának vagy-
onokat, nem tanítanak pénzsóvárgásra a kevésbbé gaz-
dagokat és a szegényeket. A gazdagság szeretete azon-
ban rosszabb minden zsarnokságnál: gondokat, irigy-
séget, álnokságot, gyűlöletet, rágalmazást támaszt és
számtalan akadályt az erény útjába, úgy mint — gond-
talanságot, léhaságot, kapzsiságot, dőzsölést. Ez azon-
ban még a szabad embert is rabszolgává, sőt a rab-
szolgánál is rosszabbá teszi, nem az emberek, hanem
a lélek legszörnyűbb szenvedélyeinek és betegségeinek
rabszolgájává. Az ilyen ember sok mindenfélére reá-

szánja magát, ami Isten és emberek ellenére van, mert fél, hogy valaki elragadja tőle uraságát. Keserű, szolgai, ördögi uraság ez! Különösen kártékony benne, hogy ily boldogtalan állapotban lévén, csókolgatjuk láncainkat és sötét tömlőben lakván, nem akarunk kilépni Isten világosságára, hanem a rosszhoz láncoljuk magunkat és a betegségben leljük üdülésünket. A legrosszabb azonban az a dologban, hogy ha valaki meg akarna szabadítani bennünket e súlyos fogságból, ezt nemcsak nem engedjük neki, de felbőszülünk és lármát csapunk és cseppet se viselkedünk helyesebben, mint a bolondok, sőt még szerencsétlenebbül, mint ezek — mert mi nem akarunk megválni a bolondságunktól. Vajjon csak azért született az ember, hogy bányákat ásson és aranyat halmozzon? Nem e végből teremtett téged az Ur a Maga képére, hanem hogy az Ő akaratát teljesítsd. *Johannes Chrysostomus.*

*

Gazdagságnak és hatalomnak, amiként magának az életnek is, — mindannak, amit az emberek oly sok fáradsággal szereznek és őriznek, ha egyáltalában van valami értéke, csak annál az élvezetnél fogva van, mellyel mindezt el lehet lökni.

*

Az emberek ezerszerte jobban igyekeznek gazdaggá lenni, mint értelmi és szivbeli műveltségre szert tenni, mikor pedig boldogság tekintetében az, ami az ember, kétségtelenül fontosabb, mint az, amiye van az embernek. *Schopenhauer.*

*

Ha vettetek valami modern cifraságot, még tiz

más dolgot kell vásárolnotok, hogy mindaz, amit viseltek, összeillő legyen egymással.

★

Miért kell az embernek gazdagnak lennie? Miért kellenek neki lovak, szép ruhák, pompás lakószobák, beléptijegyek nyilvános mulatóhelyekre? Csak gondolathiány miatt.

Adjatok ennek az embernek valami belső gondolkodási munkát és vissza fog vonulni valamely magányos kertbe vagy szobába, hogy gondolatainak örvendezzon és boldogabb lesz, mint a leggazdagabb emberek.

Emerson.

★

A szegény ember gyakrabban és gondtalanabban nevet, mint a gazdag.

Seneca.

★ ★ ★

Azoknak, kik szellemi életet élnek, a gazdagság nemcsak nem szükséges, de nyomasztó, mert hátráltatóan hat az igaz életre.

November 16.

A hit életerőt ad.

★

Krisztus minden idők legnagyobb személyisége... Az igazi, az egyetemes vallást hirdette, az Isten és az emberek iránt való szeretet vallását. Mégis nem kétekedem benne, hogy Isten a jövőre még nagyobb embereket tartogat. És amikor ezt mondom, nem kisebbitem Krisztus jellemnagyságát, hanem vallom Isten

mindenhatóságát. És ha majd az emberek elkövetkeznek, megújul a régi küzdelem: az emberek ismét meg fogják ölni az élő prófétát és isteníteni fogják a holtat.

Akárhogy lesz is azonban, Krisztus ma oly igazságokat tanít, melyek teljesen ellenkeznek azokkal, melyekre rendszerint oktatnak bennünket. Ha tanítását összhangzásba akarta volna hozni azzal, amit az emberekről mondtak neki, ha csak a testtel és vérrel volna összhangzásban, úgy nyomoruságos zsidó lenne és a világ elveszitené a vallási élet legdrágább kincsét, az egyedüli, egyetemes és igaz vallás örvendetes megjelentését.

Ha csak, mint a többiek, azt mondaná: senki se lehet nagyobb és igazabb, mint Mózes — úgy jelentéktelen lenne és Isten szelleme elhagyná lelkét. Azonban nem az emberekre, hanem Istenre támaszkodott, reményeitől, nem pedig aggodalmaitól vezettette magát. Az emberekért, az emberekkel és az emberek segítségével dolgozott, hitt Istenben és tiszta lévén, mint az igazság, nem félt se az egyháztól, se az államtól és nem volt nyugtalan, noha Pilátus és Herodes csak azért kötöttek barátságot, hogy Őt — a világ királyát megfeszítsék. Folyton úgy tűnik fel előttem, mintha hallanám e magasztos szellem hangját, ahogy hozzám és hozzátok szól: „Ne félj, szegény testvér, és ne csüggedj. A jóság, mely bennem lakozott, neked is lehetséges: Isten hozzád épp oly közel van, mint amily közel volt akkor hozzám és épp oly gazdag az igazságban, épp oly kész, mindenkit fellelkesíteni, aki Nekí szolgálni akar.“

Parker.

*

Csak egy (igazi) vallás van; de a vallásnak lehet sokféle fajtája.

Kant.

*

Csak a vallás szül szilárd, hatalmas meggyőző-

dést, energiát és oly egységet, mely egyedül tudja meggyógyítani a társadalmat. *Mazzini Giuseppe.*

*

Csak egy, csak egyetlen egy csalhatatlan vezetőnk van — a mindenség szelleme, mely valamennyiünket együttesen és mindegyikünket külön áthat, mely minden egyesbe a helyesre való törekvést beoltja; ugyanaz a szellem, mely a fának a nap irányába való növekedést, a virágnak az őszi maghintést, nekünk pedig azt parancsolja, hogy — Isten felé törekedjünk és e törekvésben egymással mind jobban egyesüljünk.

★ ★ ★

Amíg él, hisz az ember. Minél közelebb van hite az igazsághoz, élete annál boldogabb; minél távolabb tőle, — annál boldogtalanabb az ember.

Minden hit nélkül azonban nem élhetne az ember. Nyomban meg kellene halnia, vagy természetes halállal, vagy hogy megölné magát.

November 17.

Szenvedünk a multtól és elrontjuk magunknak a jövőt csak azért, mert megvetjük a jelen. Mult és jövő illuzió, egyedül a jelen valóság.

*

Figyelj a jelenre. Minden helyzet, minden pillanat végtelenül értékes — az örökkévalóságof képviseli.

*

Egyike a legmegszokottabb tévedéseknek, hogy a

jelen óra nem válságos, nem döntő óra. Ird a szivedbe, hogy minden nap az év legfőbb napja.

Emerson.

★

Minden nemzedék tisztelje kimagasló embereit és ne mondja: „Elődeik méltóbbak voltak“.

A Talmud.

★

Minden jelentéktelen, kivéve azt, amit a jelen pillanatban teszünk.

★

Haladéktalanul használd edényedet (testedet), holnap eltörhet.

A Talmud.

★

Hogy meg is teszed-e, amit tenned kell — ez óriási jelentőségű, mert életed egyedüli értelme abban rejlik, hogy e rövid, neked juttatott élettartam alatt a helyeset teszed, azt teszed, amit Ő, ki életre hívott, követel tőled.

★

Nincs se múlt, se jövő, mert vajjon ki hatolt el valaha is ez illuzórikus országokba? Csak jelen van. Ne epeszd magadat gondokkal a holnapi nap miatt, mert nincs holnap. Élj a mai napban és a mai napnak és ha mai napod jó, akkor mindenkorra jó.

A „Whim“ folyóiratból.

★ ★ ★

Ha nehéz a szived, ha a múlt emléke bánt, vagy a jövő aggaszt, gondold meg, hogy az élet csak a jelenből áll, fordítsd erre minden erődöt; a múltért való minden bánatod és a jövőért való minden izgalmad szerte fog foszlani és szabadság és öröm érzete árad el benned.

Heti olvasmány

A szeretet követelményei

Képzeljünk el néhány embert, férfiakat és nőket — egy házaspárt, testvért, atyát, leányt, anyát, fiut, vagyonos osztálybelieket, kik hamarosan megértették a munkásnép nyomora és elnyomatása közepette folytatott fényűző és henye életmód bűnös voltát és fölöslegüket elajándékozva, vagy valamiféle módon magukat megszabadítva attól, odahagyták a várost és két-két személyre számítva évi, mondjuk, százötven papír-rubelt tartottak meg maguknak, vagy pedig egyáltalában nem tartottak meg semmit, hanem életfenn tartásukat valami foglalkozással — mondjuk, porcelánfestéssel, jó könyvek fordításával — biztosítják és vidéken, valamely orosz faluban laknak, hol egy parasztgunyhót béreltek vagy vásároltak és önkezüikkel művelnek meg veteményes- és gyümölcsöskertet, méheket tartanak és emellett a falubelieknek, amennyire futja tőlük, orvosi és pedagógiai segítséget nyújtanak, — gyermekeket oktatnak, leveleket, kérvényeket és hasonlókat irnak.

Az ember azt gondolná, mi lehet jobb, mint az ilyen életmód? Azonban ez az élet hamarosan nem lesz már örvendetes, ha ez emberek nem képmutatóskodnak, nem hazudnak, ha őszinték. Mert ezek az emberek, ha lemondtak mindazokról az előnyökről és örömeikről, az élet mindama kiszépitéseiről, melyeket a város és a pénz nyújtott, ezt csak azért tették, mert az embereket testvéreknek, Isten előtt egyenlőknek nézték, — nem tehetségeik, vagy nem bánom, érdekeik szerint egyenlőknek, hanem egyenlőknek az élethez való joguk és mindannak tekintetében, amit az élet nyújthat nekik.

Ha az emberek egyenlősége tekintetében, mikor

mint felnőtteket és mindegyiküket multjával egyetemben nézzük, még lehetségesek valamiféle kétségek, nem lehetnek kétségek, ha gyermekeket látunk. Miért, hogy az egyik gyermek megkap minden gondoskodást, testi és lelki fejlődésének előmozdítására minden segítséget, melyet a tudomány nyújthat, míg a másiknak, ennek a pompás kölyöknek, ki ugyanoly, vagy talán még jobb képességekkel van felruházva, angolkórossá, degenerálttá, félig törpévé kell válnia, mert nem kap elegendő tejet, később pedig tanulatlan, félvad, babonáktól béklyózott ember — tisztára valami nyers munkaerő lesz belőle?

Mert ha ezek az emberek odahagyják a várost és reászánják magukat, hogy ilyen életmód folytatása végett falura költözzenek, ebben csak az vezeti őket, hogy nem csupán szavakkal, hanem tettekkel hiszik az emberek testvériségét és e testvériséget, ha nem is megvalósítani, de a maguk életében a megvalósításhoz közelíteni akarják. És éppen a megvalósítás e kísérlete, ha ugyan őszinték, szükségszerűen végzetes, nehéz helyzetbe hozza őket.

Gyermekkoruktól fogva elsajátított szokásaikkal, rendhez, kényelemhez, főként pedig tisztasághoz szokottan beköltöztek a faluba és miután kibéreltek, vagy megvásároltak egy gunyhót, azt megtisztították a férgectől, sőt talán még tapétázták is a falakat, oda szállították maradék butoraikat, nem fényüzési butorokat, hanem csak a legszükségesebbeket: vaságyakat, szekrényeket, íróasztalt. És így élnek. A parasztok eleinte sandán néznek rájuk: azt tartják, hogy mint az összes gazdag emberek, ezek is erőszakosan ragaszkodnak kiváltságaikhoz és ezért semmiféle kéréssel és igénnyel se fordulnak hozzájuk. Azonban lassankint kivilágosodik az új lakosok hajlandósága: maguk ajánlják fel díjtalanul szolgálataikat és a legmerészebb és a legtolakodóbb parasztok csakhamar kitapasztalják, hogy az új jövevények nem mondanak nemet és náluk megtalálja az ember a hasznát.

És most megkezdődnek a mindenféle igények és kívánságok, melyek egyre szaporodnak.

Nemcsak koldulások, de természetes követelések is annak megosztására, amiben az embernek másokhoz viszonyítva feleslege van; és nemcsak követelnek tőlük, de a jövevények, kik szoros érintkezésben vannak a néppel, maguk is érzik a szükségességét, hogy feleslegüket oda ajándékozzák, ahol legnagyobb a szükség. Azonban nem elég, hogy érzik a szükségességet, odaadni feleslegüket mindaddig, mignem már csak annyi maradt nekik, amennyi minden, vagyis átlagos parasztnak van, — bár arra, hogy mindenkinek mennyivel kell birnia, nincs átlagmérték — de nem is tudnak megállani, mert körülöttük mindig a legkiáltóbb nyomor uralkodik és ők e nyomorhoz viszonyítva még mindig bőségben élnek. Azt hihetné az ember, egy pohár tejet csak meglehet tartani, de Matrjona-nak két gyermeke van, egy csecsemő, akinek az anyja emlői nem adnak tejet és egy kétéves, aki sorvadásba akar esni. Azt gondolhatná az ember, egy vánkost és egy takarót csak megtarthat magának, hogy fáradalmas nap után a megszokott módon alhasson, de egy beteg tetves kaftánon fekszik és éjszaka majd megfagy, mert csak egy rongytakaróval takarózik. Azt gondolhatná az ember, hogy teát és élelmiszert csak megtarthat magának, de oda kell adni zarándokoknak, mert öregek és kimerültek. Azt gondolhatná az ember, hogy legalább a tisztaságot fent lehet tartani a házban, de kolduló gyerekek jöttek, éjszakára szállást kaptak és tetvessé tették a gunyhót.

Nem lehet megállani és hol is álljon meg az ember?

Csak akik egyáltalában nem ismerik az emberek testvériségének azt a tudatát, melynek folytán az emberek a faluba jöttek, vagy akik annyira megszokták a hazudozást, hogy már észre se veszik a különbséget igazság és hazugság között, csak azok mondhatják, hogy van bizonyos határ, melynél meg lehet állani.

Hiszen éppen az van a dologban, hogy nincs ilyen határ, hogy az érzés, melynek nevében ezeket cselekszi az ember, olyan természetű, hogy nem ismer határokat, — ha pedig ismer valami határt, ez csak azt jelenti, hogy az érzés nem is volt meg és minden csupa képmutatás volt.

Folytatom, hogy elképzeljem ezeket az embereket. Egész nap dolgoztak, hazatértek, ágyuk már nincs, nincs vánkosuk, összehordott szalmán fekszenek és miután kenyeret ettek, nyugovóra térnek; ősz van, havas eső esik. Valaki kopogtat. Hogy tehetnék, hogy ne nyissanak ajtót neki? Belép egy ember, átázva és láztól reszketve. Mit csináljanak? A száraz szalmára fektessék? Egyéb szárazzal nem szolgálhatnak. És hát a beteg embert vagy el kell kergetni, vagy átázva a padlóra fektetni, vagy pedig oda kell engedni neki a szalmát és az ember maga is, mert hiszen valahol csak kell aludni, melléje fekszik. De még ez se elég: jön valaki, akiről tudja az ember, hogy iszákos és korhely és akin párszor már segített, de mindannyiszor mindent elivott, amit kapott, — jön vacogó állal és három rubelt kér, amit ellopott és elivott és amiért, ha meg nem téríti, becsukják. Az ember azt mondja neki, hogy mindössze csak négy rubel a pénze és erre feltétlen szüksége van, hogy megfizessen egy adósságot. Erre a másik azt feleli: „Na ugy-e? Itt is minden csak szóbeszéd, ha azonban tettekről van szó, ti is úgy tesztek, mint a többiek: Ám pusztuljon el, akit mi testvéreinknek nevezünk, csak nekünk ne legyen semmi bajunk“.

Hogy járjon el az ember? Mit tegyen? A lázas beteget a padlóra fektesse, maga pedig szárazon fekdjön? Csak még rosszabbul fog aludni. Odafektesse a saját fekhelyére és melléje fekdjön? Tetves lesz és tifuszt kap. Odaadni a könyörgőnek a három rubelt, — ez annyit jelent, hogy holnap nem lesz kenyér. Nem adni oda, — ez annyit, mint, ahogy helyesen mondta, megtagadni azt, aminek a nevében él az em-

ber. És ha itt meg lehet állani, miért ne lehetett volna már korábban is? Mire való volt az egész segítség? Minek adta oda az ember a vagyonát, miért jött el a városból? Hol van itt a határ? Ha a dolognak, amit cselekszel, van határa, úgy az egész iparkodásnak nincs semmi értelme, vagy pedig csak a képmutatás utálatos értelme van meg benne.

Mi hát itt a teendő? Mit csináljon az ember? Nem megállani — ez annyi, mint az egész életet elrontani, eltetvesedni, kórságba esni, meghalni — szemmel láthatóan minden haszon nélkül. Megállani — annyit jelent, mint megtagadni mindazt, aminek nevében az ember mindazt tette, amit tett, aminek nevében általában mindig valami jót tettek. Sőt, azt nem is lehet megtagadni, mert, hogy testvérek vagyunk és egymás szolgálatára legyünk, azt nem én, nem Krisztus találta ki; az úgy van és e megismerést nem lehet kitépni az emberi szívből, ha egyszer már behatolt oda. Mit tegyen itt az ember? Nincs más kiút?

És most gondoljuk el, hogy az emberek, anélkül, hogy eliszonyodnának a helyzettől, melybe a menthetetlenül halálhoz vezető áldozat szükségessége juttatta őket, azt a következtetést vonják, helyzetük azért ilyen, mert az eszközök, melyekkel a népnek segítségére jöttek, nagyon is csekélyek voltak és hogy mindez nem történt volna és nagy hasznot műveltek volna, ha sok pénzük volna. Képzeljük el már most, hogy ez emberek valami segélyforrást találtak, nagy, roppant nagy pénzüsszegeket gyűjtöttek és folytatják a segítséget. Alig egy hét múlva ismét csak ott tartanak. Pénzüik, ha még oly sok volna is, hamarosan elfolyyna azokban a mélyedésekben, melyeket a nyomor vájt és a helyzet ugyanaz lenne.

De nincs-e talán még egy harmadik kiút is? Vannak emberek, kik azt állítják, hogy van és pedig az, hogy elő kell segíteni a nép felvilágosodását, akkor azután eltűnne az az egyenlőtlenség.

Ez a megoldás azonban nyilván csupa képmuta-

tás: lehetetlen egy néptömeget felvilágosítani, mely minden pillanatban az éhhalál küszöbén áll. Mindenekelőtt azonban azoknak az őszintétlensége, akik a megoldást hirdetik, már abból is látható, hogy aki az egyenlőség létesítésére törekszik — még ha a tudomány útján történik is az — képtelen az egyenlőséget egész életmódjával fentartani.

De van még egy kiút is, nevezetesen: az ember iparkodjon megsemmisíteni az okokat, melyek az egyenlőtleniséget előidézik, — segítse elő megsemmisíteni az erőszakot, mely az egyenlőtleniséget előidézi.

És azoknak az őszinte embereknek, kik az emberek testvéresülésére irányuló vágyukat még életük folyamán megvalósítani igyekeznek, ezt a megoldást kell elfogadniok.

„Ha itt, e falubeliek között nem élhetünk“, — kell majd mondaniok azoknak az embereknek, kiket elképzeltem, — „ha oly gyönyörű helyzetbe jutottunk, hogy feltétlenül kórság, eltetvesedés és lassu halállal való meghálás vár ránk, vagy pedig kényszerülünk lemondani életünk egyetlen erkölcsi alapjáról, ez onnan ered, hogy egyesek gazdagok, a többiek koldus-szegények; ez egyenlőtleniség pedig az erőszak következménye; azért, mert mindez az erőszakon alapul, az erőszak ellen kell küzdeni“.

Csak az erőszaknak és a belőle származó szolgátságnak megsemmisítése teheti lehetségessé az ember-szeretet oly szolgálását, mely nem jár feltétlenül együtt saját életünk feláldozásával.

Azonban, hogyan lehet az erőszakot megsemmisíteni? Hol van az erőszak? Az erőszak a katona, a rendőr, a falu előljárósága, a zár, mely ajtómat elzárja. Hogy küzdjek az erőszak ellen? Hol, mi módon?

Talán úgy, ahogy az emberek küzdenek, kik az erőszak alapján élnek és erőszakkal küzdenek az erőszak ellen?

Igaz embernek ez lehetetlen. Erőszakkal harcolni

az erőszak ellen, az annyi, mint új erőszakot állítani a régi helyébe. Felvilágosítással, mely erőszakon nyugszik, akarni segíteni — ez ugyanazt jelenti. Pénzt gyűjteni, melyet erőszak szerzett és azt oly emberek segítségére fordítani, kiket az erőszak megsemmisített — ez annyi, mint erőszaktól ütött sebeket erőszakkal akarni gyógyítani.

Ha azonban az erőszak ellen nem erőszakkal, hanem az erőszaktalanság hirdetésével, az erőszak elutasításával, mindenekfelett pedig az erőszaktalanság és az áldozat példájával akarunk harcolni, úgy az oly embernek, ki az erőszakon alapuló életberendezésben keresztényi életet akar folytatni, nincs más kiút, mint áldozni és pedig áldozni véges-végig.

Az embernek hiányozhat az ereje, hogy e mélységbe vesse magát, de őszinte ember, ki Isten megismert törvényeit betölteni kívánja, nem teheti meg, hogy ne lássa a kötelességét. Az ember mellőzheti, hogy az áldozatot vállalja, de aki a szeretet követelményeinek eleget akar tenni, annak így kell tudnia és ezt kell mondania magának; bűnösnek kell elismernie magát, ha nem adott oda mindent, nem adta oda egész életét, nem pedig be kell vallania, hogy csalja magát.

Azonban csakugyan oly borzasztó egész végigmenni az áldozásban, mint amilyennek látszik? Hiszen a nyomor talaja nem mély és mi gyakran hasonlók vagyunk ahhoz a fiúhoz, ki egész éjszaka rettegve függött karjain a kutban, melybe beleesett, mert borzadt a vélt mélységtől, holott egy lábnyira alatta már száraz talaj volt.

Tolsztoj.

November 18.

A jónak nem mértéke se a megajándékozottnak a szüksége, se az adományozónak az áldozata, hanem

egyedül csak az a közösség Istenben, mely az adományozó és az elfogadó között előáll.

*

Az élet nem mindig haszon. Csak a jó élet az, ami haszon. *Seneca.*

*

A természet úgy rendezte, hogy bántások tovább maradnak meg az emlékezetben, mint a jótettek. A jót elfelejtik, a megbántások makacsul megmaradnak az emlékezetben. *Seneca.*

*

Nem erény, hanem csak hazug lenyomata, csak látszata az erénynek, ha a jutalom reménye ösztönöz bennünket a kötelesség teljesítésére. *Cicero.*

*

A bölcs megkérdezte az igazság szellemét: Hogy lehet testi jólléthez és boldogsághoz jutni a lélek ártalma nélkül? Hogy lehet a lelket megmenteni a test károsodása nélkül?

A szellem felelte:

Ne rágalmazz, nehogy a rágalom tenmagad ellen forduljon, mert meg van írva, minden más gonosz szellem előlről támad reád, a rágalom azonban hátulról.

Ne engedd át magadat a haragnak, mert aki átengedi magát a haragnak, felejtí kötelességeit és elpártol jó cselekedeteitől.

Őrizkedj a félnékségtől, mert a félnék ember elveszti mind a világi, mind a lelki örömeiket és testben, lélekben megrontja magát. Őrizkedj a hus gyönyöreitől, mert sorvadást és bánatot gyümölcsöznek.

Ne táplálj irigységet szivedben, nehogy megmérgezd életedet.

Ne kövess el szégyenlősségből bűnöket.

Légy szorgalmas és hallgatólag és élj rendes keresztetdből és tégy félre abból Istennek és jó embereknek. Ez a szokás legyen tevékenységed legméltóbb cselekedete.

Ne lopj el idegen jószágot, nehogy saját munkáddal alább hagyj, mert megmondták, hogy aki nem a maga munkájából él és másokkal tartatja el magát, emberevő.

Kerüld, hogy abattomos emberrel vitába keveredj; a legjobb, hogy egyáltalában békén hagyod.

Ne lépj szövetségre a kapzssival és ne bizd magadat az ő vezetésére.

Ne közlekedj goromba emberekkel. Ne bocsátkozz magyarázatokba ostobákkal, tolvajoktól ne fogadj el pénzt és ne menj a rágalmazóval a királyi udvarba.

Keleti bölcs mondások.

*

Ha kérdik: mi tulajdonképpen a tiszta erkölcsi-ség, melyen, mint próbakövön, minden erkölcsi tartalmu cselekedetet meg kell vizsgálni, úgy be kell val-lanom, hogy e kérdés eldöntését csak philosophusok tehetik kétségessé; mert a rendes emberi észben, ha nem is lekövetkeztetett általános formulákkal, de a közhasználat folytán, olyanformán, mint a jobb- és balkéz megkülönböztetése, már régen el van döntve.

Kant.

★

Tégy jót barátaiddal, hogy még jobban szeresse-
nek; tégy jót ellenségeiddel, hogy majdan barátaiddá
váljanak.

Ha ellenségedről beszélsz, gondold meg, hogy el-
jöhet a nap, mikor barátod lesz.

Kleibulos.

Minden ember többé-kevésbé közel van egyikéhez a két ellentétes végletnek: a csak magáért és a csak Istenért való élethez.

*

Pontosan kell tudnotok és mélyen kell éreznetek, hogy éltetek minden napját mások javának kell szentelnetek, amennyiben mindent megtesztek értök, amit csak tudtok. Megtesztek, nem pedig fecsegték.

John Ruskin.

*

Jó cselekedeteket oly sűrűn sorakoztatni egymáshoz, hogy nem marad hézag köztük — ez az, amit boldog életnek nevezek.

Marcus Aurelius.

*

Ha felebarátodnak rosszat tettél, legyen az bár csak csekélység is, nagynak tartsd azt, de ha nagy jót műveltél vele, tartsd azt jelentéktelennek; a kis jót is azonban, amit más tett veled, nagyra tartsd.

Isten áldása nyugszik azon, ki a szegénynek ad és kétszeresen nyugszik azon, ki amelletts barátságosan fogadja és barátságosan kikiséri.

A Talmud.

*

Ha jót teszel, légy hálás érte.

★ ★ ★

Igazán jót csak akkor teszünk, ha észre se veszünk, hanem megfélekedzünk magunkról, hogy másokban éljünk.

November 19.

E világban elmaradhat, hogy az anyagi rossz, amit az ember elkövetett, az ellen forduljon, aki elkövette; de a gonosz érzés, mely a gonosz cselekedet indítéka volt, bizonyly ott hagyja nyomait az ember lelkében és egy vagy más módon szenvedést okoz neki.

*

A büntelen azt határozza, hogy nem okoz másoknak bánatot, még ha nagy hatalomra is tenne szert vele.

A büntelen azt határozza, hogy nem tesz rosszat azoknak, kik neki rosszat tettek.

Ha az ember szenvedéseket okoz, bárha csak azoknak is, kik ok nélkül gyűlölik, végül mégis elkerülhetetlenül bánatot fog érezni.

A gonosztevőknek az a bűnhődésük, hogy az ember irántuk tanusított nagy jószággal szégyenkezésre bírja őket tetteik miatt.

Mit használ a tudomány oly embernél, ki nem iparkodik felebarátját úgy megszabadítani a szenvedésektől, mint saját magát?

Ha az ember reggel rosszat akar tenni másoknak, estére éri el a rossz. *Hindu kural.*

*

Ahogy az évszakok önmaguktól felöltik a mind-egyiket megillető ismérveket, ugyanugy minden teremtményt cselekedetei önmaguktól elvezetnek a neki való állapotba.

Akit megsértettek, nyugodtan alhat és örvendezve ébredhet, a sértő azonban romlásra jut.

Senki se civakodjon, még ha szenvednie kellene is, senki se sértsen meg valakit se tettel, se szóval,

ne használjon oly szavakat, melyek valakinek kelle-
metlenek lehetnének, mert mindez hátráltatja az üd-
elnyerését.

Manu (hindu).

★

Ne meneküljünk az életből, mert a rossz hozzá
tapadtnak bizonyul. A rossz a mi művünk, tudatlan-
ságunk folyománya. És tudatlanságunkat magunk-
kal visszük a láthatatlan világokba, ha csak előbb meg
nem szabadítottuk magunkat tőle. Tudatlanság tesz
bennünket szerencsétlenné ebben az életben és
szerencsétlenné fog tenni bennünket mindenütt.
Kezdjük tehát azzal, hogy elüzzük tudatlanságunkat és
szerencsétlenségünk magától megszűnik.

Buddhista bölcs mondások.

★

*Gonosz ember előbb árt önmagának, mint mások-
nak.*

Augustinus.

★

Az ember megmenekülhet a szerencsétlenségtől,
amelyet az ég küld reá, de a szerencsétlenségtől, me-
lyet maga okoz magának, nincs menekvés.

Keleti mondás.

★

Vannak emberek, kik szándékosan a legkomorabb
életviszonyok közé helyezik magukat, hogy joguk le-
gyen komornak lenni. Éppen ezért folyton, sürgősen
és konokul el vannak foglalva. Ez emberek legna-
gyobb gyönyörűsége és legfőbb szükséglete az, hogy
ha valami életörömöt látnak, annak arcába vágják a
maguk komor és makacs tevékenységét. Az ilyen em-
berek nagyon boldogtalanok és meg kell érteniök,
hogy boldogtalanóságuknak egyedül ők az okai.

Aki nem tesz jót, amikor módjában van jót tenni,
szenvedni fog. Saadi.

★

Mindenki olyan legyen, amilyenné másokat biztat lenni. Aki legyőzi önmagát, másokat is le fog győzni. A legnehezebb önmagát legyőzni az embernek.

Mindenki csak maga felett ur. A rossz, amelyet tettél, melyet tenyészítettél, meg fog rontani, mint ahogy a gyémánt megtöri a követ. Saját magad teremtetted a rosszat — saját magadtól kell szenvedned; saját magad semmisítet meg a rosszat; — saját magad tisztítod meg magadat tőle.

Senki se feledkezzen meg kötelességéről valakinek a kedvéért, legyen az bárki is.

Dhammapadam.

★ ★ ★

Semmiféle földi jólét se pótolhatja a lelki kárt, melyet az elkövetett rossz okoz.

November 20.

Oly emberek körében, kik gonosz életet élnek, minden törekvés a jóra nem szeretetet, hanem üldözést támaszt.

★

Résen legyetek az emberekkel szemben; a törvény elé állítanak és a zsinagógában ütlegetni fognak benneteket; helytartók és királyok elé fognak hurcolni érettem benneteket, hogy bizonyoságot tegyetek előttük és pogány környezetük előtt. Ha azonban ekként a bíróságoknak adnak át benneteket, ne aggodjatok, hogy mit és hogyan beszéljete: azon órában megadatik nektek, hogy mit mondjatek. Mert hiszen

nem ti vagytok, akik beszélnek, hanem Atyátok lelke bennetek lesz az, ki szól. *Máté, X. 17—20.*

★

A halál maga se tudja megsemmisíteni annak a diadalát, ki lelke minden erejével küzd a jó ügyért. Küzdj tehát, te hajthatatlan, hú szív, haladj előre, nem nézve se szerencsét, se szerencsétlenséget és légy meggyőződve, hogy a jó ügy, melyért harcolsz, győzni fog. Csak mindaz, ami igazságtalan, fog elpusztulni, azt azonban, ami igazságos, ami az örök törvények részeseként jelenik meg és velük együtt a világcél megvalósulásán munkál, nem lehet legyőzni.

Carlyle.

★

Az akadály a jóra vezető uton, amelyet a szellem erőfeszítése elhárít, új erőket ad nekem; az, ami a jó elérésének megakadályozásával fenyegetett, maga is jóvá változik és egyszerre nyílt ut tárul fel ott, ahol nem lehetett kiutat látni. *Marcus Aurelius.*

★

Aki végig kitart, elnyeri az üdvösséget.

Mily gyakran csügged és megáll, vagy éppen vissza is fordul az ember, mikor már csak kis erőfeszítés kellene, hogy elérje a célt.

★ ★ ★

Ne keresd az emberek szeretetét és ne engedő, hogy szeretetük hiánya megtévesszen. Gyakran rosszáért szeretik és jóért gyűlölik az embert. Ne az embereknek, hanem Istennek igyekezz tetszeni.

November 21.

Nincs az a kimagasló hőstett, melyet az életben véghez nem vihetnénk. Egész életünk legyen ily hőstett.

★

Minden reggel, mikor felébredsz, tedd fel magadnak a kérdést: „Mi jót művelhetnék ma?“ És gondold el: „Hiszen a nap, mikor leáldozik, magával viszi egy részét a számomra rendelt életnek.“

Hindu bölcs mondás.

★

Valamely ember erényét nem rendkívüli erőfeszítésciből, hanem mindennapi viselkedéséből kell megítélni.

Pascal

★

Hogy Isten szolgálása jobb, mint az emberek szolgálása, azt a következő indokolja: Az emberek szemében az ember önkénytelenül a legjobb színben akar feltűnni és elkeseredik, ha rossz fényben tüntetik fel. Isten előtt ez nem lehetséges. Olyannak ismer téged, amilyen vagy és senki se rágalmazhat meg Előtte, úgyhogy nem kell iparkodnod jobbnak látszani, hanem csak jobbnak lenni, mint amilyen vagy.

★

„Szeresd az Örökkévalót, Istenedet teljes szivedből“, legyen szived teljesen és egészen Istennek szentelve, lakozzék béke belső világodban, hogy érzéki hajlamaid teljesen alárendeljék magukat a kötelességérzetnek.

A Talmud.

★

Jelentse minden hajnalpirkadás mintegy a kezdetét és minden naplemente mintegy a végét életeteknek és maradjon mindegyik ily rövid életszakasz után

nyoma valamely jótéteménynek, melyet másokkal, és valamely nemes erőfeszítésnek, melyet magatokkal műveltetek.

John Ruskin.

★ ★ ★

Isten szolgálásának tekintetében összes cselekedeteink — mind azok, melyeket fontosaknak, mind pedig azok, melyeket semmiseknek szokás tartani — egyformán jelentőségesek vagy egyformán jelentéktelenek. Nem tudjuk, mire szolgálnak; de tudjuk, mit kell tennünk.

November 22.

Minél kevésbé elégedett az ember magával és belső életével, annál inkább törekszik a külső társadalmi életben való megnyilatkozásokra.

★

Nagyon megszoktuk, hogy elgondolásokba bocsátkozzunk, miként rendeznök be más emberek — általában az ember életét. És nem is ütközünk meg ily elgondolásokon. Holott vallásos és ennél fogva szabad emberek között ily elgondolások nem állhatnak meg. Az ily elgondolások a zsarnokságnak, — egy ember vagy egyes emberek a többiek felett való uralmának a kifolyásai.

Ily elgondolásokba bocsátkoznak mind a zsarnokok, mind pedig azok az emberek, kiket ők demoralizáltak.

Ez a megtévedés nemcsak azért káros, mert az embereket gyötri és elékteleníti, hanem azért is, mert minden emberben csökkenti a megjavulás szükséges voltának tudatát, mikor pedig a más emberekre való hatékonyságnak ez az egyedüli eredményes eszköze.

★

A képviseleti kormányzat célja nem az, hogy az igazság a lehető legnagyobb mértékben érvényesüljön, hanem, hogy az emberektől elvegye a jogot, panaszkodni a kormányzat miatt.

★

Ha az öregek (oly emberek, kiket a tapasztalat okossá tett) azt mondják: „Bonts“, a fiatalság azonban azt mondja: „Építs“, akkor bonts és ne építs, mert az öregek bontása — alkotás, a fiatalok építése azonban bontás.

A Talmud.

★

Az összes alkotmánylevelek nem érnek semmit, szerződések ezek urak és szolgák között: a cél nem az, hogy a szolgáknak jobb dolguk legyen, hanem hogy ne legyenek szolgák.

Hercen.

★

Nemcsak egy embernek nincs joga sokak felett rendelkezni, de a sokaknak nincs joguk egy ember felett rendelkezni.

V. Csertkov.

★

Mi az igazság? — Az igazság az emberek többségének a valószínűséget jelenti, — olyasvalamit, amit szótöbbséggel lehet mérni.

Carlyle.

★

Az igazságosságnak nem lehet a szótöbbség a mértéke.

Schiller után.

★

Nemcsak a kardnak és a puskának a rendeltetése, hogy a muzeumnak abba a szobájába kerüljön, hol a kinzószerszámok hevernek; de annak a tudo-

másul vétele elől sem zárkózhatunk el, hogy hamarosan a rendőri intézmények és a választási urnák is oda fogják követni azokat.

E. Crosby.

★

Ha itt ülök a tengerparton és hallgatom a hullámok jövését, ahogy csobbanva szétloccsannak a parton, minden jogi köteléktől szabadnak érzem magamat és az egész világ népei változtassák meg csak nélkülem alkotmányaikat.

Thoreau.

★ ★ ★

Sohase építs ki (készre) valamit, hanem mindig csak plántálj (ültess vagy vess), mert az első esetben a természet ellened fog munkálni, amennyiben megsemmisíti fáradságod művét, a második esetben azonban segítőd lesz, mert növekedést ad annak, amit ültettél. Ugyanez érvényes a szellemi téren is: azt tedd, ami a világ életével, nem pedig azt, ami a te kívánságoddal egyezik.

November 23.

Csak az olyan emberek, kik sohasem gondolkoztak a legfőbb és leglényegesebb életkérdésekről, mondhatják, hogy az emberi értelemnek minden hozzáférhető.

★

Minydnyájan megszoktuk azt gondolni, hogy az erkölcsstan a legizetlenebb és legunalmasabb dolog a világon, mely semmi újat és érdekeset se tartalmazhat. Holott az egész emberéletnek, összes oly bonyolult és sokféle, az erkölcsitől látszólag független ténykedéseivel, — az állami és tudományos, a művészi és kereskedelmi tevékenységnek — nincs más célja, mint

az erkölcsi igazságnak mind fokozottabb és fokozottabb tisztázása, megszilárdítása, egyszerűsítése és általánossá tétele.

Ha könyvek és írók értékét vizsgáljuk, arra kell figyelniünk, hogy erényre tanítanak-e bennünket vagy nem. Többet foglalkozol Odysseus utazásainak részleteivel, mint amennyit azzal törődsz, hogy saját életedben elkerüld a hibákat. Nincs időnk pontosan utánajárni, hogy a viharok hogyan és hova, Itália és Szicília mely városaiba vetették e vándort. Lelkünkben állandóan tombolnak a viharok és a gonosz cselekedetek mindegyre beletaszítanak bennünket Odysseus viszontagságaiba. Hála kitűnő neveltetésednek, megtudod mérni a köröket és a négyzeteket és a csillagok összes távolságait. Geometriád mindenhez hozzá tudna férni. De ha oly jó mechanikus vagy, mérd meg az emberi értelmet. Mondd meg nekem, mily nagy, vagy mily kicsi az. Tudod, mi az egyenes vonal. De mi hasznod van belőle, ha nem ismered az egyenes utat az életben? Az erény megtanulására az összes szabad tudományok alkalmatlanoknak bizonyulnak. Valami másra beválhatnak, de az erény tekintetében értéktelenek. Nem vezetik az észet az erényhez; csak az utat takarítják.

Seneca.

Valamely növény életének titka ugyanoly titok, mint életünk titka és a physiologia hasztalan reményli, hogy mechanikai törvényekkel ugyanugy meg fogja magyarázni, mint ahogy megmagyaráz valami gépet, melyet maga szerkesztett. Nem lehet, hogy ujjaikkal az állati élet szentélyében vagy akár csak a növényi életében is, kényre-kedvre tapogassunk. Ha azt tesszük, nem fedezünk fel mást, mint csak külsőségeket.

Thoreau.

Az amit mikroszkop alatt vagy teleszkopon át látunk, jelentéktelenné válik.

Thoreau.

★

Nagy könyvtár inkább megzavarja, semmint felvilágosítja az embert. Sokkal jobb néhány szerzőre szoritkozni, mint megfontolás nélkül sok szerzőt olvasni.

Seneca.

★ ★ ★

Jobb sokat nem tudni abból, amit lehet tudni, mint megismerni próbálni azt, amit nem lehet megismerni.

Semmi se rontja és gyengíti annyira az értelmi erőket és kelt oly elbizakodottságot, mint a kifürkészhetetlen régiókban való lebegés. A legrosszabb azonban, ha az ember úgy teteti magát, mintha értené, amit nem ért.

November 24.

Az irgalmasság felebarátunknak nem anyagi segítését, hanem szellemi gyámolítását jelenti. A szellemi gyámolítás pedig mindenekelőtt abban áll, hogy nem ítéljük el felebarátunkat és tiszteljük emberi méltóságát.

★

Legyetek irgalmasok még azok iránt a szegények iránt is, kik türelmetlenek és elkeseredettek. Gondoljátok meg, mily nehéz a szerencsétlennek mindenféle sorscsapást nyomoruságos hajlékában tűrni, mikor pár lépésnyire tőle torkig jóllakott és pompás öltözetű emberek járkálnak.

★

Ne tartsátok magatokat irgalmasoknak, ha a szegénynek nemcsak feleslegtekből adtok, — de még az

életetek fentartásához szükségest is odaáldozzátok. Az igazi szeretet azt követeli tőletek, hogy ezenkívül még szívetekben is helyet adjatok neki.

Igazán irgalmas az, ki nem törődik a rágalmakkal és a szidalmakkal.

Ne higgy el rosszat felebarátodról, ha nincsenek bizonyítékaid és ne mondj el rosszat másról.

Penn.

Bocsásd meg másnak a bűnét és Isten két bünt fog megbocsátani neked. *Orosz közmondás.*

A jó embernek — mondja Theophrastus — okvetlen haragudnia kell a rosszra. Ha azonban így van, akkor minél derekabb valaki, annál haragosabbnak kell lennie, holott ellenkezőleg, annál szelidebb, szenvedélytelenebb és annál kevésbé gyűlöl valakit. Értelmes ember nem gyűlöli a tévelygőket, mert akkor magát is gyűlölnie kellene. Csak eszébe kell jutnia, mily sokszor vétkezett az erény ellen és mily sok cselekedete szorult kiméletes megítélésre és magára is haragudnia kell, mert igazságos bíró ugyanoly mérték szerint ítél magáról is, mint felebarátjáról. Bizonyára nincs senki, aki magát felmenthetné és csak tanuk, nem pedig egyszerűsmind saját lelkiismerete előtt is mondhatja magát büntetlennek az ember. Sokkal emberibb, ha atyai szeretettel fordulunk a hibázóhoz és nem üldözni, hanem az igaz utra igyekszünk őt téríteni. Ha valaki a mezőn eltéved, csak nem fogjuk ezért megkergetni, hanem a helyes utra vezetjük.

A bűnöst kötelességünk megjavítani és e végből hol jó tanácshoz, hol intéshez, hol szelidséghez, hol szí-

gorusághoz fogunk folyamodni. Önmagáért és mások miatt is meg kell őt javítanunk, komoly intelmekkel, de harag nélkül. Melyik orvos fog haragudni a pacien-seire?
Seneca.

Légy igaz, ne engedd át magadat a hazugnak; adj a könyörgőnek, hiszen csak csekélységért könyörög; a szentekhez fogsz közeledni, ha e három ösvényen jársz.
Buddhista bölcs mondás.

Ha valakit szidalmazol és ellenséges érzülettel vagy iránta, felejtetd, hogy az emberek testvéreid és barátjuk helyett ellenségükké válsz. Ezzel ártasz magadnak, mert megszünsz jó és emberséges lénynek lenni, aminek Isten teremtett és e helyett vadállattá változtál, amely lopakodva közeledik áldozatához, széttépi és elpusztítja azt; ily módon elvesztetted legbecsesebb tulajdonságodat. Ha erszénvedet elvesztetd, fájlalod; miért nem fájlalod károdát, ha becsületességében, jó-ságodban, mérsékletében szenvedsz kárt?

Epiktetosz.

Aki felháborodik vagy dühbé jön, mikor felebarátját bünbe esni látja és a jó szeretetének ürügye alatt haragot táplál magában, abban nincs igazi irgalmasság, mely Isten szeretetén alapul, mert minden, ami Tőle ered, a nyugalom és a szelidség bélyegét hordja magán és arra bír bennünket, hogy gondolatainkat saját fogyatkozásainkra irányítsuk.

Könyörülettel és szelidséggel minden ellenséget lefegyverzel. Fa hiányában minden tűz kialszik. Könyörület és szelidség megsemmisíti az erőszakot.

Buddhista iratokból.

Büneid szégyenletes emlékeit ne igyekezz valami homályos sarokba temetni, hanem ellenkezőleg, tartsd mindig készenlétben azokat, hogy hasznukat vedd, ha itélned kell felebarátodról.

Heti olvasmány

Myriel püspök

1815-ben a főtisztelendő Charles-François-Bienvenu Myriel volt a d.-i püspök.

Egy este kopogtattak a püspöki ház ajtaján.

„Tessék!” — szólt a püspök.

Az ajtó hirtelen sarkig kitárult, mintha kívülről valaki teljes erejéből lökte volna be.

Egy ember lépett be, lépett egyet és megállt, anélkül, hogy maga mögött betette volna az ajtót. Vállán bugyor volt, kezében bot. Arc kifejezése kihívó volt, haragos, fáradt és durva. A kandalló tüze rávilágolt.

A püspök nyugodt tekintettel nézett a jövevényre. Már éppen kinyitotta a száját, hogy megkérdezze, mit óhajt, mikor az idegen, mindkét kezével a botra támaszkodva és tekintetével az aggastyánt vizsgálgatva, megszólalt:

„Nohát. Nevem Jean Valjean. Fegyenc vagyok. Tizenkilenc évet töltöttem a gályákon. Négy napja, hogy szabadon bocsátottak és most megyek Montarlierbe, odairányítottak. Négy nap óta jövök Toulonból. Ma hat mérföldet gyalogoltam. Sárga passzusom miatt kikergettek a kocsmából. Erre egy másik kocsmába mentem, de ott se akartak befogadni. „Takarodj!” — mondták. A fogházba mentem, az őrnem akart beengedni. Egy kutyaólba akartam be-

bujni, a kutya megmart és elkergetett, mintha az is ember volna és az is tudná, ki vagyok. A mezőn akartam éjjelezni, de sötét van, gondoltam, lehet, hogy eső lesz és visszajöttem a városba, hogy valami kapualjba kuporodjam. Már le akartam heveredni egy kőpadra, mikor egy öreg asszony erre az ajtóra mutatott és azt mondta: „Ott kopogtass!” Ugy is tettem. Mi ez itt? Vendéglő? Pénzem van, kilencszáz frank, amit a fegyházban kerestem. Fizethetek. Van pénzem. Fáradt vagyok, hiszen hat mérföldet gyalogoltam és éhes is vagyok. Itt maradhatok?”

„Magloire-né“, — szólta a püspök a szolgálónak — „tegyen még egy teritéket az asztalra.“

A vándor még hármat lépett és közel került a lámpához, mely az asztalon állt.

„Hallja“, — mondta, mintha nem jól értette volna a szavakat. — „Nem hallotta, hogy fegyenc vagyok? Egyenesen a fegyházból jövök“ — és zsebéből elővette a sárga igazolványt és kiterítette. „Itt a passzusom. Sárga, amint látja. Emiatt kergetnek el mindenünnen. Akarja olvasni? Én is tudok olvasni, a fegyházban megtanultam. Van ott iskola is, azoknak, akik tanulni akarnak. Ide nézzen, mi áll itt: „Jean Valjean, a fegyházból elbocsátva, született...“ De hát ez nem érdekli. „Tizenkilenc évig volt a fegyházban. Öt év betöréses lopásért; tizennégy év négy szökési kísérletért. Igen veszedelmes...“ Most aztán mindenhol elkergetnek és ön be akar bocsátani? De talán van valami istállója?”

„Magloire-né, huzzon tiszta ágyruhát a fölkében.“

Magloire-né kiment, hogy teljesítse a parancsot.

„Üljön le és melegedjen meg, uram. Mindjárt vacsorázunk, addig majd megvetik az ágyát.“

A vándor láthatóan megértette. Arckifejezése, mely eddig komor és elkeseredett volt, csodálkozóra, gyanakvóra és örvendezőre változott és mormogni kezdett, mint aki nem tudja, hogy mit gondoljon.

„Ugy? No lám! Hát maradjak? Nem kerget el! Egy fegyencet! Azt mondja: Uram! Nem tegez! Nem mondja: „Takarodj, kutya“, mint ahogy a többiek mondják. Azt vártam, hogy kiutasít. Ezért mondtam el egy szuszra, ki vagyok. És ön vacsoráról beszél és ágyat ad, amilyenben az emberek alusznak. Tizenkilenc év óta nem feküdtem ágyban! Mégis csak jó emberek! Bocsásson meg, vendéglős ur, mi az ön neve? Megfizetek, mindegy, hogy mennyit számít. Ön becsületes ember. Vendéglős, ugy-e?“

„Pap vagyok“, — felelt a püspök.

„Pap!“ — mondta a fegyenc. — „Ennek a nagy templomnak a papja? Persze. Egész buta vagyok, hogy már sapkájáról nem láttam.“

Ezzel a bugyrot és a botot letette a sarokba, az igazolványt zsebrevágta és leült.

E közben a püspök felállt és becsukta az ajtót, mely nyitva maradt.

„Magloire-né“, — szólt a püspök — „tolja közelebb a terítéket a tűzhöz.“ És a vendég felé fordulva folytatta: „Az Alpeseekben hideg az éjszakai szél. Átfázott, ugy-e, uram?“

Ahányszor az „uram“ szót komoly és szelid hangján kimondta, a fegyencnek felfénylett az arca.

Fegyencet „uram“-nak szólítani, ugyanaz, mint a szomjazónak pohár vizet nyújtani. A lealázott szomjuhozza a megbecsülést.

„Milyen homályosan ég ez a lámpa“, — jegyezte meg a püspök.

Magloire-né elérte és bement a püspök hálószobájába, hogy kihozza az ezüst gyertyatartókat, melyeket égő gyertyákkal hozott be és az asztalra állított. Tudta, hogy a püspök szereti, ha égnek, mikor vendégei vannak.

„Ön jó ember“, — mondta a fegyenc — „nem vet meg. Befogadott, bár nem hallgattam el, hogy honnan jövök és ki vagyok.“

A püspök barátságosan megfogta a fegyenc kezét. „Nekem nem szükséges megmondania, hogy kicsoda. Ez a ház nem az enyém, hanem Istené. Ez az ajtó nem kérdi a belépőt, hogy van-e neve, hanem, hogy van-e bánata? Ön szenved, éhség és szomjuság bántja, legyen üdvöz, lépjen be. Nem az én házámban fogadom önt, itt az az ur, kinek hajlékra van szüksége. Minden, ami itt van, az öné. Minek nekem az ön neve? Még mielőtt megnevezte magát, már tudtam, mi az ön neve.“

A vendég csodálkozva nézett reá.

„Ez igaz? Tudta, mi a nevem?“

„Ugy van“, — felelt a püspök — „tudtam, hogy önnek testvérem a neve.“

„Amikor beléptem, éhes voltam“, — mondta a vendég. — „De ön oly csodálkozásba ejtett, hogy az éhségem is elmúlt tőle.“

A püspök ránézett és kérdezte:

„Sokat szenvedett?“

„Oh! a vörös zubbony, az ágyugolyó a lábon, ágy helyett egy szál deszka, hideg, forróság, munka, botozás, kettős béklyó minden csekélységért, minden szóért, amit felel az ember — egyes zárka és láncok még éjjel is, még a kórházban is. A kutyáknak, igen a kutyáknak, még azoknak is jobb dolguk van! És tizenkilenc évet tölteni így! Most negyvenhat vagyok. Takarodj és élj, ahogy tudsz, a sárga passzussal!“

„Igen“, — szólt a püspök — „ön a siralom helyéről jött. De hallgasson ide: az égben nagyobb az öröm egy megtért bűnös könnyes orcája, mint száz igaz ember mocsoktalan ruhája miatt. Ha ön a szenvedés e házából haragot és gyűlöletet hozott az emberek ellen, akkor csak sajnálni való; de ha a szelidség, békesség és elnézés érzését hozta magával, akkor különb, mint mi mindnyájan.“

Ezenközben Magloire-né behozta a vacsorát.

A püspök arcán egyszerre a vendégszerető házigazda vidám kifejezése jelent meg.

„Lássunk hozzá“, — mondta felélénkülve, mint ahogy a vendégeket rendesen az asztalhoz szokta szólítani.

A püspök imát mondott, azután kiosztotta a levest. A vendég mohón kanalizni kezdett.

„Azt hiszem, valami hiányzik az asztalról“, — mondta hirtelen a püspök.

Magloire-né ugyanis csak a feltétlenül szükséges három pár evőeszközt rakta az asztalra. Holott szokássá vált, ha vendég van, mind a hat pár ezüst evőeszközt kitenni.

Magloire-né elérte a célzást, szótlanul kiment és kis idő múlva az evőeszközök, melyeket a püspök bekövetelt, szimmetrikusan elosztva, mind ott csillogtak az asztalnál ülők előtt.

Vacsora után a püspök az egyik ezüst gyertyatartót felvette az asztalról, a másikat odanyújtotta vendégének és mondta:

„Megmutatom a szobáját.“

A fegyenc követte. Amikor a püspök hálósobáján mentek keresztül, Magloire-né épp berakta az ezüstműt egy faliszekrénybe, mely a püspök ágyának a fejénél volt. Minden este lefekvés előtt így szokta tenni.

A püspök bekísérte vendégét a fülkébe, hol tiszta ágy volt megvetve, a gyertyatartót a kis asztalra állította és miután jóéjszakát kívánt, kiment.

Mikor a székesegyház órája kettőt ütött, Jean Valjean felébredt. Az ágy nagyon puha volt, ez ébresztette fel. Husz év óta nem aludt jó ágyban és bár úgy feküdt le, hogy le se vetközött, a nagyon is szokatlan érzés nem engedte mélyen elaludni. Sok és különféle gondolat járt az eszében, egy azonban folyton visszatért és elnyomta a többit: az ezüst evőkészletet és a nagy merőkanalat, melyet Magloire-né az asztalra tett, megjegyezte magának. Ez az ezüst-

készlet nem hagyta nyugton. Itt feküdt, csak pár lépésnyire tőle. Mikor a hálósobán áthaladtak, látta, hogy az öreg szolgáló az ágy fejénél lévő szekrénybe tette. E szekrényt jól megjegyezte magának. Jobbra, ha az ember belépett az ebédlőből. Az evőeszközök tömör, régi ezüsből voltak; az ember kétszerannyit kaphatna érte, mint amennyit tizenkilenc évi raboskodás alatt a fegyházban keresett.

Teljes órát töltött ingadozással és viaskodással.

Három órát ütött. Jean Valjean kinyitotta a szemet, felült az ágyban, kinyújtott karjával tapogatózva megkereste a bugyrot, melyet a fülke szögletébe vetett, azután leeresztett lábakkal az ágy szélére ült.

Pár pillanatig elgondolkozva ebben a helyzetben maradt, azután felállt, pár pillanatig még határozatlanul állt és hallgatódzott: a házban minden csendben volt. Cipőit zsebébe dugta, meghuzta a bugyor sziját és hátára vetette azt. Visszafojtott lélegzettel és óvatosan lépkedve megindult a szomszédos szoba felé, mely a püspök hálósobájául szolgált. Az ajtó nyitva volt: a püspök még csak be se tette maga után. Jean Valjean arcába huzta a sapkát és gyorsan, anélkül, hogy a püspökre rátekintene, egyenest a szekrényhez tartott. A kulcs benne volt a zárban, kinyitotta a kis ajtót; az első, ami szemébe tünt, az ezüst evőeszközös kosár volt; elvette, gyors léptekkel és nem is ügyelve a neszre, melyet okozott, minden vigyázatosság nélkül áthaladt a szobán, elért az ablakhoz, botját megragadva átvette magát az ablakpárkányon, az ezüstneműt bedugta a bugyorba és sebesen végigfutva a kerten, átmászott a kertfalon és eltűnt.

Másnap, napkeltekor a püspök sétálgatott a kertjében. Magloire-né magából egészen kikelve szaladt hozzá:

„Főtisztelendő ur! Elment és az ezüstünket is magával vitte. Tessék nézni, itt mászott át a falon.“

A püspök egy pillanatig szótlanul állt, azután felvetette elgondolkozott tekintetét és szeliden így szólt:

„Először is kérdés, hogy az ezüst a miénk volt-e? Már régóta jogtalanul tartottam magamnál; a szegényeket illette. Ez az ember pedig szegény.“

Kis idővel ezután a püspök ugvanahhoz az asztalhoz ült reggelizni, amelynél tegnap este Jean Valjean ült.

Már éppen fel akart kelni az asztaltól, mikor az ajtón kopogtatás hallatszott.

„Tessék“, — szólt a püspök.

Az ajtó kinyílt. Három ember a gallérjánál fogva tartott egy negyediket. A három — három csendőr volt, a negyedik — Jean Valjean.

A püspök oly élénken, amennyire hajlott korától csak kitelt, közeledett feléjük.

„Ah, ön az!“ — mondta Jean Valjean-ra tekintve. — „Örülök, hogy látom. Azonban hallja, hiszen az ezüst gyertyatartókat is önnek ajándékoztam, mint a többit. Miért nem vitte el az evőeszközökkel azokat is?“

Jean Valjean feltekintett és oly arckifejezéssel nézett a püspökre, amelyet emberi szó le nem írhat.

„Ez az ember tehát igazat mondott?“ — kérdezte az egyik csendőr. — „Amikor találkoztunk vele, olyannak látszott, mint aki szökik. Megállítottuk, megmotoztuk és megtaláltuk nála az ezüstnemüt...“

„És ő azt mondta“, — folytatta a püspök — „hogy ezeket a holmikat egy öreg paptól kapta, ki éjjeli szállást adott neki? És ide hozták. Félreértés volt.“

„Tehát szabadon ereszthetjük?“

„Természetesen“, — felelt a püspök.

A csendőrök eleresztették Jean Valjean-t, ki hátralépett.

„Igazán szabadon eresztenek?, — mondta tompa

hangon, mint ahogy álmukban szoktak beszélni az emberek.

„Barátom“, — fordult hozzá a püspök — „mielőtt elmegy, vegye el a gyertyatartókat is. Itt vannak.“

A kandallóhoz lépett, levette a gyertyatartókat és odanyújtotta azokat Jean Valjean-nak.

Jean Valjean egész testében reszketett. Gépiesen elvette a gyertyatartókat és zavartan nézett reájuk.

„Menjen békében!“ — mondta neki a püspök. — „Igaz, barátom, ha megint erre jár, nem kell a kertnek kerülnie. Mindig az utcaajtón jöhet és mehet. Nincs bezárva se nappal, se éjjel.“

Azután a csendőrökhöz fordult.

„Távozhatnak az urak.“

A csendőrök elmentek. Jean Valjean közel érezte magát az ájuláshoz.

A püspök odalépett hozzá és sutlogó hangon mondta:

„Ne felejtse el, sohase felejtse el, amit ígért. Szavát adta, e dolgokat arra fogja fordítani, hogy becsületes ember legyen.“

Jean Valjean, ki nem emlékezett semmiféle ígéretre, megilletődve állt. A püspök e szavakat különös nyomatékossággal mondta. Azután ünnepélyesen folytatta:

„Jean Valjean, testvérem, e pillanattól fogva ön többé nem a Rossz alattvalója, hanem a Jó hatalma alá lép. Én megvettem az ön lelkét. Kiüzöm belőle a Sötétség szellemét és átadom Istennek.“

Hugo Victor.

November 25.

Az emberek kezdik átlátni a csalást, melyet a háborúval velük szemben elkövetnek, de nincs erejük,

hogy ellenálljanak neki, mert az ellenállás eszközeit külső formákban keresik, nem pedig önmagukban.

Nem lehet meg nem látni, hogy a tizenkilencedik század új utra igyekszik térni. E század emberei kezdik belátni, hogy *a népek számára is kell lenni törvényeknek és bíróságoknak* és hogy valamely nép vétségei egy másik néppel szemben, ha még oly nagy méretekben történnek is, nem kevésbé gyűlölni valók, mint egy ember vétségei egy másik emberrel szemben.

Quételet.

Ha a különféle emberi tevékenységeket nem felszínesen, de alaposan vizsgáljuk, nem zárkozhatunk el a következő elszomorító meggondolástól: mily sok emberéletet áldoznak a gonosz uralmának fentartása végett a földön és hogy e gonoszt mennyire mindenekfelett az állandó hadseregek intézménye szilárdítja meg.

És csodálkozásunk és elszomorodásunk még nagyobbá válik, ha meggondoljuk, hogy mindez szükségtelen és hogy a rossz, melyet az emberek tulnyomó többsége oly türelmesen elfogad, tisztára saját ostobaságukból, csak abból ered, hogy aránylag kisszámú ravasz és romlott emberektől kizsákmányoltatni engedik magukat.

Patrice Larroque.

Medvéket úgy ölnek meg, hogy mézes fazék fölé kötélén odaakasztanak valami tuskót. A medve arább löki a tuskót, hogy hozzáférjen a mézhez. A tuskó visszalendül és fejbevágja a medvét. A medve dühbe jön és még hevesebben löki félre a tuskót, amely csak annál jobban vágódik hozzá. És ez így tart, míg a tuskó a medvét meg nem ölte. Csakugyan

ugy volna, hogy az emberek nem tudnak okosabbak lenni a medvénél?

★ ★ ★

Ameddig elismerik az állami hatalmat és az állam jogát, hogy népeket kormányozzon, adókat szedjen, bíróságokat létesítsen és büntetéseket osszon, sohasem szünik meg a háboru. A háboru az államhatalom következménye.

November 26.

Amiként egy gyertya meggyújt egy másikat és egy gyertyával ezret is meg lehet gyújtani, úgy lobbantja lángra az egyik szív a másikat és ezer szív is lángot fog. Csak lenne nagyobb a szeretet: megtörténne a csoda, mely az őt kenyér kiosztásakor történt. Mindnyájan jóllaktak és még maradt is.

★

Óvakodjatok az oly emberektől, kik lebeszélnek benneteket a jóra való iparkodásról, azzal az indoklással, hogy a tökéletesség — utópia.

Sohase tekintsétek haszontalannak, hogy oly befolyásoknak vessétek alá magatokat, melyek nemes érzéseket kelthetnek bennetek. *John Ruskin.*

★

Jobb a jónak még a legtávolabbi és leglehetősebb eszményében is hinni, semmint azt hinni, hogy valami rosszasság, akár csak a legcsekélyebb is, természetes az embernél.

★

Az összes emberek részben a saját, részben mások gondolatai szerint élnek és viselkednek. Hogy

mennyiben élnek a saját és mennyiben mások gondolatai szerint — ez egyike a legfőbb különbségeknek az emberek között.

Jó könyvek olvasása jó sugallat; a jó művészet ugyanigy a jó szuggerálása; az imádság a jó auto-szuggerálása; de leghatalmasabb szuggerálása a jónak a jóakaratu élet példája. Ezért a helyes élet üdvére válik nemcsak azoknak, kik ilyen életet élnek, hanem mindazoknak is, akik látják, akik tudnak vagy a jövőben tudni fognak az ily életről.

Mily gyakran tapasztalja az ember, hogy valaki, aki jó, okos, egyenes lelkű, aki a cselekedetnek, melyet elkövet, például háboruskodásnak, husevésnek, oly föld birtokolásának, melyet nem maga művel meg, büntető biráskodásnak stb., igen jól tudja a büns és istentelen voltát, nyugodtan továbbfolytatja a rossznak felismert cselekedet elkövetését. Honnan ez a csodálatos jelenség? Onnan, hogy az ily ember bizonyos szuggesztió hatása alatt cselekszik, melynek ereje tultesz lelkiismeretének és eszének követelésein. Gyakran megfigyelhető, vagy hogy miként hatalmasodik el mindjobban a szuggesztió az ember felett és oly cselekedeteket kezd elkövetni, melyek ellenkeznek lelkiismeretével, vagy pedig hogy miként válik apránként az ily szuggesztió mind gyengébbé, az ész követelményei viszont egyre erősödnek, ingadozás kezdődik és végül az ész nyeri a győzelmet.

Á mélyebben gondolkodó szellemek hullámverése szivünk legmélyebb mélyébe hatol és észrevétlenül fölébe emel bennünket összes kicsinyes gondjainknak.

Emerson.

Az emberek egyesülése az erkölcsi eszmény tisztelétén alapul; ez állandó erőnek és lelkesedésnek forrása. Az ember erkölcsi természete támaszt igényel, éppen ezért törekszik egyesülésre.

★

Ha valakit meg akartok győzni, hogy rossz életet folytat, éljeteK jól; de ne szavakkal győzzétek meg. Az emberek csak abban hisznek, amit látnak.

Thoreau.

★

Az ember nem egymgában téved. Mindenki, aki téved, tévedését átoltja környezetébe.

Seneca.

★

Nehéz valakit jó tanításokkal jóra birni, könnyű — példával tenni.

Seneca.

★ ★ ★

Ne csak azt tegyétek, hogy féltetek és kerülitek az oly társaságot, mely ártalmas lelketeknek, de becsülőtök és keresnetek kell a jókkal való közlekedést.

November 27.

Ha elfog a szenvedély, gondold meg, hogy szenvedélyes vágyakozásod nem a lényegét teszi lelkednek, hanem mintegy valami párázat rajta, mely időnként elfedezi előled valódi tulajdonságait.

★

Légy szövétnek magadnak. Légy menhely magadnak. Maradj meg szövétneked mellett és ne keres más menhelyet.

Buddhista szutta.

Ha el akarsz jutni a mindeneket átfogó „én“ ismeretéhez, legelőször is magadat kell megismerned. Hogy magadat megismerd, „én“-edet fel kell áldoznod az „össz-én“-nek. Életedet áldozatul kell hoznod, ha szellemben akarsz élni. Gondolatod távolodjon el a külső dolgoktól és mindentől, ami kívülről jön. Igyekezze eltávolítani magadtól a csirázó fantomokat, nehogy homályos árnyékokat vessenek lelkedre.

Árnyékaid élnek és elenyésznek. Ami örökkévaló benned, az értelmi rész, az elmulthatatlan élethez tartozik. Ez az örökkévaló az az ember, aki volt, van és lesz és aki nem semmisíthető meg.

Brahman bölcs mondások.

A lélek átlátszó golyóhoz hasonlítható, mely belülről, saját világosságától kapja a világosságot. E tűz nemcsak benne minden világosság forrása, de minden külsőt is megvilágít neki. Ilyenkor a lélek szabad és boldog és sima felszínét csak a külsőhöz való ragaszkodás tudja hullámozásba hozni és elhomályosítani, amennyiben a világosság megtörését és csökkenését idézi elő.

Marcus Aurelius.

Az emberek magukban hordják az irgalmasság és a részvét, a szégyenkezés és a bűn iránt való gyűlölet érzését. Mindenkinek módjában van, hogy önneveléssel ez érzéseket növelje vagy elhervassza. Részét teszik az embernek, ugyanugy, mint a test tagjai. És ez érzéseket ugyanugy lehet gondolni, mint a test tagjait. A Nikoncsau hegyen hatalmas fák nőnek. Még ha a törpe fákat ki is vágják, folyton új hajtások sarjadnak; de ha a barmot ott legeltetik, a hegy kopasz marad. Nem világos hát, hogy a hegynek e lelegeltetése nem természetszerű? Ugyanigy van az alantasabb szenvedélyekkel is: ha türjük, hogy a tisztelet és szeretet neme-

sebb ösztöneit elnyeljük az ember szívében, vajjon azt fogjuk-e azért mondani, hogy egyáltalában nincsenek ilyen érzések a szívében? A békés reggeli és esti fuvaltatban újra nőnek a sarjak. Jóság az ember szíve, igazságosság az ösvénye. Az ég törvényeit ismerni annyit jelent, mint természetünk magasabb tulajdonságait kifejleszteni.

Meng-cse.

★ ★ ★

Mihelyt érzéki vágyat érzel, ébredj tudatára isteni voltodnak. Mihelyt isteni voltod elhomályosodását érzed, tudd meg, hogy szenvedélyek uralkodnak rajtad és küzdj ellenük.

(Vége a hetedik kötetnek.)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

